

תורת אמת

הוצאת והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ספר

כולל תורת טעמי תהלים ומשלי ואיוב לכל דרכיהם ומשפטיהם

על פי

המסרת ועל פי הכללים אשר הניחו לנו הגאונים בן אשר וכן כלעם
ושאר שרי הלשון הקדמונים

חובר על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

E. Baer.

ינספחה אליו

אגרת נחמדה על אודות הטעמים

שלוחה על ידי החכם המהולל

שמואל דוד לוצאטו

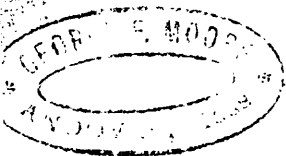
פראשעסאר בקאללעגניוס לאכיניקוס נעיר פאדוכה.

רעדעלהיים

בשנת תתן אמת ליעקב לס"ק

נהולאות המענה.

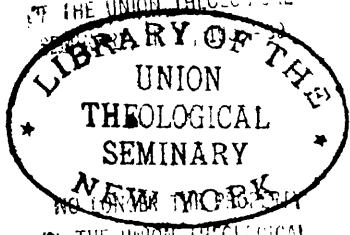

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ט

FROM THE LIBRARY OF THE LATE
GEORGE FOOT MOORE, D. D.

תורת אמת

NO LONGER THE PROPERTY
OF THE UNION THEOLOGICAL

OF THE UNION THEOLOGICAL
SEMINARY, N. Y., 1933

AUG 4 1932

Thorath Emeth

sive

liber et praecepta et doctrinam plenam perfectamque
accentuum libb. psalmoreum, proverbiorum et Jobi
continens

secundum

Massoram et principia, quae nobis reliquerunt
R. Aharon ben Ascher, R. Jehuda ben Bilaam,
aliique prioris temporis clarissimi grammatici,

composuit

S. B a e r.

Accedit et epistola

quae uberrime de hac materia agitur,

scripta

ab illustrissimo et doctissimo viro

S. D. Luzzatto,

professore collegii rabbinici patavini.

R ö d e l h e m i i

MDCCCLII.

Ms. (A. G.)
x-25-02
Inscr. S. P. A. C.

הסכמה

מהרב המובהק הגאון הגדול והחסיד המפורסם לשם ולתהלה, ה"ה כבוד מוהר"ר
שמשון הירש נר"ו אב"ד בקהלה הקדושה של פפד"מ יע"א.

אֹהֲבֵי זְנוּיֵרוֹת יִשְׂרָאֵל, דוֹרְשֵׁי נוֹשְׁלֵי נוֹסֵר, מוֹקִירֵי חֲכָמַת בְּנֵי קִדְּוֹת
יִשְׁיֵשׁוּ לְקִרְאָת מַחְצֵרַת הַזֹּאת אֲשֶׁר נִחְצְרוּ הַנְּכֹן וְהַמְשְׁכִיל יִצְחָק בֶּן אֲרִיֶּה
יוֹסֵף דּוֹב, חֶקֶר תְּעִלּוּמוֹת חֲכָמָה וְשֶׁאֵב נִבְחָר נִקְדָּנִים הַקְדוּמוֹנִים נ"ע נוֹשְׁפֵטֵי
טַעֲמוֹי אֲמוֹ"ת, אֲשֶׁר נִבְלַעְדִּיהֶם אֵין לְבוֹא אֶל הַקִּדְּשׁ פְּנִימָה לְהַבִּין מַשְׁל
וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוּתָם, וְרַק ע"י פְּסָקֵי הַטַּעֲמוּס נְבִינָה בְּנוֹקְרָא.
עַל כֵּן נִחְצְרוּ יְהִי צְרוּךְ, וְכֹל תּוֹמְכֵיו וְנוֹסְעֵדִיו לְהוֹצִיא לְאוֹר מַעֲשֵׂהוּ לְזִכּוֹת
אֶת הַרְבֵּים צְפָרֵי חֲצוּנְתוֹ, רֹב צְרוּכֹת יִשְׁגוּ מֵהָאֵל הַטּוֹב, כַּעֲתִירַת הַמּוֹדֵב
צַעַד כְּבוֹד הַתּוֹרָה וְלִמּוּדֶיהָ, הַנְּעַה"ח הַיּוֹם יוֹס ג' עַר"ח סִיוֵן תְּרִי"ב לַפ"ק

שמשון בן לא"א כמו"ה רפאל הירש פ"פ יצ"ו

עובד עבודת הקדש פה ק"ק פ"פ א. נו. יע"א.

V o r w o r t

von ~~1444~~

J. M. Jost Dr.

Der Herr Verfasser des vorliegenden Werkchens, welches ungeachtet seines geringen Umfanges, doch dem Kenner Achtung für die hier dargelegten mühsamen und gründlichen Forschungen einflößen muß, hat in seiner übergroßen Bescheidenheit mich ersucht, dasselbe durch ein empfehlendes Wort bei meinen Freunden einzuführen. So sehr ich nun fühle, daß eine solche Empfehlung von einem der Vertreter dieser Wissenschaft an Hochschulen ausgehend auf wirksamen Erfolg zu zählen hätte, so habe ich mich doch dem Ansinnen des Herrn Verfassers nicht entziehen wollen, einmal weil das Werk in hebräischer Sprache geschrieben ist, welche leider oft genug die Forscher selbst zurückschreckt, deren größere Zahl sich nicht geübt hat, Bücher in dieser Form zu lesen, auch wohl gar von dem Wahn befangen ist, sie seien nur für die wenigen rabbinisch gebildeten Juden geschrieben, welche ihrerseits dem Fortschritt der Sprachforschung nicht gehörig folgen, so daß also die Gelehrten selbst erst erfahren müssen, was ihnen hier geboten werde; andrerseits weil der Verfasser mit seltener Vorliebe und Hingebung, alle Rücksichten auf Erwerb und behagliches Leben aufopfernd, sich seiner Wissenschaft widmet, und daher auch von Seiten derer, welche diese nicht vollkommen zu würdigen wissen, der Aufmunterung und Theilnahme bedarf. Die Gelehrten, welche sich bemühen wollen, dies Werk mit Aufmerksamkeit durch zu sehen, werden die Leistungen desselben anerkennen; die Gönner desselben, denen diese nicht nahe liegen, mögen gern und wohlwollend, — nicht aus Mitleid und Menschenliebe, sondern aus Achtung für die Wissenschaft und aus lobenswerther Neigung, diese zu fördern, zur Verbreitung desselben beitragen.

Um in beiden Beziehungen dies Buch zu bevorzugen, erlaube ich mir nur folgendes zu bemerken. Der Verfasser hat seit einer Reihe von Jahren, unter den bittersten Entbehrungen die Bibel mit den alten aramäischen Uebersetzungen und den sprachlichen Forschungen der mittelalterlichen spanischen Schulen, und mit Zuziehung aller neuern Hülfsmittel, zum Gegenstande selbstständiger Untersuchungen gemacht und mir eine Anzahl von höchst sorgfältig ausgearbeiteten Ergebnissen von Zeit zu Zeit vorgelegt, welche mich im vollsten Sinne des Wortes

überraschten. Er hat unendlich viele Fehler der Punctuation der Targumim aufgedeckt, Lesarten berichtigt, Mißverständnisse beseitigt, und auf Vieles, was man bisher nicht beachtet hatte, aufmerksam gemacht. Die Früchte seines unsäglichen Fleißes konnten, da er von der Welt abgeschieden gelebt hat und nicht darnach strebt, sich geltend zu machen, bisher noch keine Verlags-handlung bestimmen, deren Herausgabe zu wagen. Die Zahl der Kenner erscheint zu gering, um kaufmännischen Erfolg daran zu erwarten. Um so entschiedener habe ich, im Verein mit einigen Freunden der Wissenschaft, ihn endlich zu bewegen gesucht, eine nicht gar zu umfangreiche Probe selbst ans Licht zu bringen, damit auch den übrigen Arbeiten der Weg gebahnt würde. Er wählt hierzu mit Recht, die überaus schwierige, unsres Wissens noch ganz und gar im Dunkeln liegende Accentuation der drei Bücher: der Psalmen, der Proverbien und des Hiob, die bekanntlich von der sonst in den heiligen Schriften üblichen bedeutend abweicht.

Wie fern er die ungemein schwierige Aufgabe gelöst habe, ist nicht dieses Ortes zu beleuchten; wir würden tiefer in die ganze Frage eingehen müssen, als ein Vorwort gestattet, und möchten auch in keiner Weise ein vorgreifliches Urtheil fällen, das erst auf ernste und reifliche Untersuchung aller Einzelheiten erfolgen kann. Uns liegt es am Herzen, des Verfassers Forschungen, selbst, wenn sie noch manche Ausstellungen darböten, in so weit anerkannt zu sehen, daß ihm dadurch Aufmunterung werde, fortzufahren, und daß die Wissenschaft entweder durch seine Fortschritte, oder durch die erweckte Theilnahme der Gelehrten jedenfalls sich auch diesem Gebiete zuwende.

Somit dürfte das gegenwärtige Schriftchen, ungeachtet des trockenen Gegenstandes und der, unsrer Meinung nach, nicht ganz entsprechenden Form, — denn wir hätten es lieber in deutscher oder lateinischer Sprache hervortreten gesehen — *) der Aufmerksamkeit aller Freunde der Sprachwissenschaft und des Bibeltextes genügend empfohlen sein, und wir hoffen, daß nach diesem Erstling alle spätere Arbeiten des Verfassers einen geebneten Pfad vorfinden werden.

Frankfurt a. M., Juni 1852.

---

*) Der Verfasser hat die ebräische Form hauptsächlich deshalb gewählt, weil er von seiner oben geschilderten pecuniären Lage dazu gezwungen, sich so kurz als möglich fassen mußte und dies nur mittelst der ebräischen Sprache vermochte.

וזאת המליצה

להשווע והטפסר, אחד מן השרידים אוהבי החכמה ותומכיה במאמצי כחם,*
ה'ה הנכבד המשורר שמועון גדליה אפפענהיים י"ג כ"פ.

לכבוד הצ"ח הנושכיל ונזון כ' יצחק בן אריה נר"ו
בעהמ"ח ספרי "המליץ", ותורת אמת".

שפעת זרכות על ראשך — ונפשך אולם זכריא
יהי שלום זכאלך — לגור בן ארי.

אתחיל זאלך תודות ותשואות חן חן לך, ידידי שאוהבה נפשי, כי
בקדש חזיתך ונתוך שני כ"י מונחים על שלחני לפני, מעשי ידך להחפאר
וילדי רעיוןך אשר חנן אלהים אותך זזה. שניהם מלאים זיו ומפיקים
גבה, פנינים יקרים ואצנים מזהירים, לרוות נפש רעבה חכמה ולהחיות
כל שוחרי דעת להגדיל תושיה. נתנו שמחה זלזי [ומי יתן והיה דגנס
רבו] והשתעשעתי זם זמאד מאד. לכן רב תודות לך, אהובי!

הראשון קראת זשם המליץ, זו הטיבות זאר זאר היטב שירי קדש,
והראית לדעת כי ידך רב לך זלשונות שונות וזפרט זלשון עזר וזלשון
ארם. גם הזינות זטוב מלים הַבְּנֵת מלים, איש איש על מוקומו ואחד
מיהם לא נעדר. והיה זה לך לפאר הדר.

זשם תורת אמת למשנהו נתת, תוכו זררת זעזך תהומות כתובי
ספרי אמת מכל פגע וזרעת זנתינת טעם לפגימי דעת זנגינות וטענוים,
זישראל אין לפנים רק זערים זערים, ננומות דקות וזדופות קדים. ואתה
עתה ערכת זם ומלול וזרך, דרך הקדש יקרא למו, זו אוילים לא יתעו,
אף כי זבונים שם יסעו.

אולם לא אכזיר מולין לשזחק ולהדרך, כי מוי אחי ומה חילי, ומה
יתן ומה יוסוף קנה וסוף כמוני נגד פני גדולים חקרי לב ומשכילים
אשר קטנם עבה מונחני, המעידים ומגידים: „תורת אמת זפיך ועולה
לא נמאז זשפתיך וזשלום וזמויזור הליכותיך” — ואני אנה אחי זא?
קטנתי! — אך ללחום לחם מלחמך, ולשתות מים מזכרך, לשזוע נפשי

* וגם אותי החזיק ידי הנדיב הנ"ל הן בזכר הן בזעשה זה פעמים רבות, והיה
עזר לי נגד תלחות מזהפכות עסקות אותי. והכני אודה לו מוקירות לבני זפני קהל
זת רבים, ישלם ה' עוב פעלו ותהי שלמה מזכרתו, יום יום ירבה עוזר ככודו כאות
זכש ענדו המזכר.

הרעצה והזמאה, ושווקת תמיד על סף דלתות נדיבי חכמה, לשאוף רוח חיים, ולהתלונן בכלל — הן רק ללמוד אני ינחתי, ולא להורות אני נחתי. לכן קנני למלין לברך אותך בשלום — הנה שכרך אתך ופעלך לפניך — והאל הטוב המשלם טוב ליראיו הוא ישלח ונלאכו לפניך לשמרך מכל פגע רע ולעמוד למלין ישר בעדך למוצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, להפיץ תורת אמת להגדילה ולהאדירה כחפץ נפשי ונפשן הטהורה. והגני נותן לך את זרייתי שלום, ואנגן כמנגן לכבודך ולכבוד שמך ולכבוד ספריך:

מִשְׁפַּט אֱמֶת	יִשְׁרָת מְלִיץ
דְּבַשׁ נֹפֶת	צְרוּפֶת לְשׁוֹן
בְּנִגּוֹן טַעַם	חֲזִקַת יָד
זֹאת הַפֶּעַם	קִמַּת הַרְאוֹת
בְּטַח נִהְלֵת	רִמְשֵׁלִי מִשׁ"ל
עוֹץ הַגְּבֻלֹת	נְתִיב בְּשִׁבְלִי
לִתְהַלֵּ"ה סוֹלֵלֹת	אֵרַח מַסְלָה
בֵּין בְּנֵי עַמֶּךָ	רְכִבְתָּ עֲרֶשֶׁךָ
יִגְדִילוּ כְבוֹדְךָ	וְיִרְדֶּךָ אַחֲרֶיךָ
חֲזִיּוֹת קִשְׁט	דָּן זֹאת

אמרי אמ"ת

מאהב האמת, אהובך הדורש טובך ושלומך

E. D. Oppenheim.

ראשית דבר

מבונן גופתי	ויוצר נשמותי
מבונן מלתי	ועד לא בשפתי
ארני חקותי	חתי נא עזרתי
וישר דברתי	וחננים אמרתי
ותרחיק צרתי	ותביא רוחתי.
ארני חקותי	שמע נא שועתי!

אומר הקטן המחנך. תכלית מחנמתי הזאת מחנרתי להעמיד על האמת את כל קורא ספרים חמ"ת, להבינה משפטי טעמיהם, אשר טעמתי אשר ספרים שונים דרכיהם בסדריהם וכוונתיהם וזמירותיהם וזמניהם. ואחת קורא נעים אל תאמר, מה לי בחבורך זה, ומה לנו תועלת בו, הלא כבר קדמיהו לו ספרים עורים אלה טעמים? — אבל חכה גיד לך הבנה אשר הניעתי לגשת עד הלום, הנה שקדתי גם אני ובנתי בחלה הספרים — גם טעמים — אשר חוברו להורות שבילי טעמים הנאמרים, ועלאתי אמירותיהם רובן ככולן ברות בדיוות, רק על שקול הדעת בכוונות, ומשנזאים שנויות, בלי משנה הולכות, ארצות הקלקלות, אינן משכילות, אך מביטות⁽¹⁾; ועקב זאת רוב הקוראים בספרים חמ"ת כל ימי חורף טעמיהם גם לא יבינו באר אמריהם.⁽²⁾ הן כל זאת ראיתי ואמרתי בלבי, יצר העקוב ואסיר העבול, ואסול מוסלת אמת בכוונת אל חנני אמת הלא הם בעלי עשרת עשרי הלשון הקדמונים, ולהם אדרוש וכדרכיהם אלך נחמ. וקמתי וקבלתי כל האקדח ביהם, ועליהם ימדתי ספר זה המונח לפניך, ועל פיהם הלצתי כל בלליו שלמים תיבותם, אין פרץ ואין יולא נרחבותם. וכה יעזוב הקורא עיניו האקרים, וידרוך דרך מישרים. והנה ראשי שנת בנין ספרי שנים הם. האחד השלשה פרקים מכללי טעמי חמ"ת בגאון אהרן בן אשר, ראש בעלי העשרת, הנדפסים בסוף ע"ג משנת רע"ח [הדפוסם יצא רו"ה בהקדמת תהלים שלו]. והשני, הספר הוריות הקורא להגאון יהודה בן בלעם, שר עודנו בכ"י ועלאתיו באוצר ספרי אזהני החכם הנודע רשאל קירבהיים כפפד"ט, בסוף כ"י הלא יש גם שער מיוחד על דרכי טעמי חמ"ת, ואף כי רבו בו שגיאות טעמיות, מ"ט הוא יקר מאוד, ובפרט לענין כונה עשורות אשר לו ואינם בטברת דפסת.⁽³⁾ הן אלה הספרים, בדרוף העשרת אל דפוס ואנכי, אשר היו לי לעור לבדר ל פיהם יביט המשפט ולהעלות ההעמטה הנאמנה מרוב החלופים והעניות הנמלאים שפרינו בענין נקוד טעמים הללו. כי השפדים שנידינו מאוד מאוד התחלקו בנקודיהם ד שאין גם שני דפוסים שונים אשר נעמיהם שוים, וזה בעבור כי דרך טעמי חמ"ת יתה סגורה על הסופרים ונעלמת למדשיקים, ונעשו רגליהם, וכדו גם כעו, ואגו ועשו, לו השגיאות, ונעשו העניות כזכיות.⁽⁴⁾ וע"כ דקדקתי היטב אחרי הנקודים השונים של

⁽¹⁾ חוץ עמה שכתב רו"ה ז"ל בהקדמת תהלים שלו, אשר הוא אמת כולו אין בו דומי. חמ"ס
⁽²⁾ דבר עם החכם ז"ל כי אם על שנות הטעמים בלבד, ולא דבר דבר מן שזוטם והרכבתם
 דיפת העשרתים למלביהם, וזה הנטיית לחבר עליו ספר מיוחד, ולא מלא את הכתמת.
⁽³⁾ וידוע כי הטעמים הם ככשמה אל הגוף, והם המודיעים ההפסקה והסמיכה והחפזון
 ומחן והשאלה והתאזנה, וע"כ חובה עלינו לחקור אחרי משפטיהם ולהנין גבהי דרכיהם,
 כל לא נמשך בעור בחללה וכלאה לעמוד על אמתת כונת הכתובים.
⁽⁴⁾ והנה בכל מקום אשר אשא בספרי את שם בן בלעם על שפתי מדע שכוונתי על
 ספרו המוכר.
⁽⁵⁾ וגם תהלים של דפוס רו"ה ז"ל בכל מעהרתו יש בו עוד. מקומות הרבה נאמרות
 יעשות ומתנגדות לדיני טעמי חמ"ת, כמו ב' דירש (ט', י"ג) חמ"ס (י"א, ה') סגל (כ"ט,
 פקש שלום (ל"ד, ט"ו), ירשו (ל"ו, כ"ט) גער (ל"ו, כ"ה) חפצי (מ', ט"ו) בכגיר
 Borrebe 1/4

הספרים, וערכתי ספר מול ספר ואת כולם עול הכלל, וכן הישר קרבתי, והיותי החרט
 והיו לפני למלאכה זו ח"י דפוסים שונים*) , אשר את כולם ענתי על פניהם נעין הכת
 לנדרור האובל מתוך הכולל — וזה היה חלקי הקצה מכל עמלי.
 ובחלוקת הספר לחלקיו הלכתי בראשו מבוא אשר הנחתי בו מעט הכללים
 נסרו לנו חזירי הלשון הקדמונים על עניני טעמי אמ"ת (מלבד מה שכתבו בן אשר
 בלעט ואשר חזיר את אמריהם בנוף ספרי). ואח"כ הלגתי ג' שערים, והשערים לפרק
 וכל פרק לסמניו, למען יבא כל דבר מסודר על אופנו, וימלא כל המבוקש בלי יגיעה אחת
 ולמשלי הכללים הנחתי פסוקים רבים, כדי שיבואר ענין משפט ומשפט לכל דבר
 ובכללים אשר ההתחלקות רבה עליהם בספרים העממיים להם עוד יתר המשלים, ובחר
 בדוגמאות אשר בהן שבו או מחלוקת בספרים, וזוה יתלכנו טעמי הכתובים,
 עוד בהם דופי.

גם כתבתי חזרי משפט כל טעם וטעם את כל המפורות הנוגעות לטעם ההוא,
 מתוך זה יועמד הקורא על שרשי כללי הטעמים ויבין וידע לתקן שנושי הספרים. ועסוק
 רבות החסרות או עוטעות בדפוס או רק מלוכנות בקולר לשון ולא עמוללות בסג
 פסוקיהן, מלאתי כולן אחרי השתדלות עלומה.

עוד זאת עשיתי, כי מלבד שהראיתי הספר נטרם הדפסתי לחכמים ולמבקרים ומ
 חן בעיניהם, שלחתי מנכרו עוד השעם גם בעת הדפסתי קנטרסים לקראת עורה ד
 ומצין שמועה ה"ה הרב החכם המופלא רש"ד לוצאטו הי"ו, להביאם גם הוא במל
 הנחינה, ובכדני הגדול באגרת תשובתו אשר חביאה לתשלוס ספרי, ופה אתן תודתי
 בכל לבב כגר יארים ועדה על טובו זה אשר גבר עלי.

ואתה קורא משכיל, תת לנכך לאמרי, הקשיבה לדברי אמת תהגה ותחל
 ודעת לנספך ינעם.

העדר ערנהיים אלל פפר"ע, הו"ד לחדש מרחשון שנת תרי"ג לפ"ק.

(מ"ג, ד') ייקר (ע"ט, ע') מסבלאחיד (כ', ע') בדברך (כ"א, ו'), ישי (כ"ב ע')
 (כ"ה ג') חגני (כ"ז, ב') שמע ישמח (ס"ד, ב' וי"ח) לעג (ע"ט, ד') בעיתיד (פ"ג
 י"ז) ופעלים עדיפולם אחת-אל (ז', ב') סיד רשעים (ז"ו, י'), יאתהיהיא (ק"ב, כ"ג)
 סי (ק"ו, ב') מצפיו (ק"ז, ג') פה להם (קט"ו, ה') כי תורחך (קיו"ט, ע"ז). עבודת
 (קיו"ט, קכ"ה) ולישרים (קכ"ה, ד') הייני (קכ"ו, ג') שיר (קכ"ה, א') ויבורחיד (קע"ו
 ד') ודומיהם אשר כולם נגד הכללים ונגד המסורות הנרורות. וכראה מזה איך גם החס
 הגדול בענקים ז"ל באשר לא היו לו משענות כאמנות אשר עליהן להספך, שקלה דעו
 הנה והנה מה לעשות בחלופים עלומים של ספרים. וזו גם הסנה שלא הוליא לאור
 ספרו על טעמי אמ"ת אשר הבעית להדפיסו ואף בכר יעדו לדפוס, אך כחם ומנ
 מלבוא חחת המכבש יען כי ראה והכיר בעלמו שלא ילא בו ידי חובתו.

(*) ובחובם תהלים דפוס וויטענבערג משנת שב"ו ע"י יוחנן קראתו (אשר הוטעמתי
 הלך בעקבותיו בדפוס שלו כירנבערג שנת שס"ב), ואתו מלאתיו מוטעם מדויק היט
 טבל אשר חזריו ומסכים ברוב גרסות נקודיו עם מקרא ויביא משנת רפ"ח, ובעקומי
 אחרים כוטה גם טעמו ומכל אשר ספרים ומסכים לכללים הנאמנים של אמ"ת ולפרו
 הקדמונים. ומלבד חלה י"ח ספרי הדפוס היו לי עוד ליטועה י"ח נוסחאות מקראות כ
 אשר מלאתין נרשמות בגליון תנ"ך אשר השאיר אחריו ברבה רו"ה ז"ל, והוא בעת ב
 האדון לעהרנבערגר ברעדעלהיים והוא הנדיב בטובו נתנו לי לעבודתי. (ב) מקר
 בי"י מדויק ויפה מאד ומלווה עם העמרת, ככתב שנת נ"ד ע"י הסופר והנקדן יוס
 בכר שמשון הנקדן, ומקרא זה סגולה הוא להקלין והנדיב האדון ר' מאיר גאלדשמיד
 כר"ו בפפר"ס, ונתן לי רשות להביע להגעים בתנ"ך יקר זה ולהעתיק לי טעמו דבר
 ללורך מלאתי, ותבענה שפתי תשואות תורות לאיש הנדיב הזה על חלה תגמולוהי עלי
 ועתה דע לך כי בכל מקום שגא בספרי שס, כ"י נ"ד" או שמוזכרת, מסורת כ"י
 סתם, כי הוא זה מקרא בי"י הנזכר.

מכלל הספר.

1 דף . . . . . מכוא אל הטעמים .

השער הראשון.

3 " . . . . . א' שמות הנגינות פרק
 6 " . . . . . ב' נעימות נמנעות בספרי אמ"ת
 6 " . . . . . ג' מושב הנגינות
 7 " . . . . . ד' הבדל שבין המפסיק ובין המשרת
 7 " . . . . . ה' מספר המשרתים לכל אחד ואחד מן הטעמים
 7 " . . . . . ו' הניית המשרתים לטעמיהם

השער השני.

8 " . . . . . א' משפט הסלוק ומשרתיו
 13 " . . . . . ב' משפט הרביע המוגרש ומשרתיו
 15 " . . . . . ג' משפט משרתי האתנח
 19 " . . . . . ד' משפט משרתי הדחי
 23 " . . . . . ה' משפט עולה ויורד
 24 " . . . . . ו' משפט רביע הקטן
 25 " . . . . . ז' משפט הצנור ומשרתיו
 27 " . . . . . ח' משפט משרתי רביע הגדול
 29 " . . . . . ט' משפט משרתי הפזר
 31 " . . . . . י' משפט הלגרמה ומשרתיו
 35 " . . . . . י"א משפט השלשלת הגדולה

השער השלישי.

37 " . . . . . א' חלוקת הטעמים לנעימתם
 37 " . . . . . ב' ערך הטעמים זה לזה
 38 " . . . . . ג' טעמים המשותפים
 38 " . . . . . ד' הקמת המשרתים לכל טעם וטעם
 39 " . . . . . ה' משפט הפסק
 40 " . . . . . ו' משפט המקף
 42 " . . . . . ז' שכונת הטעמים זה אחר זה
 45 " . . . . . ח' סדר הטעמים האחד אחר אחד
 45 " . . . . . ט' הטעמת פסוקים הקצרים
 46 " . . . . . י' הנחת פסקי הטעמים
 54 " . . . . . מכתב מאת הרב החכם המפואר רש"ד לוצאטו

תְּקוּנִים

לחקו	טעות	שורה	דף
הַגִּזּוֹן	וְאֶל-הַגִּזּוֹן	16	8
ומלה ועירה לפניה	ומלה לפניה	17	9
כִּי אֵל, וְזֵיךְ לַזּוֹרָה 14 אַחֲרָי	כִּי-אֵל	2	14
מלמ כִּי בְּנֵי חִישׁ	וְאֶהָב חֶמֶס (י"ח, ה')	10	14
אֶהָב יָמַיִם (ל"ד, י"ג)	(שם כ"ב, כ"א)	1	15
(משלי כ"ב, כ"א)	יַעֲקֹב	11	18
יַעֲקֹב	אֲשֶׁרִי	15	18
אֲשֶׁרִי	(שם ל"ד, י"ז)	26	18
(איוב ל"ד, י"ז)	וּחְבָּלִים	18	27
וּחְבָּלִים	אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יִחְשַׁב	15	29
אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יִחְשַׁב	כִּי	8	30
כִּי	וְעָלִי	22	33
עָלִי	וְאֲנִי	18	34
וְאֲנִי	אֶהְבֵּי	18	34
אֶהְבֵּי			

מבוא

חף כי אין אחד מן עדקדקים הקדעוניים אשר חנך ספר מיוחד על נגינות שלשת הספרים לנאמן נאר רחובות, ע"ט עלאנו להם חיוה כללים לאלה הטעמים נוגעים זעיר כה זעיר כה כפפריהם מפוזרים. וראיתי כי עונ להעתיקם הנה כלם, יען כי עליהם את ספרי חקתי, ויגלו הטענות אשר עהם שאנתי.

(1) ר' יהודה חיוג כספרו הנקוד אשר ז"ל: „באור טעמי השלשה ספרים הנשארים (אמ"ח) גם המה יתחלקו לשלשה חלקים, ומספרם שמנה טעמים, ולהם עשרה משרתים. מיני הידיעה, פֹּר וּרְקָא; ומין העלוי אהר והוא רביעי; ומיני ההעמדה חמשה, לגרמָה, ויחיב, ואחנח, וטפחא, וסלוק שהוא ס"פ, אלה הם שמנה טעמים. ואלה משרתיהם: שיפר, וחלישא רבה, וחלישא זעירה, ושופר הפוך, ושופר נחת, ורהויה, ומארכה, וששלשת, וגלגל, וצנור. והם עשרה משרתים לשמנה טעמים וכלם שמנה עשר." ע"כ.

(2) ר' יהודה נן נלעם כספרו טעמי העקוד אשר ז"ל: „השלשלת בשלשת הספרים פעמים הריה טעם ופעמים הריה משרת." ע"כ. עוד כתב כספרו המכר וז"ל: „הסלוק בג' ספרים יתכן להיות בתחלת הפסוק, לפי ששם ישרתוהו יותר משמש אחד ואין טעם אחר בו, ולכן חשב כמו בראש פסוק." ע"כ.

(3) הרמ"ק כספרו עהלך זנלי הדעת אשר ז"ל: „בשלשת הספרים הם החלים משלי ואיוב, הטרחא אשר היא בראש חיבה מפסיק, ואשר היא באמצע אינו מפסיק." ע"כ.

(4) הרד"ק כספרו מכלול אשר ז"ל: בשלשת הספרים, המקל השלישי לורקא, שהוא במקום סגולה בשאר הספרים, יש לו משפט אחנה וסוף פסוק כמו חנני יי' כי אמלל אָנִי (תהלים ז', ג'), בשלום יחדוֹ אשכבה ואִישָׁן (ד', ט'). ע"כ.

(5) ר' אליעזר פרזנינאלו כתב י' כללים על טעמי חמ"ה, והאחר לנו דנריו הרב נורזי כספרו מנחת זי, ואלה דנרי פרזנינאלו: „שמות טעמי החלים וכלליהן בקצור אלה הן: מיושב, צנור, עולה ויורד, ימניה, הונה, גרמיה, צנורית, כתף ימין, גלגל, פונה, מרעיש, מרעיד, כתף ימין ומיושב, סוף פסוק. — ח' שני מיושב הם, אחר בראש הפסוק, והשני קודם הסוף פסוק, ואשר קודם הסוף פסוק, לעולם יש לו הכתף ימין. נ' צנור בסוף חיבה ויש לו נגון, וצנורית בראש חיבה ואין לה נגון, ובאו בפסוק אחר בתלים ס"ט. אל יִבְשׂוּ בִי קַיִיִּי.

והנגון לצנור. ג') הימנית היא שאנו קורין אותה טפחא בטעמי נביאים, ובתהלים משלי ואיוב באה בשני אופנים, האחד בראש החיבה קודם הנקודות ואין החיבה מלעיל בעבורה רק שהנגון נעשה לחיבה שהוא בראשיתה אע"פ שיהיה הגלגל אחריה או קודם לה בחיבה אחרת, ויש לה דין טעם מפסיק, והשני באה אחר התנועות ועושה מלעיל ומלרע ואין לה דין מפסיק. ד') בשיבאו שני

גלגלים זה אחר זה בין בראש הפסוק בין בסופו, הנגון לשני אעפ"י שאינו טעם מפסיק. ה') הגרמיה חבא לפעמים קודם המיושב, ולפעמים קודם הצנור, וכשחבא עם הצנור חנועחה משוברת ויותר נמוכה. ו') הכתף ימין יבא לפעמים לברו לטעם קודם הסוף פסוק ועם המיושב ברוב. ז') הפונה אין לו נגון רק מלעיל ומלרע. ח') כשחבא הגרמיה ואח"כ המיושב עם היורד אין לה נגון כגון פסוק חרפה! שברה לְבִי וְאֲנִישָׁה (תלים ס"ט, כ"א*), וכשחבא לברה בלא מיושב אחריה או בלא צנור אין לה גם כן נגון. ט') מרעיש ומרעיד יש קוראים אותם מנענע ומנדנד וכשמוחם כן נגונם ונגון אחד לארבעתם. י') אם המיושב או הכתף ימין לברו יבאו קודם הסוף פסוק עם איזה טעם אחר כגון הגלגל והטפחא וכיוצא, הטעם נעשה למיושב או לכתף ימין ולא לשאר הטעמים כנוכר; ואם יבא הגלגל עם איזה טעם אחר חוץ מן ב' הנוכרים, הטעם נעשה לגלגל; סוף דבר המיושב והכתף ימין קודמים, והגלגל שני להם לעשות הטעם קודם הס"פ. — הן זאת כל עה אנטלא לקדמוני הלשון על אודות טעמי אמ"ת, והכט בספרי ותזכיר.

(* זו דוגמה טוטעת עולכת על שנוט הספרים, כי הטעם איכנו מיושב לדעת בן אשר אלול לכור הוז לבי.

השער הראשון.

צורות הנגינות וחלופי שמותם וחלוקתם בכלל.

פרק א'. שמות הנגינות.

יען כי באו בשלש הספרים איוב כשלי תהלים (ר"ח אמ"ת) פסוקים קטנים מכל שאר כ"א ספרי קדש, לכן נשחנו גם טעמיהם משאר טעמי המקרא, ואף כי גם בכ"א הספרים נמצאים פסוקים קצרים מ"מ יש הבדל ביניהם ובין פסוקי אמ"ת, כי רוב פסוקי כ"א ספרים כוללים מאמר אחד בלתי מנוחה, אבל פסוקי אמ"ת יש בהם נהחי ענינים ענינים עד שלא נמצאו ה' תיבות מחוברות יחד, ואף פסוקים קטנים בכ"א ספרים לא נמצאו כי אם אחד מני אלף וע"כ לא נשחנו טעמיהן. ופסוקים מנוחדים מנוחדים אלה של אמ"ת מקורם בחכונת משוררם, כי מחמת שנפש המשורר היחה בחכונה יותר רוחנית ויד השיר הולכת וגוברת עליו עדי יתגעשו כחותיה וינהם קולו כנהמת ים ויגורו אמרותיו ויתקצרו בנעימתם ויולידו על ידי זה הין חדש. והנה נגינות ספרי אמ"ת אע"פ שהן נבדלות משאר נגינות המקרא בשמושן ומעלותן ושכונתן והרכבתן, מ"מ בעצם צורותיהן שוות הן להן, גם תחלקנה נגינות אמ"ת למפסיקות הנקראות בסהם **טעמים**, ואל בלתי מפסיקות הנקראות **משרתים**.

הטעמים המפסיקים הם אחד עשר ואלה שמותם וצורותם:

1. סְלוֹק, א' הוא הסיגר את הפסוק כמו בכ"א הספרים.
2. עוֹלָה יוֹרֵד, א' וכן אשר במסורותיו קורא לו סֶלֶק, והוא ל' ארמית של עוֹלָה:
3. אֲתַנַּח, א' ויש שקוראים לו חוֹנָה, ובפי בן אשר שמו טוֹרַף.
4. רְבִיעַ גְדוֹל, א' ובפי קצה שמו מִיֶּשֶׁב, והוא ל' עברית ורביע הוא ל' ארמית, וכן אשר קורא לו תִּקְוָה ע"ש חוקף הפסוק.
5. פְּזוֹר, א' ויקרא גם מְרַעֵשׁ כי כן נגונו הרעשה, ובפי בן אשר שמו נִצְחָה.
6. דְּחִי, א' ויש קוראים לו יִמְנִית מפני שיעמוד חמיד בימין התיבה מחוץ לה כמו לִמָּה (תהלים ב'), וכן אשר קורא לו תִּרְצֵן.
7. שְׁלִשְׁלֹת, א' וחקרא גם רִתֵּק ושם אחד הוא, וגם שמה מְרַעֵשׁ גם מְרַעֵד ע"ש נגונה אשר הוא כמו רעם ורעדה, ויבא חמיד פסק מלאחריה והוא סמנה כי מפסקת היא.
8. צְנוֹר, א' ויקרא גם זְרָקָא והוא לשון ארמית מן צנור, וכן אשר קורא לו מִתַּח ע"ש צורתו שהיא נמתחת, והוא נרשם חמיד בסוף התיבה.
9. רְבִיעַ קָטָן, א' דומה כולו לרביע הגדול, אלא שהוא מפסיק שפל ממנו ולעולם עולה ויורד מלאחריו, ובוה חכירוהו.
10. רְבִיעַ מְגַרֵשׁ, א' ויש שיקראו לו כְּתַף יִמִּין וּמִיֶּשֶׁב מפני כי חמיד יש דמות גרש בכחף ימין של רביע זה, וכן אשר קורא לו גִּזְר, והוא לעולם בחצי השני של פסוק קודם לסלוק.

11. לְגִרְטָהּ, לוֹ שְׁתֵי חֲמוּנוֹת, הָאֶחָת דְּמוּת מִקַּל כַּעֲיוֹן אֲוֵלָא עַל הָאוֹת מְלַמְעָלָה וְאַחֲרָיו דְּמוּת פֶּסֶק כּוּה אָא וְנִקְרָא אֲוֵלָא לְגִרְטָהּ, וְהָאֶחָת הִיא דְּמוּת מִהַפֵּךְ תַּחַת הָאוֹת וְאַחֲרָיו פֶּסֶק כּוּה אָא וְהוּא מְהַפֵּךְ לְגִרְטָהּ, וְסִבָּה הַשְּׁנוּ יִבּוּאָר עוּד.

וְהִנֵּה אִם נִחְזָק שְׁתֵי כֹרֹת הַלְגֵרְמָה כָּל אֶחָת כַּפְּנֵי עֲלֵמָה יַעֲלוּ הַטַּעְמִים לְעַמְפֵּר י"ב, וְכֵן מֵנֶאֱמַר הֵרֵב בֵּן אֶחָד בְּמִסְקוֹרְתָיו.* שְׂמֵנָה מַעֲלָה הַטַּעְמִים הֵם מַפְסִיקִים גְּדוּלִים וְגִבּוֹהִים

* י"ב לְדַעַת כִּי עוּד וְחֲמוּר שֶׁלֹּם לִבֵּן אֶחָד הַמְדַבֵּר עַל שְׁנוֹת טַעְמֵי חֲמ"ח וְחִסְפָּרָם, וְלֹא כַּמֵּטֵל בְּסֵפֶר דְּקִדּוּקֵי הַטַּעְמִים שֶׁלֹּו כְּמוֹ שֶׁדִּפְסָם בְּח"ג רע"ח, כִּי אִם לֹא יִבּוּאוּ אֲוֵלָא ג' וְחֲמוּרִים הַכּוּנְעִים בְּטַעְמֵי חֲמ"ח וְהַדְפִּיסָם רו"ה ז"ל בְּהַקְדָּמַת תְּלִים אֲלָה, וְזוֹ הַחֲמוּר הִיקַל וְחִנּוּס חֲסֵד אִם, וְהוּא בְּסֵפֶר קוֹנְטַרַם חִבּוּרֵת בֵּן אֶחָד בְּמִיבֵית י"ד אֶחָד בְּיַדִּי הַחֲכָם הַנּוֹפְאֵר רש"ד לֹאֲמַת, וְהִנְיָאוּ לְדַפּוֹס הַחֲכָם דּוֹקֵנָם, וַיִּפְּזֵן בִּי חֲמוּר זֶה הַגּוֹר וְזוֹהַבֹּגֵר וְקָסָה הַהֲכֵנָה לִבֵּן אֶחָדִי לְהַעֲמִיקְנוּ אֶה וּלְפִרְסָנוּ כִּיד שְׁכָלִי וְאֶת דְּבָרֵי פִירוּשֵׁי אֲבִינִים בְּזוֹמְבֵרְוֹת מַחֲלָה וְהוֹפֵן, וְכֵה אֶחָד הֵרֵב וְכֵה הַחֲמִיל: "שְׂמֵנָה הַטַּעְמִים שְׂמֵנוּ, אֶחָד בְּשִׁלְשֵׁת הַסְּפָרִים תְּכּוּנָה, חֲתוּמִים בְּשֶׁבֶל וְיִנְיָה. שְׂמֵנָה שְׂרִים גִּבּוֹרִים, גִּרְוֹן וְלִשׁוֹן אֲמוּרִים, וְאַרְבַּעַה לְהֵם מְחֻזְרִים, קַטְנִים וְלֹא מוּגַבְרִים (כָּל זֹאת מְצוּרָה לְעִיל בְּפִרְק), כֻּלְלָם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵת כְּחֻקִּים (כֻּלְלָם כּוּלָם הֵם י"ב טַעְמִים מַפְסִיקִים), אַרְבַּעַה גִּוֹן מַפְסִיקִים וְשְׂמֵנָה טַעְמִים טַעְמִיקִים, וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים (פִּירוּשׁ, ד' טַעְמִים הַקְטָנִים אֵינֶם אֲלֹא לְהַפִּיק גִּוֹן בְּתִיבָה לְהַעֲמִידָה קֶלֶת אֲחֵל בְּכָל זֹאת הֵם יִרְוּלוּ לְאַחַד מֵהַטַּעְמִים הַגִּבּוֹהִים הַנֶּאֱחָים חֲזִירֵיהֶם וְטַעְמִיקִים אֲוֹתוֹ). רִאשׁוֹנָה מְכּוּנָה חֲזִירֵי גִבּוֹר כִּפּוֹ חֲמוּר, בְּשִׁלְשֵׁה סְפָרִים כֻּלּוֹ וּמְפּוֹזֵר (הוּא הַסְּלוּק וְנִקְרָא חֲזִיר ע"ג כֹּרֹתוֹ אֶחָד הִיא בְּקוֹץ נַעוֹן, וְקוֹלִים נִקְרָא בְּחֵרְמִית חֲזִירֵי כְּמוֹ כַּחֲזִירָה גִּבּוֹנָה דַּעֲמָרָה (בְּרִכּוֹת ח') כִּרַע בְּחִירוֹתָ (אֵס י"ב) וְדֵי חֲזִירוֹ (שִׁנָּה ס"ג) וְאַחַר גַּב' סְפָרִים כֻּלּוֹ וּמְפּוֹזֵר, רִכּוּבוֹ אֶחָד גִּבּוֹנוֹ בְּחֵרְמִית הִיא גִּוֹן מְפּוֹזֵר שְׂרִים קוֹלוֹ וְאַחַר יִנְיָיִכְהוּ, וְלֹא כְּמוֹ בְּשִׁלְשֵׁה הַסְּפָרִים אֶחָד גִּוֹן הַסְּלוּק כּוּלוֹ קוֹל נַעוֹךְ). שְׁנֵי לוֹ רִתְקֵי בְּשִׁפָּה וְלִשׁוֹן יִרְתָּק, לֹא בְּמַהֲרָה יִתְּקֵי (הוּא הַשְּׁלֵשֶׁת וְרִתְקֵי וְשִׁלְשֵׁת הוּא אֶחָד, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמְּפָרָשִׁים בִּישְׁעֵיהֶם ע"י י"ט. רִתְקוֹת, שִׁלְשֵׁלוֹת). שְׁלִישֵׁי לוֹ חֲזִירֵי לְעוֹלָם עִמּוֹ יִרְץ לְפָנָיו, גּוֹדֵר פִּרְץ (הוּא הַדְּחֵק וְחֲרָץ ל' הַיִּשְׂרָה ע"ג אֶהְדִּיעֵי מִיבֵר דֶּרֶךְ לְכַפְּנֵי הַחֲתֻמָּה, וְאַחֲרָיִה, לְעוֹלָם עִמּוֹ יִרְץ לְפָנָיו, פִּירוּשׁ הַדְּחֵי לְעוֹלָם מִקּוֹמוֹ לְפָנֵי הַתִּיבָה מִנְחוֹן, לְגִדּוֹר הַפִּרְץ אֲלֹא יִחּוּלֵף עִם הַעֲרָחֵף הַדּוּמָה לֵה). רִבְעֵי לוֹ פִּיִּי. בְּטַעְמִים לֹא יִחְלָק, וּבְשִׁלְשֵׁתָם יֵשׁ לוֹ חֲלָק (הוּא אֵס עוֹלָה וְיוֹרֵד בְּחֵרְמִית, וְלֹא יִבֹּא בְּטַעְמֵי אֶחָד הַסְּפָרִים רֶק בְּסִפְרֵי חֲמ"ח חֲלָקוֹ). חֲמִישֵׁי לוֹ גִּבּוֹ (הוּא הַסּוּר, וְכֻלְלָה טַעְמֵי מְשׁוֹרֵר עַל' לְעַנְכָּה ע"ג זְמִירָת גִּינִיתוֹ), בִּיד וְאַלְבֵּעַ נִפְלָח, מַהוֹדֵר וְעַנְכָּוָה (כֵּן הִיא עַמְכָּה הַקּוֹרְאִים אֵל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת וְלְהוֹלִיךְ וְלְהַפּוֹךְ אֶת יָדָם הַיִּעֲנִית בְּכָל טַעַם וְטַעַם כְּפִי גִינִיתוֹ לְהַרְלוֹת בֵּה נַעֲמִיתוֹ לְתַלְמִידֵיהֶם כְּדֵאֵיחָת בְּבִרְכּוֹת ס"ב, הַיִּמִּין מֵרָחֵה בֵּה טַעְמֵי הַחֲזוּרָה, וְכַמְּפָרָשׁ רש"י אֵס). שְׁנֵי לוֹ חֲמִיִּי (הוּא רִבְעֵי וְנִקְרָא חֲתָק עַפְּנֵי חוֹקֵף גִּינִיתוֹ), מַעֲמַל לוֹ עוֹלָה וְזוֹקֵף, בְּשְׁנֵי דְרָכִים מִתְּחִיף (הַרְבִּיעֵי יִחְלָק לְטַעְמִים אֵינֶם לְרִבְעֵי גְדוֹל וְרִבְעֵי קָטָן). שְׁבִיעֵי לוֹ חֲמִיִּי. בְּאֲלֵבַע עוֹלָה וְזוֹרֵף, בְּשִׁלּוֹשׁ וְרִבְעִיתֵי יִלְטָרֵף (הוּא אֶתְנַח אֶת הַנִּקְרָא עוֹרֵף טַפְּנֵי שִׁעֲרָף אֶת הַעֲנָן וַיַּעֲשֶׂה הַסְּפָק גְּדוֹל, וְהוּא יִבּוּא לְרוֹב אֶחָדִי הַדְּחֵי אִו אֶחָד הַעוֹלָה וְיוֹרֵד זֶה אֶחָד בְּשִׁלּוֹשׁ וְרִבְעִיתֵי יִלְטָרֵף, כִּי הַעֲמִיד הַדְּחֵי לְשִׁלְשֵׁי בְּסֵדֵר הַטַּעְמִים וְאֶת הַעוֹלָה וְיוֹרֵד רִבְעֵי בְּסֵדֵר). שְׁמִינֵי לוֹ גִּיר (הוּא רִבְעֵי מוּגַרְשׁ), מִקַּל וְנִקְוֹדָה מַעֲזָר בְּרָשׁ וְאַמְלַע מַעֲזָר (כֹּרֹתוֹ נִקְוֹדָה בְּאוֹת הַמַּחֲלָק וְעוּד דְּמוּת מִקַּל לְפָנָיו בְּרָשׁ תִּיבָה). שְׁיֹפֵר הָרֵב (מַהֲפֵךְ לְגֵרְמָה, וְקוֹרְאוֹ אֲזַכֵּר הֵרֵב, ע"ג דְּמוּתוֹ כְּדְמוּת אֲזַכֵּר, וְאַחַר הֵרֵב לְהַבְדִּילוֹ מִן מַהֲפֵךְ הַמַּעֲרָת), כֻּלְלָם טַעַם מְעוּרָב, פּוֹנֵה מוֹרָח וּמְעַרָב (הוּא הַלְגֵרְעָה יוֹכֵל לְבּוֹא לְפָנֵי רֹב הַטַּעְמִים, וְאוֹרְתוֹ תְּלוּמִית מַהֲפֵךְ לְגֵרְמָה וְאוֹלָא לְגֵרְמָה כְּמַפּוֹרֵשׁ, לְמַעֲלָה בְּפִרְק, וְזֶה אֶחָד פּוֹנֵה מוֹרָח וּמְעַרָב כִּי א' יִפְנֵה לְכָד מוֹרָח בְּאוֹרְתוֹ וְאוֹרָת א' לְכָד מְעַרָב), וּפְסָקָה סְדוּרָה, מַהֵם לֹא עוֹדוּרָה, עִמּוֹ מְדוּרָה (וַיִּבּוּאוּ תַעֲיִד בְּסִפְקֵי עוֹלָא חֲזִירֵיהֶם לְהַבְדִּילָם מִמַּהֲפֵךְ וְאוֹלָא הַמַּעֲרָתִים). וַיִּפְּזֵן (לְכוּר נִקְרָא מוֹתָח כִּי הוּא נִמְתַּח בְּאוֹרְתוֹ כּוּה א' ~) פּוֹנֵה וְעוֹנָה עִם אֲחִיו חוֹנָה (יִבֹּא וַיִּתְּפֵנָה לְאֲחִיו עוֹלָה וְיוֹרֵד וּלְפָנָיו הוּא חוֹנָה לְרוֹב),

וזה סדרם, הפלוק, והעולה ויורד, ואתחנא, ורביע גדול, ופזר, ורביע טוגרס, ודחי, ושלשלת. וארבעה מפסיקים קטנים בערכם והם הלגרמה בשתי תמוכותיו, והרביע הקטן, והלכור.

והמשרתים לטעמים שטנה ואלו הם:

1. מְרָכָא אֵי ויקרא גם מְאָרִיף ושם אחד הוא, ובן אשר קורא לו יִרְדַּד כי כן נגונו קול יורד למטה.
2. מוֹנְחָא אֵי ושמו גם שׁוֹפֵר מְלֻמְטָה בעבור צורתו כשופר, ובפי קצח שׁוֹפֵר גְּלַגְל שְׁמו, ולבן אשר עוֹלָה שְׁמו, כי קולו למעלה ירום.
3. עֲלוּיָא אֵי ויקרא גם שׁוֹפֵר מְלֻמְטָעְלָה, ובפי בן אשר תוֹלָה שְׁמו, כי כן נתלה על האות מלמעלה.
4. מְהַפְּהָא אֵי גם שמו שׁוֹפֵר מְהַפְּהָ ע"ש דמותו, ויש שיקראוהו פוֹנָה כי כן פונה לימין.
5. אֲזֻלָּא אֵי ובן אשר קורא לו מְעֻלָּה.
6. גְּלַגְלָא אֵי הוא יִרְחַב בְּדִיּוּמָא, ויקרא גם אֲזֻפֵּן ובפי בן אשר עָגוּל שְׁמו, וכל השמות על שם צורתו.
7. מְרָחָא אֵי וינוקד תמיד באות המחלק ובוה נבדלה מן דחי המפסיק אשר יבא לעולם מחוץ לחיבה, ובן אשר קורא לטרחא בִּינָא ע"ש מעמדה שהיא בין האותיות, ויש קוראים לו דְּחוּיָה או שׁוֹכֵב.
8. שְׁלֻשְׁלֵת קְטַנָּה אֵי והיא דומה לשלשלת הגדולה המפסקת, אך אין פסק אחריה ובוה חכירה.

ובהרבה מקומות ישתנה (בהרבה מקומות ישתנה לכור זה לרביע קטן), והוא טהם נטנה (גם הלכור נטנה עם המפסיקים, והולך להעירנו על זאת מפני שגם לורה בטוחה יש אחר היא עשרתת). וניח רד ועולה (עתה כותן לנו כלל מי הוא המפסיק ביותר גדול בפסוק ואמר כי העניח והמפסיק ביותר גדול זהו העולה ויורד), פעם בראש תיבה יעלה, ופעם לימין נוסלה (לכונו, שיבא לפעמים דמות התיבה של עולה ויורד בתיבתו עמו כמו מְשֻׁבָּב, ולפעמים שיבא מחוץ לתיבה ליעינה כמו עִז).

והמשרתים זה יסורם, המעולה (הוא אזולא), היורד (המירכא), ועולה (מונח), והפונה (מהפך) ותולה (הוא עלוי), וי' (הוא טרחא וקורחו ככה ע"ש שנתח תמיד בין האותיות ובוה נבדלה מן הדחי הטעם הדומה לה בצורה והוא שכוכו לעולם מחוץ לתיבה), והעגול (הוא גלגל), ומטלח (לכורית המשרתת נקראת מטלח מפני שלעולם לא תנח יחידה בתיבה חלף תמיד בחבור מרכא או מהפך וע"כ תיבה כזו מטלח אותה במשרתים), מי חכם וישעור אלה. "עד כה לאזן בן אשר כפי קונטרס כ"י הנוכח, והנה השלשלת קטנה לא מנחה במשרתים הואיל שהיא בניין כי לא נמלחה בכל המקרא חלף ח' פעמים כמו שיבואר בפרק, אבל בכל זאת רצו עליה באטרו, רחוק בצפה ולאזן ירתק, לא בטהרה ינתק, לכונו בזה שהשלשלת גדולה ברוב מקומות היא טעם ולא בטהרה נתק מלהיות טעם, רק נקלח המקומות שנתק מעדרגתה וכהיה משרתת. וכדלה חכל זאת מה חיד ככד ויקר וחומר זה של בן אשר כי רצו בו על כל דרכי טעמוי אח"כ וודרנותם בקורר חופלנו, לבן היצדמי פרוש ללאן קרונו ושם חידתו ופתחתי וחלכו ותבא אל מוכו וטרחה תכוכו.

ויש עוד טלכד אלה משרת אחד והוא משרת למשרתים ושמו צְנֹרְרִית, א' וזוטה כְּלוּמָה לַמַּפְסִיק לְכוּר חָךְ כְּטוֹב יֵשׁ לְהַבְדִּילָה טַמְנוּ, כִּי הַלְכוּר רְשׁוּם תְּמִיד כְּסוּף הַמִּיכָה אֲבָל הַלְכוּרִית לְעוֹלָם לֹא תִתְכֵּן לְכוּל לְכַדָּה אֲלֵא כְּלָרוֹף מִשְׁרַת מְרַכָּא חֹו מַהֲפֵךְ וּבְחַח מַטְעַל לְחֹות אֲזַר לְפָנֵי הַמְרַכָּא וְהַמַּהֲפֵךְ כְּטוֹ וְחֶרֶל (תהלים מ"ט, ט') יִנְאָץ (שם ט"ד, י'), וְזֶה שֶׁהַזְכוּר בֵּן אֲזַר הַלְכוּרִית כִּשְׁם טְמַלְלָא כִּי בֵּן הַמִּיכָה אֲזַר תְּנָח עֲלֵיהּ עוֹד מִשְׁרַת יֵשׁ לָהּ וְע"כ הִיא מַעוֹלָתָה בְּמִשְׁרַתִּים.

הן אלה הטעמים והמשרתים של ספרי אמ"ת בצורוחם ומספרם ושמותם, אבל הַפְּסִיק, א'ו, הוא לא נמנה לא עם המפסיקים ולא עם המשרתים, לא עם המפסיקים מפני שאיננו בא כי אם אחרי משרת כמו הָאֵחָו | הָאֵחָו (תהלים ל"ה, כ"ח) יָיִם | יָיִם (ס"ח, כ'). הָאֵלָו | לָנוּ (ס"ח, כ"ח), ועם המשרתים לא נמנה בְּעִבוּר שלא נמנע דגש מלכוא אחריו בין יהו"א לכבדכפ"ת כמו אַפְּנָא | בְּנֵי (עש"ו, ג'), ויחכן הפסק לכוא עם כל המשרתים.

פרק ב'. נגינות נמנעות באמ"ת.

אלו צורות הנגינות ביחר כ"א הספרים ואינן באות בספרי אמ"ת (חוץ טן שני סמנים הראשונים של חיוב וחזרה פסוקים שנמוכו שנוהגים מנהג כ"א הספרים נעעעעם, כי הם כדעות פתיחה וסתימה לפסוק), הפור גדול, והתלישא, והטרם, והסגולא, והיח"ב, הפשטא, והוקף גדול וקטן, והמונח לגרמה, ותלישא קטנה, ודרגא, וחכיר, ותרין חוטרין.

פרק ג'. מושב הנגינות.

כל הנגינות מושבם באותה האות הראויה לנגון חוץ משתים צנור ורחי. הצנור מנוקד תמיד בסוף החיבה, והרחי לעולם בראש החיבה, ואעפ"כ נקראות באותה האות שרינה לנגנה ושהיחה בה הנגינה אלו היחה אחת מנגינות אחרות, כמו פְּנִיָּה (תהלים ל"א, כ"ח) מנגנים הנו"ן כמו שנמנעם בנגינה אחרת פְּנִיָּה (ל', ח'), וכן צְדִיקִים (ל"ג, ח') מנגנים לרע אח הקו"ף כמו שמצאנו בנגינה אחרת צְדִיקִים (ל"ב, י"ח), ונעשה ככה לצנור ולרחי לנקדם שלא במקומם כדי להכדילים מן ב' נגינות שוות להם בצורה, והן הצנורית המשרחת רומה לצנור הטעם והמרחא המשרחת רומה לדתי הטעם, ע"כ מבדילים ביניהן במקומות מושבותם. וזוה הטעם עשו גם כן סמן לנגינות אחרות שוות בצורה נכדלות בשמוש ונקדו לרביע הרורף לסלוק עוד רמות גרש לפניו להכדילו מרביע הגדול הבא בחצי הראשון של פסוק כמו חֲנִנִי (תהלים ד', ב'), חֲנִנִי (כ"ו, ב'), והעולה ויורד יש רמות יח"ב לפניו ונכדל בזה מן מרכא המשרחת כמו לְרִנְךָ (ז', ח'), לְרִנְךָ (ס"ה, ח'), והמפסיקים מהפך ואולא וששללת יבואו במקל אחריהם כדמות פסוק להכדילים ממהפך ואולא וששללת המשרתים כמו עַל־בְּנוֹ (י"ח, ב'), עַל־בְּנוֹ

(ח', ה'), אֱלֹהִים (ע"ח, ל"ח), אֱלֹהִים (מ"ח, ט'), יִתְפַּשְׁדּוּ (י', כ'),
 חָן (מזלי ח', ע'). והנה כל סמנים הללו אין להם נגון כלל ואינם באים אלא
 להודיענו אמתת השמוש של נגינותיהם, שלא נטעה ונחליף זו בזו.*

פרק ד'. הברל שבין המפסיק ובין המשרת.

לעולם אין משרת בלי מפסיק אחריו, אבל יש מפסיק בלתי משרת לו כמו
 לְכַטַח (תהלים ד', ע') תוֹשִׁיבְנֵי (ס) חֶפְצוֹ (ח', כ') יִתְדִיחֶמּוּ (ה', י"ח)
 יִתְיַצְבּוּ (כ', כ') מְלֶכֶי־אָרֶץ (ס) בְּקֶרְאֵי (ד', כ') קוֹלֵי (ג', ה') רְבִיעִים
 (ג', ג') שֶׁנִּזְוֶן (ו', ח'). והשלשלת תמיד יחידה בלי משרת חוץ מן מעט הפסוקים
 המנויים למטה בפרקה. וכל משרת יתכן לבוא משרת אחר לפניו חוץ מן הגלגל
 המשרת לעולה ויורד הוא לא ישורת ע"י משרת עוד, וכן המהפך לא יתכן
 לבוא לפניו מרכא מלבד ארבע מקומות נזכרים במסורת והם כִּי גִדְּוֹל (תהלים
 ל"ו, ד'), כִּי גִבֵר (ק"ז, כ'), כִּי רָדַף (קמ"ג, ג') כִּי יֹאסִיף (חיוג ל"ה, ל"ח).

פרק ה'. מספר המשרתים לכל אחד ואחד מן הטעמים.

יש מן הטעמים אשר לא ישרתו כי אם משרת אחד, ויש מהם שיחכנו להם
 ב' משרתים, ויש יוכלו להם ג', ויש ד' משרתים, ולא יותר.
 הטעם אשר לא יבוא עליו יותר ממשרת אחד, הוא העולה ויורד.
 ואשר יחכנו להם ב' משרתים, הם הרביעי, והלגרמה, והצנור, ובמקום אחד השלשלת.
 ואשר יחכנו להם ג' משרתים, הם הפור, והרביעי מוגרש, והרחי.
 ואשר להם ד' משרתים, הם הסלוק במקום אחד, והאחנח במקומות שנים.

פרק ו'. חנית המשרתים לטעמיהם.

המהפך ישרת לכל המפסיקים, חוץ מעולה ויורד ושלשלת.
 המרכא תשרת לסלוק, ולעולה ויורד, ולאחנח, ושלשלת, ולצנור, ולכל רביעין.
 העלוי ישרת לסלוק, ולאחנח, ולרחי, ולרביעי גדול, וללגרמה, ולרביעי מוגרש.
 המונח ישרת לסלוק, ולאחנח, ולרחי, ולצנור.
 הטרחה תשרת לסלוק, ולאחנח, ולרביעי מוגרש, ולשלשלת.
 השלשלת קטנה תשרת לסלוק, ולאחנח, ולרביעי מוגרש.
 האולא לא ישרת אלא לסלוק ולפור.
 הגלגל לא ישרת אלא לעולה ויורד ולפור.

וחנאי החחלקות משרתים אלה ואופן שמושם למפסיקיהם כולם יבוארו בפרקיהם

* וכתב בן בלעם כמקויו על טעמי חט"ת וז"ל: יש קלת סופרים, טעמיין
 תחת אות הנעימה (של הדחי) כמקומה מקל שהוא דומה למרכא ולא יהיה לה חלח ללמד
 שחות אות הטעמים כמו עורה בכודי שידה הככל וכנור (תהלים כ"ז, י') וכמו כיום צדתי
 פ"ו, ז' עכ"ל. וטלמתי חון לכנריו כמכ"ג על פסוק זה עיין עליו. וידוע כי ככ"י ופוסים
 יזנים הגעיה הנקראת העעדה דומה למרכא וכעמית חינו חלח מתג וכן דמות מרכא זה

ה ש ע ר ה ש נ י

שכונת המשרתים למפסיקיהם כולם בסדר אחר ואחר.

פרק א'. משפט הסלוק ומשרתיו.

סלוק הוא סוף הפסוק כמו בשאר הספרים, אך בנגונו גם בכיאת מושבו בפסוק משונה מסלוק א"ך הספרים, כי נגונו באמ"ת איננו קול פשוט נמוך ומנוח כמו בא"ך ספרים אלא יעלה בנעימתו קודם שנייתה וכמו שעוד היום מנעימים אותו החזונים המובהקים באמירת המזמורים. גם במושב מקומו משונה משאר הספרים, כי בשאר הספרים הסלוק לעולם לא יתכן לבא בראש פסוק בלי מפסיק אחר לפניו, וגם אם הפסוק אינו אלא משתי תיבות אף שהן רהוטות זו לזו מ"מ לא יבא סלוק מבלי מפסיק לפניו והער המוכיח לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאֵף לֹא תִגְנֹב לטעמי העליון ואין מטעימין לֹא תִרְצָח או לֹא תִרְצָח, אבל בשלש ספרי אמ"ת יתכן להיות בחלחלה הפסוק כמו מזמור לדוד להזכיר (תהלים ח'), למנצח לבני־קרח משכיל (ט"ד), שיר מזמור לבני־קרח (ט"ח).

א. סלוק ויש לו משרת הוא המרכא אך בחנאי שוקדם לו או אחנח או רביע מוגרש, ושחיהו החיבה אשר יפול המשרת עליה לפחות בת ב' מלכים והנגון במלך השני ואילך, כמון הַיָּזֶם יִלְדֶּתִיךָ (תהלים ז'), וְאַל־תִּהְיֶינָה סֵלָה (ט', י"ז), אֶל־תִּשְׁבַּח עֲנָנִים (י', י"ב), אִם־יִשְׁעֹל בְּכַפִּי (ז', ה'), וְכִי־אָתָּה עִבְרָתְךָ (כ', י"ב), מְזֻמָּר לְדָוִד (י"ג, ח'), לְמִשְׁעָן לִי (י"ח, י"ט), אֲתָה אֵל (כ', ז') וְתִחַלֵּל לָךְ (חיונו ליה, י"ד). כן לכן חזר ורחזולל מפי קרוב הטעמים, ועוד הלפ"ד בהעמדה כדי להעזיך הלרי).

אבל אם המלה איננה אלא בת מלך אחר או גם מלה גדולה והנגון במלך הראשון או מונח יבא למשרת את הסלוק לא מרכא כמו בַּיָּנֵה הַיָּגִי (תהלים ה', ז'), שָׁתוּ עִלַּי (ג', ז') נִשְׂאוּ רֹאשׁ (כ"ג, ג'), לֹא יִשָּׁב (ח', ח'), וְיִלְדֶּתִי שָׁקֵר (ז', ט"ו), אֲשֶׁר לֹא־בָרַע (י', ו'), בְּדָוִד צִדִּיק (י"ז, ה'), גַּם אַחֵר (י"ה, ה'), וְלֹא יִמִּיר (ט"ו, ד'), עֲטַרְתָּ סֹן (כ"ח, ד'), בְּשֹׁמֵן רַעְנָן (כ"ב, י"ח), לֹא־יִדָּר יָמִים (כ"ג, ה') עַד אֲעִבֹר (קט"ח, י'). כן לכן חזר, ולכן נפתלי הוא מוקף, הַיָּדָר מִלְכוּתוֹ (קט"ה, י"ב), הַטֵּ אֲזַנְךָ (טז"ה, ח'), מַטְּ לַפְנֵי־רִשְׁעֵי (טז"ה, כ"ה, כ"ו), נָתַתְּ צִדְקָה (חיונו ז', ו'). מִלֵּא דָשָׁן (חיונו ל"ח, ט"ו), מִחַץ רָהֵב (חיונו כ"ו, י"ב), כִּי יִבְלָע (חיונו ל"ז, כ'). אבל אם חקדם לחיבה כוונת חיבה והיא

מתג הוא, וטה טוב יהיה לראשם כן בכל תיבות חזר בקל יעשה הקורא לחשוב הדמי שלח במקומה הדמיו לה כמו רִיבִי (ג', ה'), בְּחַרְשׁ (ל"ח, י"ד) רִדְמִי (כ"ח, י') וְהַפְּאֵדָה (קט"ג, י"ב) ודומיהן כולן ראויות להלגין בהעמדה בלות הנעימה כעכס סופרים הנאמרים.

מוקפה לה חנהג כסמן הראשון ומרכא יושם ולא מונח כמו פל־חֹמֵי בַז
 (תהלים כ', י"ב), פל־פַּעֲלֵי אָנֹן (ה', ו'), כל־יִשְׁבֵי חֶלֶד (ט"ט, ז') פֶּל־מִזְסְרֵי
 אֶרֶץ (פ"ג, ה'), גִּם־גָּבְרוּ חֵיל (חיונ כ"א, ז'). כי כל שתי חיבות מוקפות כחיבה
 אחת נראות. ומלכנו בחלופים כ"א וְאַתָּה דַע־לֵךְ. כ"ב וְאַתָּה (חיונ ה', כ"ז) ועמלוקתם
 בקריאת מלת אַתָּה חס מלעיל או מלרע ואם מלעיל לריך להיות הטעם מונח, ואם
 מלרע מרכא ע"פ כללם. וכן חולקים בתהלים פ"ט, י'. וי"ב. ודועיהן.

ב. מרכא המשרח אם יפול על חיבה אשר לפני מקום נגונה יש עוד תנועה
 משוכה, היא תנועה אשר אין שוא נח גם אין דגש אחריה, או מנקדין מרכא
 וצנורית בחיבה, וחבא המרכא במקום הנגון והצנורית חנוקד על תנועה המשוכה
 שלפניו כמו יִפְּיחַ בָּהֶם (תהלים י', ה'. י"ב, ו'), יִזְמֹם וְלִילָה (ח', ז'), יִבְשׂוּ רָגַע
 (ו', י"א) לְמִיִּחְלִים לחסרו (כ"ג, י"ח) יִחַלְנוּ לָךְ לִג, כ"ט), רָאִתָּה עֵינֵינוּ (ל"ה,
 כ"א. נ"ד, ט.) הֶמְנוֹן חוֹנֵג (ט"ג, ה'), וְחָדַל לְעוֹלָם (ט"ט, ט') פֶּל־נִמְזָמוּ
 פַעֲמֵי (ז', ה'), וְיִשְׁיִשׂוּ בַשְׂמַחָה (ס"ח, ד'), בָּרְנָה אֱלֹהִים (ס"ח, ל"ז), הַצְּלִיחָה
 נָא (ק"ח, כ"ה), מִתֵּי תַנְחַמְנֵי (ק"ט, פ"ב), מִבְּקִין פְּתִיבִים (ק"ט, ק"ב) נִצְרַתֶּם
 גַּפְשֵׁי** (ק"ט, קכ"ט) הִבְיַנְנִי וְאַחִיָּה (ק"ט, קמ"ד) נֶאֱמַר וַיְיָ (י', ג') הֵאָחָהּ
 (ט', ט"ו. ט', ד'), אֶמְנוּ וְאַמֵּן (ט"ט, י"ד. ט"ט, י"ט), חֲבַלְלָתָ עֵינַיִם (טזלי כ"ג,
 כ"ט), נִתְשׂוּ בְרִיחַ (חיונ כ"ו, י"ג). ואם מלה מרכא בראשה ומלה לפניו יוצאת
 על תנועה משוכה וראויה להקיפה לה מבטלין המקף ומנקדין הצנורית בראש
 המלה הראשונה מחוץ לה, כמו כִּי חָרָה לָךְ (תהלים י"ח, ח') כִּי חֲפִיץ בִּי (י"ח, כ')
 כִּי חֲפִיץ בָּךְ (כ"ב, ט'). ומאד יש להזהר בזה לנקד הצנורית בראש חיבות כאלו אשר
 יבטלו מעקף, כי אם חנקדה בסופם מתערב עם טעם כנור העפסיק אשר בא תמיד
 בסוף החיבה כאשר תראה במשפטו. והנה כל צנוריות הללו חין להן גון כלל ואינן עוזות
 לעיל ולרע ורק ענדים הן למזרחים מרכא ומהפך להודיענו שאלו מהפכות ומרכאין
 מזרחים הם מפני שיש גם כדמותם שהם מפסיקים הם מרכא של עולה ויורד ומהפך
 של גרמה, ויען כי בקל יעשה הקורא בחיבות כנאמרות ויחשוב אשר אולי נכח היתבי
 של עולה ויורד או מקל של גרמה לכן באת הצנורית להישר לפניו דרך הקריאה. וטעם
 הצנורית הזו שאל תבא כי אם על תנועה משוכה, אבל תנועה דגושה או נחה בשוא גם
 חומיות בוכל"ם הטעמים בראש חיבה המה לא יסכלו הצנורית,** כמו מְזֻמָּר (ד', ח')
 בְּקֶרְאֵי (ד', ד') הַיּוֹם (כ', ז') לְעֵתוֹת (ט', י') לְרִיץ י"ט, ו') מְרִיב (ל"ח, כ"א)
 וַיִּסְבְּבוּ (כ"ט, ט"ו), ואל תשאל לטעם, למה לא; כי הוא כעום טעמו וכמו שאל

* וְצָרְתָם בן כגונו לעיל ע"פ העמרת והוא חד מן ח' מלין עידין הטעמין חס
 בסוף ומלעיל כמסדין ראש פ' יתרו, והצנורית על ה"ד"י וכן הוא בדפוס רפ"ח, ועיניא,
 ופרוש, וריכעק, ורוו"ה, וע"א, והוטעערוס, ואפיטיוס.
 ** ודע כי גם חיבות כמו בַּחֲפִיחָה (תהלים ו', ז') וְיִרְאֶתְךָ (פ' י"ב) לְהַשְׁמִיךְ

כגו דעתנו לטה הונחו אלה הצורות לטעמים ואלה למערתים ולמה חלה למעלה ואלה למטה כן לא כוכל לטמוד על דבר זה והוא בכלל כספרות התורה.

ג. אם יקדם למשרת של סלוק המפסיק לגרמה, או המשרת לעולם עליו הוא כמו מפניו אַבְשָׁלוֹם בְּנֹו (מהלים ג', ח') שָׁמוּ אֶהָל בָּהֶם (י"ט, ה'). ככל שָׁמוּ בלגרמה וכן בקרחתו ורו"ה. וברוב ספרים שָׁמוּ אֶהָל וכן, הִיָּהוּ עֵזֶר לִי (ל', י"ח. וכן בר"ה וקרחתו), לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יי (נ"ח, ו') אֲשֶׁר אֵין-מַעְצָר לְרוּחוֹ (עש"ז כ"ה, כ"ח. וכן הגנון) כַּמְלֶךְ וְעֵתִיד לְבִירְדָר (חיוט ט"ו, כ"ד).

ד. יש לסלוק ב' משרתים הראשון מרחא והשני מונח, אך בתנאי שהמפסיק הקרוב לפניהם הוא אחנח או שלשלת, כמו וְכָל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְחָק (ח', ג') וְתִבְרִיעַ קָמִי תִחַתִּי (י"ח, ח') אֵי עֲצָה עֲלֶיךָ עֵינֵי (ל"ב, ח'), וְתִזְחַלְתָּ אוֹנִים אֲבָרָה (עש"ז י"ח, ז'). כן כמ"ג רע"ח גם רפ"ו גם במקרא פינילית רפ"ח ועש"ח וע"ג בחזילית וע"ח ואפטיטיום וריינעק וְתִזְחַלְתָּ בערמח והוא הכון כי דנוק הוא עם אונים ונמ"ח וְתִזְחַלְתָּ ונמ"ח גמור הורם הענין) וְשִׁמְרֵךְ לְעוֹלָם נִדְרָה סָלָה (מהלים ע"ד, ט') עֲרָאָנָה וְתִסְתִּיר אֶת-פְּנֵיךָ סַמְנִי (י"ג, ז'). ויבואו מרחא ומונח בחיבה אחת אם

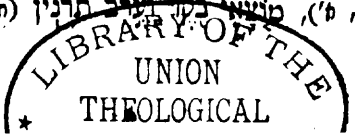
(נ"ב, ח') וְתִירַחֲתָ קִיט, כ"ט) אֲדָקִי (י"ט, ז') שְׁפָסִים (כ"ט, י"ב) שְׁמָרִים (ק"ל, ו') שְׁנָאִי (קכ"ט, ה') ודועיהם גם הנה בכלל הכתים בשוא, כי שוא של תיו מן בהספך נח הוא ונקרא עם המלך שלפניו וכן העי"ם ען שְׁמָרִים נח הוא וכן כל על משקלם, ככה לפי דעת הקדמונים, ולא במדקדקים האחרונים שהחליטו כי לשוא אחר שוא נח יבא דגש ולכן קראו שואים כנחמרים כע"ס, אכן הכלל האמת כי כל שוא שיקדם לו אחד ע"ז המלכים הוא נח ונקרא עם המלך שלפניו, חוץ מלותיות אה"ע ומשתי דומות והראשונה בשוא הם בשוא טניע כגון בְּחִיבָהּ (שמות י"ב, ע"ט), חִיבָהּ (יחזקאל כ"ח, ט"ו), חִיבָהּ (דברים ח', ז' ע"ו). המְשַׁבְּרִים והשְׁמָרִים (נחמיה י"ב, ע"ה) נְבִרֵי נְחָלִי (חיוט ב', י"ז) סָבְרִי (ד"ה, ח' ע"ו). וכן אמר הראש"ע בספרו לוחות דף י"ח, לא עשה (ר' שלמה גבירול) כהגון במלת תְּשַׁבְּרִי כי השי"ן הוא נח נראה, והוא הבינו בעבור המעקל. וכן אמר בספרו מאזנים דף ז', וְלִקְחָתָם וְלִבְנֵי-טוֹ. בתחלה היה הלמד כ"ע וכן עתה נח. ובדף כ"ח אמר, ובנין כפעל יהיה העי"ן כמטון נח בשוא, כמו וחלי יִאֲסִפִּי (עזרא ט', ד'), וכן דעת בן אשר וכן כלעם ולהם האמת וקבלתם קבלת אמת כאשר ראינו ממשוטי הטעמים כי מלאנו יִאֲשֶׁר תִּאֲבָרִי (נחמיה כ"ד, י"ח) יִאֲד אִיחָתָּ (שמות ט', ט"ו) לֹא תִצְאֵנִי (שם י"ב, כ"ג) אֲשֶׁר פָּקְדִי (במדבר כ"ו, ס"ד) אֲשֶׁר לָתְתִי (ש"א, ל', ט"ז) הִרָר שְׁמִדוֹ (מ"ח, ט"ו, כ"ד) כְּבָרִים שִׁשְׁפָּסִים (ישע' כ"ח, ז') עֲלִפִּי שְׁכָבִי (שם כ"ח, ז') הִי גִזְרִי (ירמיה י"ז, י"ג) אֲשֶׁר הִלְכִים (יחזקאל י"ג, ג') וְשִׁמְתִי שְׁמִדוֹ (עייבה ח', ז') ודועיהן כולם בערכא משמש לתביר בעבור שזוא תבינת התביר נח הוא וע"כ בין תביר למצרתו רק הברה אחת כחנחי הערכא הנח על תביר חבל מלאנו פִּלְגֵי חִיבָהּ (יחזקאל כ"ח, ט"ו) נדרגא כי זה שוא טניע ספני ז' אותיות דומות וע"כ בין תבינת התביר למצרתו שתי הברות עלך וחטף כחנחי הדרגא דוגמת ויִגָּשׁ יִגָּשׁ (נחמיה כ"ו, ז'). ואשר הטעמה האחרונים לחטוב במלות כנחמרות השוא למניע, הוא הנעיח אשר יעמוד במלך שלפניו וחטבו אותה כמתג להניע השוא שלחחריו וכאמת חין געיא זו בזה רק להעמיד התנועה קלת שלא נקראנה במהירות ולא ישמע הקמץ וחולם כקמץ חטוף ולא הלרי כמגול, והוא כעין געיא של פִּדְיָהּ (נחמיה כ"ח, ז') לְבָבְךָ (במדבר כ"ד, כ"ב) לְהַחֲזִיקוּ (אסתר ג', י"ד) ורבים כמותם. ועתה מבורר מה שלא נמלא עולה אחת הנח על משקל הגמרא בלנורית לפני המרכא כי התנועה יולאת על שוא נח אשר לא תכון לנורית עליה.

היא כשרה למחג בתנועה שלישיה לנגונה, ובחנאי שלא ילך רביע מוגרש לפניו, ואז יתהפך המחג לטרחא, והמונח באות המחלק כמו ובחרונו (כ', ה'), הושיעני (כ"א, י"ז), וירבא (ע"ב, ד'), ומעונתו (ע"ו, ג'), מעולם (כ"ג, ב') ושבועתו (ק"ה, ט') ומסרותיהם (ק"ז, י"ד), ותושיעני (קל"ח, ז'), אלשתעובני קי"ט, ח'), ויגעונתי (ק"ח, י"ג) במעצות (טז"ב, כ') לאיתיאל (שס ל', ח'). ואם יש רביע מוגרש לפניו, ישאר המחג ולא ישתנה, כמו ולשונם תהלך בארץ (תהלים ע"ג, ט'), מכמנו ירשנו אל (איוב כ', ע"ו). ויש חלוק במשרה השני אם יפול על אות ראשונה של חיבתו ואין מלך בינו ובין המשרת ההולך לפניו, כי אז יתחלף ממונה למרכא, כמו, פי טרו בקה (תהלים ה', י"ח), אנוש המה סלה (ט', כ"א), במזמות זו חשבו (י', כ') סודהור זו לעולם (י"ב, ח'), טרבר צדק סלה (כ"ב, ה') וצפן הוא אלייחרב (איוב ט"ו, כ"ב) עדרתכלית אור עםחשד (שס כ"ו, י'). ככה נרור עלל בן בלעם נפרקיו על טעמי חמ"ט ושעור לך, כי הספרים לא שטרו כלל. ודע עוד כי הרבה טן טרחא ומונח משמתי הסלוק שיכולו ככה נמקום רביע מוגרש ומשמתי, כי כל רביע מוגרש סמוך לסלוק ואין בינו לסלוק לפחות ב' מלכים הוא צריך להשתנות למונח ומשמתי לטרחא, כמו שכתוב נפרק השני סטן ז'.

אך אם קרוב למשמתי סלוק או המפסיק דחי או המפסיק עולה ויורד, אזי הם אולא ועלוי, כמו ופביון ונכאה לכב למזנת (תהלים ק"ט, ט"ז. בן הוא ככ"י) רעופי תהפכות שנאתי (טז"ב, ח', י"ג) לנו האל ישועתנו סלה (תהלים ס"ח, כ'). ונח האל נמסך וננורית בגלל תנועה העצובה כדין חולא העתהסך למסך מלוכר נמיכה מצובה תנועה וכנאמר למטה).

ה. אם ישרחו לסלוק שלשה משרתים או שנים הקרובים לו טרחא ומונח כבראשונה והקודם להם הוא עלוי אם עומד על אות שניה של חיבתו, כמו מעת דגנם ותירושם רבו (תהלים ד', ח'). ואם בא על אות שלישיה ומעלה הוא אולא, כמו בהיות לאל ידך לעשות (טז"ב, ג', כ"ז) את גאון יעקב אשראתב סלה (תהלים ט"ו, ה'). ועלת את נעלע טהטקף ע"פ העמרת), ימלטנפשו מירשאיל סלה (תהלים פ"ט, ט"ט). ואתה גותןלהם אתאכלם בעתו (קמ"ה, ט"ו).

אך אם היא ההברה הראשונה של חיבה אשר יבא המשרת עליה, אז הוא לעולם מהפך לא עלוי, כמו שיר חננת הבית לדרך (תהלים ל', ח'), תשית לי חק ותזכרני (איוב י"ד, י"ג), יום צעקתי בלילה נגדך (תהלים פ"ח, ב') עד יכרה לרשע שחת כ"ה, י"ג) אף הבל כלאדם סלה (כ"ט, י"ב) אשר אמר יי להם (ק"ו, ל"ד), לכל אשר יקראהו באמת (קמ"ה, י"ח) פי הוא צדיק בעיניו (איוב ל"ב, ח'). מוצאו כש יעיר תרנין (תהלים ס"ה, ט'). והרזוי יהיה מוצאי ומפני

קירוב העצמים נסג המצרת לחזור למקום העתג והיה מוצאי דוגמת נערטו מים
 זמות ט"ו, ח'. למוצאי מים ישעיה ט"ח, י"ח. וחנר לו מוטעם בקלחמו למצאי
 מים תהלים ק"ו, ל"ה. והוא העיקר). ופסוק אחד יש בו מהפך וטרחא נחובה
 אהח והוא שאין לו תשועה (תהלים קע"ו, ג').

י. חיבה משרת הראשון אם נבנה באופן אשר חקדם תנועה משוכה לתנועת
 הגגון אוי נטעמה החיבה במהפך וצנורית ודין נקודה כולה כמו דין מרכא וצנורית
 הטבואר למעלה נשאאת עון חטאתי סלה (תהלים ל"ב, ה'), אלהים יבוננה עד
 עולם סלה (מ"ח, ט') אורה שמה יי כייטוב (כ"ה, ח') פייראיתי חטס וריב
 בעיר (כ"ה, י') אליתחן כלבבגרי און סלה (נ"ט, ו') אחסה בסתר כנפוך סלה
 (ס"ט, ה') אעשה בקר עם עתורים סלה (ס"ו, ט"ו), הליכות אלי מלכי בקדש
 (ס"ח, כ"ה) ינאץ אויב שמה לנצח (ע"ד, י'), אנכי תפנתי עסוריה סלה (ע"ה, ד')
 מנגן וחרב ומלחמה סלה (ע"ו, ד') חרפתם אשר חרפנה יי (ע"ט, י"ב) הוי ורוע
 לבני לזמ סלה (פ"ג, ט'), האנינה אלהי יעקב סלה (פ"ד, ט') ובניתי לדר
 ודר כסאך סלה (פ"ט, ה') מאיר עיני שניהם יי (מזלי כ"ט, י"ג. כן הננו מאיר
 ואין פסק מלחמיו) ואתי תביא במשפט עפה (חיוני י"ד, ג'), ואם התנועה המשובה
 בחיבה ראויה למקף יבוטל המקף ובאח הצנורית כמו שנחבאר למעלה לא שמו
 אלהים לנגהם סלה (תהלים כ"ד, ה'). וזהו דעת כן אשר בחלופים, ולכן כפתי לא
 שמו מוקף).

ובשנים פסוקים יש קצח שנוי מאיש מרטה ועולה תפלטני (תהלים ט"ג, ח').
 יאר פניו אתנו סלה (ס"ו, ב'), מרכא מהפך במקום מהפך מצונר, והמחלק הוא
 המרכא והחיבה לרע והמהפך אינו אלא סמן למרכא שהוא משרת, ושמוש
 כולו כשמוש הצנורית.

ז. משפט חרוץ, עליו כל המקרא ירוץ, אחרי רביע מוגרש הגזור, רק משרת
 אחד לסלוק לא יותר, חוץ משני פסוקים, מכלל זה יוצאים, והם משגב לנר
 אלהי יעקב סלה (תהלים ט"ו, ח') וחברו (זס פסוק י"ב).

הן זה משפט הסלוק עם משרתיו לכל חנאיהם, ויותר מן שלשה משרתים לא
 יתכנו לסלוק, חוץ מן פסוק אחד שיבאו ד' משרתים ואתה נשאאת עון חטאתי
 סלה (תהלים ל"ב, ה'). כן צמ"ג ואתה נזולט מזרת וכן נרו"ה ובכל כעו זכנת כן
 נלעס). ופסוק אחד במקרא מיוחד, שחשרת לסלוק שלשלת קטנה עם משרתה,
 והוא אין ישועתה לו באלהים סלה (תהלים ג', ג') ואין זולחו.

יש נחמיות: למנצח לדרך נ' נטעס, וסמן, למנלח דקוה קויתי (תהלים ט', ח'),
 למנלח לדוד להזכיר (זס ע', ח') עכ"ל, ולזונה כי שנים חלכ למנלח נטרחה, וזכז

ברוב ספרים שנקדוהו רביעי, גם מה שנמסר במס"ק על למנלח דאשרי משכיל (ט"א, ח')
נ' בטעם קוה קויתי, טעות המחוקק ומתנגד למס"ג.

עוד בטמורת: שִׁיר מִזְמֹרֵךְ ג' בטעם, וסמן, שיר זממור לכני קרח גדול ה' (תהלים
ט"א, ח'), שיר זממור לחספ אלהים אל דמי לך (פ"ג, ח'), שיר זממור לדוד ככון לכני
(ק"ח, ח') עכ"ל וכן גם בטמורת בן בלעם. ונשמע טענה כי טעות בספרים שנקדו שיר
זממור לכני קרח בערכה רביעי, והר"ש בעל שערי נעימה הציב כלל על טעות זאת ולא
כאז עיניו לעיין בטמורת, ונחמת כל הכללים שהביא גם בספרו בעלים ומכונתלים.

עוד בטמורת: לִמְנַצֵּחַ לְבַנֵי־קָרַח מִשְׁפִּיל ח' פסוקין בטעם וסמן, למנלח לכני
קרח משכיל, אלהים באזנינו שמענו (תהלים ט"ד, ח'), למנלח לכני קרח זממור, רכית ה'
(פ"ה, ח'), למנלח על נגינת לדוד, שמעה אלהים רנתי (ס"א, ח'), למנלח על שזנים
לדוד, הושיעני אלהים (ס"ט, ח'), למנלח על הגתית לחספ, הרכינו לאלהים (פ"א, ח'),
למנלח לכני קרח זממור, שמעו זאת כל העמים (מ"ט, ח'), למנלח לעבד ה' לדוד, כאם
פצע לרצע (ל"ו, ח'), למנלח לכני קרח זממור, כל העמים תקעו כף (מ"ז, ח'). ע"כ
כפי טמורת כ"י, וסבת השתנות פסוקים אלה יבואר בשער השלישי עזה הספר בפרק ט'.

עוד נמלח בטמורת בן בלעם: ג' מקומות ישמש השוכח את הסלוק וסמן, יַעֲמְדוּ מַיִם
(תהלים ק"ד, ו'), וּפְגַעַתְּ מַיִם מַיִם (שם ס"ט, ט"ו), וַיִּהְיֶה כַּסְפֵי אֲרָרְיָן (חיונ י"ב, ט"ו)
עכ"ל. והשוכח הוא הערחה כמו שקראו הקדמונים את הערחה הנל לרביעי מוגרש גם בן
זוכב (עיון פרק ט'). והנה בספרינו שלג אלה שהציתה טמורת כ"י כולם מוקפים ומתוגים,
ונדקתי במ"ט קדמונים ומלאתי יַעֲמְדוּ מַיִם בלא מקף ונטעם מונח, ונדוד שלג טרחה
בדברי טמורת זו, וכן שנים האחרים.

פרק ב'. משפט הרביעי מוגרש ומשרתיו.

כל רביעי אשר לפני הסלוק הוא רביעי מוגרש, וצורתו האומית, האחת נקודה
על האות אשר הנגון בה ועוד מקל לפניו כרמות גרש, והוא תמיד מחוץ לאות
ראשונה של חיבה ממעל לה, כמו וְאֶחָדָתְךָ (נ', ח'), וְלִזְרַעוֹ (י"ח, כ"א) וְבַתְּנוֹ
(י"א, ד'). יִשְׁמַע (ד', ד') וְגִילוֹ (נ', י"א), לְבָן (ט', ח'). ובחיבות אשר הנגון
בראשם יתחברו שחיהם יחד באות אחת, כמו פֶּלַח (ח', ח'), פִּיטוֹ (י"ז, י'), לִי
(ל"א, כ"ט), פֶּלַח (ל"ב, ט'), חֶסֶד (ל"ב, י'), בְּמִרְאֵפֶל (י"א, ט'), עַל־יִתְרֵךְ (ל"א,
כ"ד), כִּי־בָבֶם (ק"ט, ט"ג). *

(* ונתפצע המנהג להעמיד הרביעי מבלי גרש עמו בפסוקים שאין בהם אמתח, וטענה
טעות הוא זה, וכל רביעי קודם לסלוק לריך להיות גרש לפניו, כי זהו הסמן להכדיל על
ידו רביעי זה מן רביעי הגדול אשר הוא מפסיק גביה ממנו עד שבוטו להפוך שזל למלך
כמו באִפְדִּי (תהלים ז', ז') בישועֶהֶד (כ', ו') ויששכָּרִי (כ"ב, כ"ז) יִאֲבִדִי (ל"ז, כ') וכח
זה אין לרביעי מוגרש אלא על דרך זר, והנה אם נשמיע הגרש לא ידענו להכדיל בין
שניהם. ואם תאמר הלא הסלוק סמן הוא אשר לפניו לא יתכן אלא רביעי המוגרש?
אומר זה לא יפסיק כי גם האמתח סמן הוא יען כי לפני אמתח לא יתכן להיות רביעי
מוגרש ובכל זאת מלאנו לרביעי זה הגרש עמו בפסוקים שיש בהם אמתח! אצל דע והבן

א. יש לרביע מוגרש משרת אחד הוא מרכא לעולם, לְמַנְצָח בְּנִינּוֹת (ד', ח'),
 אֲדָה-כְּלִי-הַבֵּל כַּל-אֲדָם (ל"ט, ו'). כן נקראתו ורוו"ה וכו"ל), מִי-אֶל גְּדוֹל (ע"ז, י"ד),
 וְדָא נָאמְנוּ (ע"ח, ל"ז), לְעַג וְקָלָם (ע"ט, ד'), חֶסֶד וְאֲמַת (פ"ט, ט"ו) וְיָהִי יוֹ
 (י"ח, י"ט*) מִבְּקִשֵׁי פְנֵיךָ (כ"ד, ו'). כן נרפ"ח וקראתו והוא הנכון), עַץ פְּרִי
 (קמ"ח, ע'), וְלֹא כְחָדְרוּ (ח"ו, ט"ו, י"ח), וְאֶזְל לֹו (מזלי כ', י"ד. ונסג העשרת
 לחזור מפני קרנת הטעמים והז"ן שהעמדה להעמיד הכלי), בְּן אִישׁ (זס כ"ו, ח'),
 לְפָה זָה (זס ע', כ"ט. כ"ו, י"ב).

ב. אך אם חיבת המשרת יש לפני מקום נגונה חנועה משוכה, יבא עליה
 מרכא וצנורית וכחנאי הצנורית המבוארים במשפט הסלוק, כמו וּבְתוֹרְתוֹ יִהְיֶה
 (תהלים ח', נ'), וּבְרָקִים רָב ז'י"ח, ע"ו), יְשִׁישׁ כְּגִבּוֹר (י"ט, ו') וְאֲהַבְחֶמֶם
 (י"ח, ה'), הַצֵּילֵנִי מִיַּד-אֹיְבֵי (ל"ח, ע"ז), יִבְשׁוּ רְשָׁעִים (ל"ח, י"ח), סְבִיבוֹת
 יְרוּשָׁלַם (ע"ט, ג'), וּמִצָּא שְׁפָתַי (פ"ט, ל"ה), בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַם (קצ"ז, י"ט) שִׁבְּן
 יְרוּשָׁלַם (קל"ה, כ"ח), כִּי פָסוּ אֲמוֹנִים (י"ב, ב'). וינטל המקף כדן הזמנית), כִּי
 גָז חִישׁ (כ', י"ח), קָרַץ שְׁפָתָיו (מזלי ט"ז, ל'), שְׁמַח לְאִיד (זס י"ז, ה'), וְגִלְגֵל
 אָבן (כ"ו, כ"ו).

ג. אם יבואו שני משרחים לרביע מוגרש לעולם הראשון מרחא והשני מרכא,
 כמו הַשְּׁחִיתוּ הַתְּעִיבוּ עֲלֵיכֶה (תהלים י"ד, ח'. כ"ג, ב'), עֲדוֹת יִי נֹאמְנָה, מְצוֹת
 יִי בְרָה (י"ט, ח'. ע'), כִּי קִמְרָבִי עֲדִי-שִׁקָר (כ"ו, י"ב), כִּי-הִפְלִיא חֶסְדּוֹ לִי
 (ל"ח, ב"ב. בן הנגון ומוקף כִּי וכן נרפ"ח וקראתו וריינעק. ומה שרוו"ה הדפוס כִּי
 הִפְלִיא טעות ונגד כללי המקף של ספרי חמ"ת חזכריהו למטה נזער ג' סרק ו'). זְכָר
 חֲרַפְתָּהּ מִנִּי-נָבֵל (ע"ד, כ"ב), עֲנָה בְּרַחֲמֶיךָ בְּחַי (ק"ב, כ"ד), לְפָה קָדָר אֶלְדָּ (ע"ב, י').

כִּי הַסְמִינִים לֹחַ נַעֲזוּ לְמִצִּינִים וְהֵם לֹחַ נִלְרִכִים לְהֵם חֵלֶח נַעֲזוּ מִפְּנֵי הַמּוֹן הַעֵם חֵשׁ
 לֹחַ אֲנֹחַ טַעֲלַת הַחֲכֵמָה וְלְהֵם הַסְמִינִים לְפָנֹת לְהֵם דָּרַךְ, וְע"כ מִדְרָךְ נִקּוֹד הַעֲנִינִית לַעֲשׂוֹת סִמָּן
 אַחֵר סִמָּן כִּמוֹ שֶׁמֵּלֶכְנוּ סִמָּן מִיּוֹחַד לֵשׁ גַּם סִמָּן לֵשׁ, וְסִמָּן לְדָגָשׁ וְעוֹד סִמָּן לְרִפְיָ, וְכֵל
 זֹאת כִּדִּי שֶׁלֹחַ יִחַזֵּב הַמּוֹן הַקּוֹרְאִים שֶׁבַח הַמִּנְקֵד וְיִסְתַּפֵּק לוֹ וְכֵעוֹ שֶׁכֵּתֵב הַרְחֵבֵעַ בְּסִפְרוֹ
 לְחוֹת דָּף ו', עֵינֵן שֵׁם. וְכֵן גַּם הַרְבִּיעַ הַמּוֹגֵרֵשׁ אֵף כִּי כּוֹכַל לְהַכִּירוֹ ע"י עֲמִידַת מְקוֹמוֹ
 שְׁהוֹת תְּמִיד קְרוֹב לְסִלּוֹק מִ"ע יֵבֵחַ בְּסִמָּן גֵּרֵשׁ לְהַכִּירָה יִתְרָה וְלְהַבְדִּיל עֵינִים לְכֹל. וְעִתָּה
 תִּשְׁפּוֹט, חֵם בְּסִמּוֹקִים שֵׁם כֵּהֵם אֲחִתָּח לֹחַ יִמְנַע הַגֵּרֵשׁ מִן רִנִּיעַ הַזֶּה, כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹחַ כּוֹכַל
 לְהַחֲסִירוֹ בְּסִמּוֹקִים שֶׁאֵין כֵּהֵם אֲחִתָּח, ע"כ כֹּל רִנִּיעַ הַזּוֹכֵן לְסִלּוֹק הוּא מּוֹגֵרֵשׁ לְעוֹלָם כֵּן
 הַאֲמַת וְהַנְרָדָר וְכֵן גַּם מֵלֵאחֲתוֹ בְּמִקְלַת הַסְּפָרִים וּבְמִקְלַת הַמְּקוֹעוֹת.
 (** כִּכֵּה דְכּוּפּ רִפ"ח וְשֶׁל קִרְאָתוֹ, וְשֶׁל עֵיטָשׁ וְשֶׁל רוּו"ה וְכֵן בְּמִקְרָא יֵשׁ כּוֹזֵן וְכֵן
 הַנְּכוּן, וּבְקִלְדוּיָם וּפְרוּפָשׁ וְהַחֲלָנֵעַ וְיִהְיֶינָה מוֹקֵף וְהַלֵּךְ הַזֶּה שֶׁכּוֹלֵם שְׁהוֹת בְּרִנִּיעַ מּוֹגֵרֵשׁ,
 וְרַק כִּמְ"ג וּדְפּוּס גִּנּוּחַ וְאִשְׁפִּיעִיָּאֵם וְיִהְיֶינָה בְּטַרְחָה, וְרַש"ד בְּתוֹסַפּוֹתוֹ לְשַׁעֲרֵי נַעֲמִיָּה חֵשׁ
 הַטַּרְחָה לְהַעֲקֵר נִגְדַל כֹּל ס"ט הַכ"ל וְעִנִּיָּה דְנִרִּים יֵבֵחַ רוּחַ וְנִשְׁנֵם וְחִינֵם, וְגַם כֹּל הַכֵּלֵל
 הַמּוֹנַח שֵׁם הַכֵּל הוּא טוֹלֵב עַל דַּעַת הַהֲבִילָה רוּחַ נַעֲרֵי תַפְלָה חוֹת כ"ט. וְיִכּוֹד הַנְּקוֹד
 עַר הַדָּגָשׁ חוֹת ל"ח.

לְהַשִּׁיב אֲמָרִים אָמַרָה (זס כ"ב, כ"א), לְמַה יִקַּח מִשְׁכַּבְךָ (זס כ"ב, כ"א) מִזֶּכֶד
 שָׁבוּ קָרוֹב (זס כ"ז, י') בְּן קָלְלַת חַנּוּם (זס כ"ו, ב') בְּן יוֹרֵד שְׂאוּל (ליוז ז', ע'),
 וַיִּקַּם בִּי כַחֲשֵׁי (זס ע"ז, ח'), עֲרַבְהָ לִּי לָחֶם (זס כ"ד, ה') וַיַּעַן אֵיזֹב אֶת־יְיָ
 (זס ע', ג' ע"ג, ח'). וכן כל שני משרחים לרביע מוגרש הראשון טרחא והשני
 מרכא לדעת ב"א, חוץ מן אחד, במקרא מיוחד, שחכא המרכא חחת המרחא, ובצנורית
 מלווה, והוא בַּיּוֹם הַצִּיל־יְהוָה אֶתְּךָ מִכַּף־כָּל־אֲוִיבָיו (תהלים י"ח, ח' *). ויש
 לדעת כי קלת הנקנים קורחים לזו המרחא הנל לרביע מוגרש זסם שׁוֹכֵב וזין חלוף
 ביניהם רק זסם.

ד. יש לרביע מוגרש שלשה משרחים או לפני המרחא מהפך, אֲשֶׁר לֹא־הִסִּיד
 תִּפְלְתִי וְחִסְדּוֹ (ס"ו, כ'), אִךְ מִזֶּכֶד לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים (ע"ג, ח'), כִּי אֵין חֲרָצְבֹת
 לְמִזְתֵּם (ע"ג, ד') זָכַרְתִּי מִשְׁפֹּטֵיךָ מַעֲוֹלָם וַיְיָ (ק"ט, כ"ב). ולפי המהפך עוד לנוודית
 טפחת תנועה הטעוה), שְׁלֹא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר (קכ"ט, ז'). ויותר מן משרחים אלה
 לא יבנו לרביע מוגרש, חוץ משלשה פסוקים מדרך זו משונים, אשר השלשלת
 הקטנה עם משרחיה משמשים את רביע מוגרש, והם חֲנָה מִלֵּאֲךָ־יְיָ סְכִיב לִירְאֵיו
 (תהלים ל"ד, ח'), בְּפָרֶשׁ שִׁרְיָ מְלָכִים בָּהּ (ס"ח, ט"ו), אֲשֶׁר־י שִׂיֵּאֲחֻז וְנִפְץ אֶת־
 עֲלִילָיָהּ (קל"ז, ט').

ה. כל רביע מוגרש הבא אחרי דחי המפסיק לא יכון לו יותר ממשרת אחד
 כמו לְפִי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ (ק"ט, ק"כ) צִדְקָתְךָ צִדְקָ לְעוֹלָם (ק"ט, קמ"ב), לָךְ
 וּמִדֵּ־יִסִּיף לָךְ (ק"כ, ג'), אֶת־אֵיזֹב מְנֹהֵפְעָה (ליוז ל"ח, ח' ע', ו').

ו. לעולם לא יבאו שני רביעין מוגרשין בפסוק, גם לא יבא רביע המוגרש
 בחצי הראשון של פסוק, ואם תמצאם דע ודע כי טעות המעתיק או המדפיס הוא.

ז. כלל, כי לא יתכן רביע מוגרש סמוך לסלוק, אלא בתנאי שיש בחיבת
 הסלוק לפחות שחי תנועות קודם תנועות הסלוק, ולולי כן ישתנה הרביע מוגרש
 למונח, ואם משרת קודם לו, יהיה המשרת טרחא. ואז אין הפרש ביניהם ובין
 טרחא ומונח משרחי הסלוק.

פרק ג' . משפט משרתי האתנח.

א. האתנח אם ישרהו משרת אחד והוא בראש הפסוק לעולם מרכא הוא, כמו
 לַיְיָ הַיְשׁוּעָה (תהלים ג', ט'), וְזָבַחַי זֹבַח־צִדְקָה (ד', ו') הִנֵּה יַחְבֵּל־אֲנֹן (ז', ט"ו)
 הַיְשׁוּעָה חֲזַלְלַתִּי (כ"א, ז'), נְבוֹאָה לְמַשְׁכַּנּוֹתָיו (קל"ב, ז'), וְשִׁית־עַל־עַפְרָה
 בְּצַר (ליוז כ"ב, כ"ד), הַיְשׁוּעָה אֲבָב זִס לִי, בִּיחָ, יְהִי־מִקּוֹרְךָ בְרוּךְ (משלי

* ככה הננוז וכן צלו"ה, וכמרים גנוים מתחלפים כולם משוברים.

ה', י"ח) תַּגְּרִישְׁכֶּךָ לְאַזְבֵּךְ (שם ל"ח, ו'. בן הנגון צמלנטיין וכו' ל וכן כתב ע"ג, ונס"א
שָׁכַר או שִׁכַר וזנוז עמוס) צִדְרֵי־מַיִם בַּעֲבֹיָו (חיוז כ"ו, ח') ועלת צִדְרֵי־לַעֲלִיל
והעמדה נר"ע).

וכן הוא מרכא באמצע הפסוק אם לפניו או המפסיק עולה ויורד או רביעי,
כמו בַּמָּנֶם יִשְׁבְּעוּ בָּנִים (תהלים י"ז, י"ד), נִגְדוּ עָבְיוּ עָבְרוּ (י"ח, י"ג) יַחֲרֹשׁ
אֲשֶׁל־לִפְנֵי תֹאבֵל (כ', ג') פִּלְלִילָה עַם־לִבְבִי אִשְׁיַחָה (ע"ז, ז'*) , נֶאֱלָחוּ אֵינן
עֲשֵׂה־טוֹב (י"ד, ג'. גם כ"ג, ד'. בן הנגון נזניהם וכן נריינעק ואפיעיוס), הַטְּעֵלְתָּ
זְכוּרֵי לְדָרֶךְ (קל"ב, ח'), עַד־כִּכֹּר לֶחֶם וְאִשְׁתִּי אִישׁ (משלי ו', כ"ו) נְתִיבֹתִי
לְהַתִּי יַעֲלֵו (חיוז ל', י"ג), יִצְלִילֵנִי מֵאֵי־בֵי עֵז (תהלים י"ח, י"ח) וְאִשְׁחַקְמֶךָ עֲפָר
עַל־פְּנֵי־רֵיחַ (י"ח, מ"ג) וְלִילָה יִסְבְּבֶךָ עַל־חֻמְתֶּיהָ (כ"ה, י"ח) וְהוּא יִשְׁפֹּט־
תֵּבֵל בַּצִּדָק (ט', ט'). כן לכן אֲזַר עוֹקֵף וְגַעִישׁ, ולכן נפתלי יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל, וכן למטה
ל"ו, י"ג. וכן יִגְנֹב־אִישׁ שְׁמוֹת כ"ח, ל"ז. יִגְבַּל־אֶתְּו יהושע י"ח, כ'. יִצְפֹּן־לִבְנֵי
חיוז כ"ח, י"ט. כולם בחולם לכן אֲזַר חָף שהם עוקפים, ולכן נפתלי בחטף קטן, וחנחמו
כלך לשעת בן אֲזַר, והגעיש הטועמד בהם הוא להיטיר מסלה לקורח שלא יסתפק בהם
ולא יחשנם בטעות סופר, נעבור כי כל אפעול יפעול המעוקפים הם חטופים ע"פ
הנהוג, ע"כ הגעיש להורות שאלו יולחים מן המנהג. והנה בחלופים כמו שהם נדפוס
משוכשים כל אלו הנאמרים, ומה שאמרתי הוא האמת והנבט במכלול בלכן כ"ה עשער
דקדוק הפעלים), לִי יִתְמַךְ־רֵבְרִי לִבִּי (משלי ד', ד'. בן לכן אֲזַר חטף קטן וע"כ געיש
צו"ד להורות על החטף, אבל לכן נפתלי יִתְמַךְ־רֵבְרִי, וכן יִקְטַל־עֲנִי חיוז כ"ד, י"ד. תִּשְׁכַּח־
עֲלֵיו שם ג', ה'. לכן אֲזַר חטופין ולכן נפתלי בחולם והנה זו המחלוקת היא ההפך מן המחלוקת
שאמרתי למעלה עמנה), מַיִם תִּשְׁטַף־סִפְיָהָ עַפְר־אָרֶץ (חיוז י"ד, י"ט. בן לכן
אֲזַר ועוקף וכמו שאמרתי), אֲלוֹהֵי יִצְפֹּן־לִבְנֵי אֹזְנֵו (חיוז כ"ח, י"ט*) , וְהַנִּצֵּל כִּי
בָּאתָ בְּכַף־רֶעֶךָ (משלי ו', ג'. וזה בָּאתָ נעהפך נמקום מרכא נעבור הלכורית נעלת כִּי
אֲזַר נעלט ממקף לשעת בן אֲזַר, אבל לכן נפתלי כִּי־בָּאתָ).

ב. אם ילך לפני משרת של אחנח המפסיק דחי, או המשרת מונח הוא לא
מרכא, אך בחנאי שלא יפול על אוה ראשונה של חיבחו, כמו, אֵל נִשְׂא יָדָךְ
(תהלים י', י"ב), כִּי־הוּא עַל־יַיִם יִסְדָּה (כ"ד, נ'), פִּלְטֵנִי מִיַּד רִשְׁעָ (ע"ח, ד'),
עֲשֵׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ (ק', ג'), אֲזַר זָרַע לְצִדִּיק (כ"ו, י"ח), לְרַעַת חֲכָמָה וּמִוֶּסֶר
(משלי ח', נ'). בְּנִשְׂפָה בַּעֲרָב יוֹם (שם ז', ט'. בן הנגון ונספרים זנוז), מִי תִקְוִים

* ככה הנגון נספרים, אבל נדפוס קראתו טועעם בַּנְיָהָ עַם־לִבְבִי אִשְׁיַחָה והוא מוסכם
לפרוז דר"ק, גם לפרוז השני של ראב"ט.
** בן הנגון נע"ג ופלנטיין ועקרא וינילית רפ"ח וע"ח ועעיאם ומ"א אלוה נרביע וכן
העיקר ולא כ"ם הטנקדים דחי, כי בן יורה עליו הערכא.

כל־אפס־אָרְיָן (זס ל', ד') הֶלְכְתִי בְלֵא חֲמֶה (חיונ ל', כ"ח), גָּא גָאֹן וְגָבֶה (חיונ ט', י'), צְלֻמוֹת וְלֵא סְדָרִים (זס י', כ"ב) כֵּל כְּמוֹ נְכִי.

אכן אם המשרת הוא באות ראשונה של התיבה ישאר מרכא, כמו חֲטָאִים לֵא עֲמָר (מהל' ח', ח'), וְעֵלְהוּ לֵא יִבְזֹל (ח', ג') בְּלָבוּ שָׁכַח אֶל (י', י"ח), רְשָׁעִים יוֹ שְׁהִינִי (י', ט'), חָכֵם מְיֹסֵר אָב (משלי י"ג, ח'), מַגְדֵּל־עֵז שָׁמַיִם יְיָ (זס י"ח, י') בְּיָדוֹ נִפְשׁ כְּל־חָי (חיונ י"ב, י') הַדְּיֻקְטִלְנִי לֹא אֵיחָל (זס י"ג, ט"ו).

וכן כשיהיה פסק אחרי המשרת הוא לעולם מרכא כמו, אָמְרִי הֵאֲזִינָה וְיִי (מהל'ס ה', כ. *), אָמְרוּ הֵאֲחָהּ הֵאֲחָהּ (ל"ה, כ"ח), אָזִיב חֲרָף וְיִי (ט"ז, י"ח), הִצַּעַקְתוּ יִשְׁמַע אֶל (חיונ כ"ז, ט'), אַךְ־שָׂוֵא לֹא־יִשְׁמַע אֶל (זס ל"ה, י"ג), וְאִם־יָרֹעַ בְּאֵל וְלֹךְ (זס ט', ט'), שְׁעֵשׂוּעִים יוֹם וְיוֹם (משלי ח', ל'), עַל־בְּלַתִּי יוֹם וְיוֹם (זס ח', ל"ד). וגדול השנוי אשר גורם פסק הוה, עד שגם בפסוקים אשר יבאו שני מונחים משרתים יתהפך על ידו מונח הראשון לטרחא והשני למרכא, כמו שנבאר למטה בסמן ד'.

ג. יש לאחנח ב' משרתים שניהם מונחים הם, כמו, עֲבָדְךָ אֶת־יְיָ בִירָאָה (מהל'ס ט', י"ח), כִּי תִשְׁיָתְמוּ שָׁבָם (כ"ח, י"ג. כ"ל), אֲלֵם אֲדַק תִּדְבַּרְכֶּן (כ"ח, ט') וְתִחַלְלֵן אֶרְצֵן וְתִבְלֵן (ל', כ'). ולמ"ד של ותחולל עוד נגיעה הנקראה העמדה כדי להעמיד תנועת הלרי שלח ימחר הקורא ולח יקראה כמגול וכן תִּחַלְלֵן גְּשָׁם משלי כ"ה, כ"ג. ובהנה רנות, וראה דף כ"ח), בְּקָר לָמוֹ צְלֻמוֹת (חיונ כ"ד, י"ז), ותבחר מִחֲנֹק נִפְשִׁי (זס ז', ט"ו). עֵז וְהָרַד לְבוֹשָׁה (משלי ל"ח, כ"ה. כן נכ"י ונכון).

ד. יש לאחנח ב' משרתים, ועומד פסק בין תיבת האחנח ובין המשרת הקרוב אליו, או יבאו המשרתים טרחא ומרכא, והפסק הוא שגורם זה השנוי, כמו חֲפָצִן רְשָׁע אֶתְהָ (ה', ה'). ולולא הפסק יהיה חֲפָצִן רְשָׁע, נֶאֱמַר רְשָׁע וְאֱלֹהִים (י', י"ג) אֲזִדְךָ בְּעַמִּים אֲדַנְךָ (כ"ז, י'), הַצִּילְנִי מֵאִיְבֹי אֱלֹהֵי (כ"ט, ט') יִרְדֶּךָ עַמִּים וְאֱלֹהִים (ס"ז, ד' ו'). כִּי־שָׁמַע אֶל־אֲבִיזְנִים וְיִי (ס"ט, ל"ד), אִם־תִּקְטֹל אֱלֹהֵי רְשָׁע (קל"ט, י"ט), הֲלֹא־מִשְׁנֵאֵיךָ יִי וְאִשְׁנָא (קל"ט, כ"ח), חֲלָק־אָדָם רְשָׁע וְעַם־אֶל (חיונ כ"ז, י"ג), וכן כל דומיהם אם יש פסק יבואו טרחא ומרכא לשרת. ועוד שני פסוקים, מן הכלל יוצאים, אשר הם בטרחא ומרכא אף שאין שם פסק, והם הַיְהוֹדָא וְאֵת חֲקַרְנֶךָ בְּיָדֶיךָ (חיונ ה', כ"ז) הִקְשַׁב אֵיזֵב שְׁמַע־לִי (זס ל"ג, ל"ח**). וכולם מלבד אלה אם לא יהיה פסק ביניהם, יהיו שני המשרתים מונחים ככללם.

* כֵּל אָמְרִי נְדָחִי, ועלת האינינה במרכא מפני הפסק שלאחריו ונהדית נעמר נהדי במקוון דספרח וכן חומר כן כלעס וכספרים הנגון עשוכ. ** כך עמר כן כלעס נספרו על טעמי חמ"ת, וכספרינו ט' מקומות חלו ננוניהם עוטעים.

ה. יש לאחנח שלשה משרתים יחקימו השנים הקרובים אליו מונחים כבראשונה והמשרח הבא לפנידם הוא מהפך, אך בחנאי שחיה חובתו בת מלך אחר, או גם בת מלכים רבים אבל נגונה במלך הראשון, כמו אֶן יִדְבַּר אֲלֵימוֹ כְּאִפּוֹ (מהלכים'ה), כִּי אֵל גִּדּוֹל יִי (כ"ה, ג') חֲנֹךְ חֲרָבָה עַל־יָדָה גִּבּוֹר (ע"ה, ד'), אֲשֶׁר חָרְפוּ אוֹיְבָיו יִי (פ"ט, כ"ב). ושנוי העצמים טפחת הפסק כחצר אמרתי, רָשׁ וְאִישׁ תִּקְבְּנוּם נִפְשָׁם (משלי כ"ט, י"ג), או שנים לארץ והתה (חיוב י"ב, ח'), וְהוּא מִלֵּא בְּתֵיבָם טוֹב (זס כ"ב, י"ט), לְמָה יִתְּנוּ לְעַמְּלֵל אוֹר (זס ג', כ'), פָּגוּשׁ הֵב שִׁכּוֹל פְּאִישׁ (משלי י"ז, י"ב). מלת פָּגוּשׁ לעילא מחמת קירוב העצמים ע"כ נמסך וכן הוא נרע"ת ורפ"א ופלנעין ופעיטיום וריינעק), בְּפִשְׁעֵי אִישׁ רָע מוֹקֵשׁ (משלי כ"ט, ו'). כן הנגון כנמ"ג ומ"ט ופעיטיום וריינעק). ויש פסוק אחר אשר המהפך בחיבת המונח שְׂאֵל יַעֲקֹב בַּעֲזָרוֹ (מהלכים קמ"ו, ה'). ועוד פסוק אחר עם ג' מונחין אחרי מהפך והוא כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהָב יִי יוֹכִיחַ (משלי ג', י"ב). ועלת אֵת כמלע טעקף ע"פ המסורת *). גם מהפך יבא עם הנגון במלך השני, אך צריך להיות המלך הראשון באות ראשונה של החיבה ואחריו שוא נח או דגש ובלא געיא כלל, כמו אֶתְּהָ סוֹרְתָהּ בַּעֲזָה יָם (מהלכים ע"ה, י"ג), אֲשֶׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר־תִּיַסְרְנוּ יָהּ (כ"ה, י"ב), תִּקְרַב רַגְלֵי לְפָנָיו יִי (ק"ט קס"ט), אֵיךְ חֲסֵדֵיהָ הָרֵאשִׁימִים אֲרַנְּי (פ"ט, כ'). ושנוי העצמים טפחת הפסק, והנה כרוב ספרים מוועטס אֵיךְ ובלגרטה, וטעות), הַשֵּׁה יִי אֲזַנְּךָ עֲנֵנִי (פ"ו, ח'). כן הנגון הַמִּרְחָ וּלֹא מוֹקֵף וכן נרפ"א ונקראתו) שוֹנֵתִי יִי דְלִנְיָהּ תִּמְיֵד (ט"ו, ח'), חֲנִנִי חֲנִנִי אֲתָם רָעַג (חיוב י"ט, כ"א), וְרָעַם נָכוֹן לְפָנֵיהֶם עָטָם (חיוב כ"א, ח').

ו. אין בחיבת המשרח חנאים הנאמרים, וזהו שהנגון במלך השני והמלך שלפניו אין אחריו שוא נח או דגש, או יש בו געיא, או יש לפניו שוא מניע וע"כ איננו בראש חיבה, או שהנגון במלך השלישי ולהלאה, או מוטעמת החיבה בעלוי לא במהפך, כמו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָה אֱלֹהֵי חַפְצָתִי (מהלכים ט', ע') מִסְּלוֹ עָלַי שִׁקָּה זָדִים (ק"ט, ס"ט) נִתְּנֵי רְשָׁעִים פֶּחַ לֵי (ק"ט, ק"), הָאֵף שׁוֹנֵגַ מִשְׁפָּט יַחְבוּשׁ (זס ל"ד, י"א), הַגִּסָּה דְבַר אֱלֹהֵי תִלְאָה (זס ד', ב'), וְהִנֵּה אֵין לְאִיִּב מוֹכִיחַ (זס ל"ב, י"ב), הַפְּכִפְּהַ הִרְבָּה אִישׁ וְזָר (משלי כ"א, ח'), לֹא־יִחַשְׁבֵם יִי לֹן עֲרוֹן (מהלכים ל"ב, ב'), וַיִּמְטָר עֲלֵיהֶם מֶן לְאֵבֵל (ע"ח, כ"ד. וכ"ו). כִּי־אֵתָה שִׁפְתֵי יִי לְבָהָהּ (פ"ג, י"ט), וְאֶל־תִּמְעַל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַר־מֵאֵד (ק"ט, ט"ג).

ז. יש חנועה משוכה לפני מקום הנגון של משרח הראשון, או נטעמת החיבה

* כן הנגון נמ"ג וכן כתב כל בלעט, ע"כ מה שנס"א אשר־יאהב מוקף חיכו חלפת מקון האחרונים אשר נעלעו מהם כללי חמת.

במהפך וצנורית, כְּתִתָּהּ לְיִרְאֵיךָ גַם לַהֲתַנּוּסִים (תהלים ס', ו'), יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת
הַשִּׁבְיָנוּ (פ', כ'), לְעֵשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ (קל"ו, ד'), וְנִעַר פְּרַעֲזָה וְחִילּוֹ
כִּי־סוּף (קל"ו, ט'), גְּדֹל יְיָ וּמְהַלֵּל מְאֹד (ט"ח, ב'. גם קע"ה, ג'. *), לְהוֹרִיעַ
לְבַנְיָהּ הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ (קט"ה, י"ב) הִיָּעַן אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו (משלי כ"ח, כ"ט),
לֹא נָיו לֹו וְלֹא־נִכְדַּר בְּעַמּוֹ (חיו"ב י"ח, י"ט). ונעלט ל"א טן המקף בענור הלנורית,
וכן ל"א אֵל חֲפִיץ רָשָׁע וְאַתָּה תהלים ה', ה'. ונספרים שנוט).

ח. לעולם לא יבאו לאחנח יוחר מן שלשה משמשים, חוץ משנים פסוקים
מיוחדים שיבאו לו ארבעה משרחים, האחד פִּי גְּדֹל יְיָ וּמְהַלֵּל מְאֹד (תהלים ל"ו, ד'),
והשני פִּי אֵת אֲשֶׁר יֵאָהֵב יְיָ יוֹבֵיחַ (משלי ג', י"ב).

ט. הן אלה הנאי משרחי האחנח במשפטיהם וכלליהם. אבל נמצאים ארבעה
פסוקים, מדרך כלל יוצאים, שחבא השלשלת הקטנה עם משרחיה לשרת האחנח,
ב' מהם אחרי השלשלת מרכא וצנורית לך דמיה תְּהִלָּה אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן (תהלים
ס"ה, נ'), ישאו הָרִים שְׁלֹום לְעַם (ע"ב, ג'), וב' שיבא מונח עלוי אחרי השלשלת
(בענור תכמו אשר זעירה היא), לוֹיֹת הָיוּ לְרֵאשִׁי (משלי ח', ט') היחתה אִישׁ
אִישׁ בְּחִיקָךְ (משלי ו', כ"ו). ושלשלת חלו חין פסק חתריהן מפני שהן משרמות, וח'
שלשלת שהן משרמות כעו שדכר במשפטן.

פרק ד' משפט משרתי הרחי.

א. הרחי לעולם משרתו מונח הוא חק ולא יעבור, וְאַתָּה יְיָ (תהלים ג' ד'),
לְעוֹלָם יִרְנְנוּ (ה' י"ב) אֲמַרְנוּ בְּלִבֵּבְכֶם (ד', ב' **), פִּי־דִרְשׁ דְּמִים (ע', י"ג)
יִפְדֶּה נַפְשִׁי (מ"ט, ט'), וַיְהִי יְיָ (כ"ד, כ"ח). ככה נעטיח וכל"ל, הוֹפֵקָה בְּעֵשֶׂב
(ק"ב, ה'). נקראתו ורוו"ה וכל"ל, פִּי־רָם יְיָ (קל"ח, ו'), מְנַבְּעִין (משלי כ"ב, ע'),
אִישׁ אָף (משלי כ"ט כ"ב), תָּם אָנִי (חיו"ב ט', כ"ח), פִּי־רִנְנַת דְּשָׁעִים (חיו"ב כ', ה'),
וכל"ל במקף, פִּי בָם (שם ל"ו, ל"ח). וכל"ל לא מקף, שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ (שם ל"ו, ב').
וכן כרפ"ח, וַיִּעַן־יְיָ אֶת־אֵיִב (ל"ח, ח'). גם מ' ו' וסניהם כך במקף ויעו"י, וכן כמ"ג
גם במקרא ויכילח שע"ח גם נאפיעיום וריינעק).

ב. ויבא המונח לשרת הרחי בחיבהו עמו אם ממקום הנחת הטעם ולמעלה יש
עוד חנועה ראויה לגעיא, ומתהפכת געיא זו למונח; אך יש לזה ב' הנאים, האחד

* כן הנגון שניהם וכן בפלמטין וקלודיום ואפיעיום וריינעק וע"ט, ונקלת ספרים
שכזו ונקדו הראשון י"ג דחוי ונמקלחם נקדו השני י"ג דחוי, ועעות זאת כראה לעינים
כי כולם גי'ל כמהפך מוכר והוא העד אשר נקוד ספרים מדויקים הנאמרים הוא
האמתי, שזכ מלחתי כדפוס קראתו מוטעם שניהם גי'ל י"ג ונהשקפה ראשונה כראה טוב,
חכל חין הדין עמו בעומד לעולו כי גי'ל י"ג כסמן ל"ו, ד'.
** כן בכל ס"ט, ושקר ענה רז"ה בבנין שלמה שלו.

שיהיה שוא לפני גגון הרחי, והשני שיהיה לפני השוא אחד משני המלכים או קמץ גדול או חולם, כמו וְהַנְּשֹׂאִי (תהלים כ"ד, ז'). ולולי הדחי יהיה וְהַנְּשֹׂאִי הקמץ נגעי, וכן המונח במקומו, וזהו גם דעת בן אשר בחלופים ולא כע"ז שלך אחרי שזע הדפוס (*), אֲנִיָּהּ (ל"ה י"ח), בְּחֻצְוֹת (ל"ח ו'), וְפִשְׁעִים (ל"ו ל"ח), שְׂכָחֶהּ (ק"ו כ"א), וַיִּצְטַדֵּי (ק"ו ב"ח), וַיִּרְוּמָהוּ (ק"ז ל"ב), בְּהַשְׁפֵּטוֹ (ק"ט ז'), קָרְבוֹ (ק"ט ז'), וְהַמְלֵה נְדָחִי נְקֻלָּתוֹ וְרוּחַ וְכֹל וְכֹן כַּתֵּב מ"ט, שְׁעֵמְרִים (קל"ה ב'), גִּוְרָלָהּ (משלי א', י"ד), וַיִּשְׁבֶּה (משלי ע', י"ד), אֲכַלָּהּ (שם ל', ב'), הַרְרָשָׁה הַיְיָתָהּ, וְזִמְטָהּ, תְּנַגְּרָהּ, מַעְמָהּ (משלי ל"ח), יִלְפָתוּ (חיוב ו', י"ח), תְּלַפּוּ (שם ע', כ"ו), וְזִמְטָהּ (שם י"ח, י"ז), וכן כל דומיהו על אופניהו מהפכין געיא למונח, חוץ משלשה אשר השאר הגעיא במקומה ועוד מונח אחריה במקום גגון הרחי, והם הַעֲזִיבִים (משלי כ', י"ג), הַמִּירָאָתָהּ (חיוב כ"ב, ד'), הַמִּינִינִתָהּ (חיוב ל"ט, כ"ו), כמו שזמר בן אשר בטסורות טעמי חמ"ט שלו וז"ל, תיבה אחת אם יהיה בה געיא לעולם אין בשופר מצויה חוץ משלשה בכל הקריא יש בהם שופר וגעיא, המבינהך יאבר נץ, העוזבים ארדחיו יושר, המיראחק יוכיחך עכ"ל (והנה מלך כוכד חרות לשונו חזק בעל ע"ז לנקד ההס"ן של חלו התיבות נגעי, חל טעה, וכך פרוש דברי הגאון, תיבה בטעם דחי, ויהיה זה עוד טקום לגעיא, לעולם חין, פרוש, לעולם חין געיא חלל הזמר הוא עונח טלויה במקומה וע"פ התנאים שזמרת, חוץ משלשה שזמר הגעיא ועוד שופר אחריה).

אבל אם הוא אחד מן המלכים מלבד הנאמרים, וכן אם חסר שוא מן התיבה אע"פ שאחד משני המלכים שם, לא תחלה הגעיא למונח כמו וְהַשְׁתַּחֲוֹ (תהלים ל"ט, ה') וַיִּתְרוּג (ע"ח, ל"ח), הַאֲכַלְתָּם (כ', ו'), לְהַצִּילָהּ (משלי כ', י"ב), מִהַשְׁפִּילָהּ (שם כ"ה, ז'), וַיִּרְוּמָהּ (תהלים ל"ז, ד'), הַלְעֹזְלָמִים (ע"ו, ח'), וְאַמֵּר (ע"ו, י"ח), מִהַיְבִילָהּ (ס"ח, ל'), וְמִרְחוֹק (חיוב ל"ט, כ"ח).

גם לא יתכן הפוך זו הגעיא למונח אלא בחנאי שחיהיה התיבה בלי משרח אחר לפניו, כי אם כן, הגעיא לא תשחנה, כמו יתיצבו הַזְלִלִים (תהלים ה', ו'), אַרְוֶה אֲזִיבִי (י"ח, ל"ח), סָרִין עֲשֵׂתָהּ (משלי ל"ח, כ"ד), הַלֵּא יִרְאָתָהּ (חיוב ד', ו') והמעם שאלו לא ישחנו, מפני שיהיו אז שני מונחים משרתים לדחי והוא נגד חק הטעמים. והנה חזק בתנאים הללו כי כספרים לח השו המדה ונקדו עונח מה שרריך לגעיא והשחירו געיא עמה שרריך למונח ופסחו על שתי הסעיפים כי לח ידעו הכלל אשר נותן לנו הגאון בן בעלם כספרו על טעמי חמ"ט ובה שם לשונו: „אם היה משרת חתו נתיבה, הסתכל, אם יהיה בתוכה אחד משני המלכים או חולם או קמץ גדול, ובין החולם או קמץ גדול ובין אות התיב (הוא הדחי וכן קורא לו חיוג כספר

(* ודע כי בכל חלו טקום שרות המונח קודם לדחי חף שהוא מנוקד מלחחרי, והגגון כאלו נקוד וְהַנְּשֹׂאִי אֲנִיָּהּ, חלל טפני שעיבין חת הדחי נחלח התיבה לעולם כד' להכדילה כזה טן המשרת ערחה הדומה לו בתמונה, לכן נחלה לעין כאלו יהיה הדחי קודם לטונח, ונחמת חינו.

הנקוד שלו) ש"ח, מעלה נוספת, הקטן כמו ילפתי בהשפטי, והדומה לו בתוך תיבה קטנה, ומה שיש בתוך המלה בחולם כמו ייאצרי (תהלים ל"ד, ז'), יירצמסוהו ודוטיהם; ואם היו מלבד אלה שני המלכים לא תתעלה נוספת, כמו תחזה (תהלים ק"ו, י"ד), במקלות (שם ס"ח, כ"ז), וכן אם תחסר ש"ח מן התיבה אע"פ שאחד משני המלכים שם, לא תתעלה נוספת כמו מהיכלך ודוטיהם" עכ"ל, וכבר הראיתך למעלה כי זהו גם דעת בן אשר במסורות שלו, ודומה כלל זה בולו לכלל משרת התנ"ך ספרים הנח עמו בתיבתו*).

ג. יש לרחי שני משרתים, ישאר אותו שלפניו מונח במקדם, והבא קודם למונח ינהג כולו כחנאים שהבאתי במשרת הראשון ממשרתי האתנה אם הם שלשה, כי כל שהנגון במלך הראשון של חיבה, וכן שהנגון במלך השני והמלך הראשון באות ראשון ואחריו שוא נח או דגש ובלי געיא, כולן מוטעמין במהפך; ובלי חנאים אלה יבא שופר עליו; ואם לפני הנגון יש חנועה משוכה יבאו מהפך וענורית לחיבה. כמו טי זָה הָאִישׁ (תהלים כ"ה, י"ב), שִׁמְעֵ קוֹל תַּחְנוּנֵי (כ"ח, ב'), לִפְנֵי תְשׁוּבֵי יָדְךָ (ע"ד, י"ח) וְכִי רָחֲמֶיךָ יי (כ"ה, ו'). כִּלְלֵ יָדְךָ וְכִחְלֵסֵ עֵינֵי עַמְּךָ, כִּי לֹא בְּמִצְוֹתָי (ט"ט, י"ח), כִּי לֹא נִצְטַמְתִּי (חיוב כ"ג, י"ו). בֵּן נִרְפָּא וְכִלְלֵ, עַד־מָה כְּבוֹדֵךָ לְכַלְמָה (תהלים ד', ג'). וכן נקראתו ועניאש ומקראש יין נושן) הַקְּשִׁיבָה לְקוֹל שְׁוֹעֵי (ה' ג' **), הַגְּהֵ עֵינֵי יי (ל"ג, י"ח), יִשְׁמַח צַדִּיק בְּיי (ס"ה, י"ח).

* חכל אם תנאל שנויים אחרים נספרים, כגון שמתאל מרכא אחרי דחי בתיבתו, או גם אם תנאל מרכא אחרי מונח בתיבתו, אל תשריח אחרים, ובאמת כל מרכאות בחלה אינן אלא געיות נקראות העמדות ובאות על תיבות יולאות כלרי ומלעיל, כדי שיגעה בהן הקורא ויעמיד את תנועת הכרי שלח תנועת ותשמע כסגול, וכן בתיבות יולאות על אות גרונית ופתח שלח תנועת האות נרהיטת הקריאה (ויש מן הסופרים הקדמונים היה מנהגם להטמית געיות בחלה קלת לכד שחלל כזה [A] וחשבו המדפיסים למרכא טעם וטעם) כמו פִּדְיוֹ (משלי י', י'), שִׁמְעֵ שְׁמֵר (שם י"ח, כ"ו, כ"ח), אֲהִיב (שם י"ב ח' ג' י"ז, י"ט) שִׁשָּׁק (שם י"ד, ל"א. גם כ"ב, ט"ז) פִּיטֵר (י"ז, ד'), חִינֵן (י"ט, י"ז), וְחִינֵן (כ', י"ד) גִּבְשׁ (כ"ב, י') וְחִינֵן (תהלים ל', ב') שִׁלַּח (תהלים ק"ה, כ"ח), בָּאָע (משלי ח', י"ט) גִּלְעֵ (שם כ', כ"ה) וְשִׁשָּׁק (כ', כ"ב), וטן המין זה גם אחרי מרכא פִּדְיוֹ (תהלים י"ח, כ'). גם כ"ב, ט"ז), שִׁשָּׁק (שם י"ט, י"ד) וְחִינֵן (חיוב ל"ה, י"ד) וכן צִדְרֵ (חיוב כ"ו, ח'). ודומותיהן גם נח"ך ספרים לְגִבְרֵ (במדבר כ"ד, כ"ב) שִׁלַּח (סופטים כ', ט"ו, י"ז) גִּבְשׁ (ישעיה ו', ז') גִּבְרֵ (ישעיה ט', ז' ח'), סִפְרֵ־פִדְרֵ (שם ס"ו, ג') פִּדְרֵ (יחזקאל כ"ב, כ"ה) גִּדְרֵ (שם כ"ב, ל') לְהַגְתִּי וְיִגְתִּי (חמ"ד, ג', י"ד. ה', ג') ודומיהם רבים, וגעיא זו שמושה להעמיד מלכה כטעם וערכה זה לטעם וכן למדתי ממסורת האומרת: אֲהִיב, ב' בתרי טעמי, וסמן אהב מוסר אהב דעת, תכינח דפסוק (משלי י"ב, ח'), אהב פגע אהב מלה קדמא דפסוק (שם י"ז, י"ט) עכ"ל, וקוראה כאן געיא זו כשם טעם, ובמקום אחר קוראת אותה געיא סתם (עיין למעלה בסוף טעמי הדחי) ומצודר מזה כי געיא זו ערכה כטעם ויסודה במסורת, חכל הגעיא הבאה אחרי דחי כמו אֲהִיב (תהלים ל"ג, ה'), בְּחִבְשׁ (ל"ח, י"ד), הִרְבֵּ (כ"ח, ד'), הִרְצִיב (פ', ט'), אֲהִיב (פ"ב, ז'), אֲרִיבִי (פ"ו, ז') אֲשָׁרְבֵ (משלי ג' כ"ד) חין יסודה במסורת אלא ברובן הסופרים כאשר העירותי בשער ח' פרק ג'.

** כמה העמים רוו"ה ז"ל ע"פ כ"י, וכן הנכון והטוב ע"פ עקר העעמים, ובספרים מוטעם הקשיבה לקול שרפי והוא טעות אשר פגש בו בכבר בעל מ"ט והולךך לתקן הקשיבה י כלגרמה בעבור העלוי בתיבת לקור דוגמת אֲהִיב־אֲרִיבֵ (תהלים ט', ו'). חכל לטעמי רוו"ה הכל על נכון.

וכן נקראתו ועקרו רפ"ח, ונכל ס"ח שנוט), יִבְשׁוּ וַיִּבְהַלּוּ מְאֹד (תהלים ו' י"ח), אֲמִיץ
 נָבֵל בְּלִפּוֹ (י"ד, ח' כ"ג, ז'), עוֹלֹת מִיַּחֲמִים אֶעֱלֶה־לָּהּ (ס"ו, ט"ו), מִזְבֵּיחַ אֲדָרָם
 אֲחֵרֵי (משלי כ"ח, כ"ג), כִּי יִסְיַף עַל־חַטָּאתָו פֶּשַׁע (שם ל"ד, ל"ו). ועלת פ' נעלע
 טן העקף ע"פ המסורה. יִשְׁלַח בָּהֶם עֲרוֹב (תהלים ע"ח ע"ה) זה בעלוי, כי אין בו
 חנאים הנאמרים.

ד. אם שלשה משרתים משמשים לרחי, או הראשון לעולם מהפך והשני
 הבא אחרי המהפך אם הוא בראש חיבה הוא שופר מלמטה, ובאמצע חיבה שופר
 מלמעלה, כמו אָךְ טוֹב וְחֶסֶד יִדְרֹפוּנִי (תהלים כ"ג, ו'), לְמַנְצֵחַ עַל־יְדֵינָת אֱלֹהִים
 רְחוּמִים (כ"ו, ח'). ויותר מן שלשה לא יבואו משרתים לרחי.

ה. לעולם אין הרחי אלא במחצית הראשונה של פסוק קודם לאתנח או רביע
 מוגרש, חוץ משני פסוקים היוצאים מכלל זה, ויבא הרחי לפני הסלוק, והם וְאֶבְיֹן
 ונכאה לִבֵּב לְמוֹתָת (תהלים ק"ט, ט"ז), רַע וּפִי תִהְפְּכֹת שִׁנְאָתִי (משלי ח', י"ג*),
 ואין זולתם.

ו. כלל כי לא יבא רחי סמוך לאתנח אלא בחנאי שיפול טעם האתנח בתנועה
 שלישית מן תבוא, ולולא כן יתהפך הרחי ויהי למשרת. ודומה דין זה כולו לדין
 הרביעי מוגרש סמוך לסלוק הנח למעלה פרק כ' סמן ז'. וראה עוד בשער ג' פרק ז',
 ותמצא תנאים מנומרים יותר.

יש במסורת: כ' פסוקין בענין טעמין נעטם חד חטף וחד געיה, וסמן שְׁלַח־מְלָךְ
 ויתיריהו (תהלים ק"ה, כ'), שְׁלַח־חֲשָׁךְ ויחך (שם פסוק כ"ח), וסמן בלגן תרגום
 שלוחי דעלכא זריזין, שלוחי דחאכא עתיכין עכ"ל; והפרוש, שְׁלַח העומד לפני מלך מְלָךְ
 הוא רהוע לה ומוקף עמה, וכפסוק האחר שיקדם שְׁלַח לחֲשָׁךְ עממין ועומד בפני עצמו
 וניתן לו עזרת, והוא נסג לאחור עפני קרבת העעמים אשר על כן יבוא לו עוד געיה
 הנקרא העעדה בסופו להעמיד אות הגרון, וזה שאמרה המסורה, "חד חטף וחד געיה"
 ורזונה שהראשון נחטף עזרת עמנו ומוקף, והשני יעמוד בעזרת ותבא געיה מלאתחיה,
 ובן מלאתי בעמרה אחריתא כ"י האומרת בפרוש וז"ל: שְׁלַח־מֶלֶךְ בעקף, שְׁלַח־חֲשָׁךְ
 בלא מקף, שְׁלַח־מִשָּׁה (פסוק כ"ו) יתיב, וסימך, שלוחי דעלכא זריזין ודחאכא עתיכין
 ודעשה יתיכין. עכ"ל. ושחור לן זה הפרוש כי לא עמד עליו איש עד עשה, והרב בעל סוג לתורה
 גם הרב בעל מבין חדות גללו במים אדירים לפרש ובהרה זו ויעלו חרם בידם.

עוד במסורת: שְׁמֹרֶה כ' גרזין בעפרת, וסמן שְׁמֹרֶה נפשי כי חסיד חני (תהלים
 פ"ו, ז') שְׁמֹרֶה נַפְשִׁי עִדְתִּיךְ וְהִנֵּנִי (שם קי"ט, קס"ז) עכ"ל של מס"ג וכן במסר
 על שניהם במס"ק. ופרוש: גרשין, שנשים הללו עגורש הקמץ חטוף ע"י הגעיה ונהיה
 לקמץ רחב (וכן כתב רד"ק בפרוש על תהלים פ"ו, ב). גם על ישעיה ל"ח, י"ד. גם
 במכלול דף י"ו, ובזרשים שרש עזק ושרש שמר, וכן לבן בלעם הניח דבריו הדלח"ע.
 בפרוש, ורוב ספריו שומעים למסרה זו. אבל במסורת דחלוסי קריא בשעה טן כ"ח.
 דכל חד וחד לית בעפרת כותיה וכל קריא דכותיה כל טן חד בעלאת שס' עמרה אחת.

* כן בפלגמין ואפיטופס וריינעק ר"ע דרחי וכל"ל ובן מלאתי בעמרת כן בלעם
 כ"י. והרב בעל ע"ג לא זכה לזו המסרת ע"כ כתב מה שכתב ולא קרב אל האמת,
 ועמה גם קושית רמ"ק (ראח"ע) סתורה וספר עשוכה היה שאחנה עטס.

ובן לשונה שְׁמֵרָה כפשי עדותיך, וכל קריא דכותיה, בר טן מד שְׁמֵרָה, ב' חלקי חכמהם יחזק וישראל (דה"א, כ"ט, י"ח) עכ"ל, ומנה משמע כי זה תהלים פ"ו, ב' נקרא נקמן חזוף, ובלגומח על טס"ג ומס"ק דכאן? חכן חין שומעים לה, כי עוד עמרה חזרת אשר סותרתה והיא היא על שְׁמֵרָה דדה"א, כ"ט, י"ח. וז"ל, שערלה חזוף וכל תהלים דכותה בר טן ב' געיא עכ"ל, ועוד כי דקתי במסורת כ"י ככתבה בזנת כ"ד, וגם טס כמלאת שעה הנזכרת כולה כמו בדפוס עד רח"טא והוא תיבה האחרונה עשטה זו, חבל תרין עליון שְׁמֵרָה, ישי. לא נמלאו טס כלל. והוא העקר כי גם לתנית ישי חין מקום לשטה זו כנראה לכל ענין. ועמה הכל מיושב ולת קזה מיד).

פרק ה'. משפט עולה ויורד.

עולה ויורד הוא הטעם המפסיק היותר גדול מכל המפסיקים חוץ מן המלוק, לכן כל פסוק שחמצא עולה ויורד ואחריו אהנת, לעולם האהנת מפסיק שפל ממנו. וצורתו היא תאומית, מקל דמות מרכא הבא למטה בחיבה באות אשר הנגון לה, ועוד דמות יחוב אשר יקדם לו ועומד ממעל למלך אשר לפני חנועת הנגון, כמו הדְּבָר (תהלים כ"ד, ח') לְנַפְשִׁי (ג', ג'), יבְלַפְלֵךְ (נ"ה, כ"ג). ואם המלה זעירה או הנגון בראשה ינוקד התיב על אות האחרונה של חיבה הקורמת אם אין בה נגון, כמו יִפְרֹתְ עֵז (ח', ד'), מִרְיֵבֵי עֵם (י"ח, ט"ד) מְפַשְׁפֶּחֶת רֶם (חיוב ל"ב, ב'), פְּעֻלֵי אֲוֶן (תהלים י"ד, ד') סִפְרָתָהּ אֲתָה (כ"ו, ט'). ואם המלה הקורמת נגונה בסופה מנקדים היחוב בין שתי החיבות באמצע, כמו למחול לִי (תהלים ל', י"ג), אֱלֹהִים לִי (ע"ג, כ"ח), יָנוּן שְׁמוֹ (פ"ב, י"ז), שׁוֹבֵב נָא (פ' ע"ו), שְׁנֵאת רָע (משלי ח', י"ג) ואשְׁבֵ רֹאשׁ (חיוב כ"ט, כ"ה) ותצֹת לִי לָה (טס ל"ה, ב'). וכן אם שתי החיבות ראויח להקיף והשניה נגונה בראשה, יבוטל המקף ויבא חמורתו היתעב באחרית חיבה הקורמת, כמו פִּלְגֵי טָרִם (תהלים ח', ג') אֶל חֶק (ב', ג'), אֶל שְׁחַת (ל', י') יחשְׁבֵ לִי (ט', י"ח) בְּנֵי אִישׁ (ט"ב, י') חוֹשֶׁה לִי (ט', ו'), צַר לִי (ק"ה, ג') שְׁנֵאוֹ רָע (כ"ו, י') יעטֶם לָנוּ (ט"ח, ב') בֵּן הוּא (משלי כ"ג, ו') הִי חֲשֶׁה (מענג', ד') אחשֶׁה פִי (טס ז', י"ח), רִנְיִי נִחַל (טס ב"ח, ל"ג) בְּלִי פִשַׁע (טס ל"ג, ט') בְּלִי רָעַת (טס ט"ג, ג').

א. המשרת שיבא לעולה ויורד הוא הגלגל הנקרא גם והחבן עטא, אך בתנאי שיקדם לו המפסיק צנור, יִרְאֵנוּ טוֹב (ד', ז') כִּי אֲמַלֵל אֲנִי (ו', ג') מְלַךְ הַדְּבָר (ב"ד, ח' י'). פְּמוֹ נָחַשׁ (ק"ט, ד') יָוִם יְהוֹשֻׁעַם (קל"ז, ז'), תִּתְאַבְּרוּ פִתִי (משלי ח', כ"ה) וְעֶצֶר רָחֵם (טס ל', ט"ו) וְהִבְרֹז לִי קִדְתָּ אִם (טס ל', י"ז). אבל אם יעמד רביע בחיבה הקורמת למשרת או הוא מרכא ולא גלגל, כמו יֵי מִי כְמוֹךְ (תהלים ל"ה, ג') אֲהֵיִם עֲדֵה פִיִּת אֱלֹהִים (ט"ב, ה') וְאֲמַרְתִּי מִי יֵי (משלי ל', ט'). והוא נס דעת ל"ח תחלופים, חבל לז"ל מִיִּי מוֹקֵף ונחלומי דפוס טנז).

ב. יש פסק אחרי המשרת של עולה ויורד או הוא מהפך, כמו הַאֲלוֹיִם (תהלים פ"ה, ט'), הַבֹּאֲהֵב (משלי ל', ט"ו), כן שיהם נמהפך ופסק וכן נע"ג ופלנטין וע"ג, וכן נמסרין נהדי פסקין דספרות, וראה גם נמשט הפזר.

ג. לעולם אין לעולה ויורד יותר ממשרת אחד. והכלל שאין גלגל ישרת לעולה ויורד אלא בתנאי שילך המפסיק צנור לפניו וע"כ העולה ויורד שלישי הוא לצנור. וזהו שהמדקדקים יקראו לו נצט, "מקל השלישי לזקא" וקראוהו מקל צנבור המרכח שהוא כעין מקל והוא הטעם המחלק והיחיד הקודם לו למעלה רק לסטן זה המרכח מפסיק הוא, כאשר נארתי כבר נצנר ח' פרק ג'.

ד. יבא הגלגל לשרת את עולה ויורד עמו בתיבתו, אם תקדם למקום מצב היתוב של עולה ויורד עוד חנועה משוכה כשרה למחג, כמו יִפְלֹךְ מִפְּעֻצוֹתַי יְהוָה (תהלים ה', י"ח) פְּנִיךָ יִבְהַלְוֶנָה (ק"ה, כ"ט).

פרק ו'. משפט רביע קטן.

כל רביע אשר מיד בתיבה שלאחריו יבא העולה ויורד הוא רביע קטן, ויש לחת לזה מגמת פנים בעבור כי זה הרביע דומה כולו לרביע גדול, אך יש הבדל גדול בין שניהם, כי הרביע גדול טעם גבוה עושה הפסק בנחתי ענין הפסוק, אבל הרביע הקטן טעם שפל ורהוט לעולה ויורד ויבא במקום הצנור בתיבות שלא יתכן הצנור לבוא עליהם כמבואר במשפטו.

א. יש לרביע קטן משרת הוא מרכא, כמו אֲנִי שִׁכְבֹּתִי (תהלים ג', ו') לְשֹׁפֹט יָתוֹם (י', י"ח) אֶל־תֵּט בְּאֶף (כ"ו, ט'). כן נמקרא יז נותן ונקראתו וקלודיום והועעערום ועטיאם ומרומם והאלגט ואפיעיום וריינעק ורוו"ה אל־תט מוקף וכן הנכון כחזרו קט"ח, ד'), מִבְּקֻשֵׁי נִפְשָׁי (ט', ט"ו) גַּעַר הָיִיתִי (ל"ו, כ"ה) רָהֵב וּבָבֶל (פ"ו, ד') הַבְּרָךְ בַּקְדָּשׁוֹ (ס', ח'). ק"ח, ח'). שִׁיר מְזוֹמָר (פ"ח, ח') שִׁיר הַמַּעֲלוֹת (קכ"ב, קכ"ד. קכ"ו. קל"א. קל"ג). הַרְךָ נָחַשׁ (משלי ל', י"ט) מִתְקֹו לֹא (חיוט כ"א, ל"ג). כן לבן אשר מִתְקֹו לעילת נטעם מפני התקרבות הנגון לנגון וכן הוא נמקרא רפ"ח, ולכן נפתלי מִתְקֹו לרע, חבל לשניהם חינכו מוקף). וכן כל רביע קטן לעולם משרתו מרכא חוץ ממה שעומד בפסק מלאחריו, הוא במהפך, כמו יָוֹם יוֹם (תהלים ס"ח, כ'). ככה נרוו"ה ע"פ כ"י וכל"ל, אָוֶן וַיֵּחָשֶׁב (ל"ו, ה'). ואם תמלא נספרים מקומות נמשרת אחר לרביע מדע כי חינכו אלף טעות.

ב. אם יש לו לרביע קטן שני משרתים ישאר המרכא ולפניו מהפך כמו בִּי אִם־בְּתוֹרַת יְיָ (תהלים ח', נ'*) בִּי הוֹשִׁיעַ יְיָ (כ"ו, ו'), אִם־אֵלֶךְ בְּקֶרֶב צָרָה

* כן לבן אשר נחלופים וכן נע"ג גם נכ"י נ"ד גם נרוו"ה ולכן נפתלי ב"י-אם מוקף, חבל נחלופי דפוס שבוז ויותר משבשים הספרים שנקדו ב"י נלגרטה, והוא מתנגד למסורת שמסרה י"ח נטעם לגרטה וזה לא עהס, אלא הוא חד טן כ"ה נטעם מהפך משרת נספרות, חטמסרס נסוף טשפט הלגרטה.

(קל"ח, ו') **עַל כֵּי נִרְאֹת (קל"ט, י"ד) וּבְרָנָה וְשֵׁם כְּבוֹדוֹ (ע"ב, י"ט).** ונחת עוד לנורית בעלת וּבְרָנָה ו כדי להוֹיֵא חת הקולל מספק שלח יחשב טעם זה כלגרמה, חלח טשרת הוא וחינו חלח פסק עלאחריו והעד הלנורית אשר לח תכון חלח על טשרת, ודע כי נרוב ספרים כשעטה זו הלנורית חכל נדפוסו קראמו ורוו"ה טועמדת כתקונה). ויבאו שני המשרחים אלה יחד בחיבה אחת, אך בחנאי שיש קמץ או חולם לפני מצב המרכא, והחנועה משוכה, כמו **יבֵא אֱלֹהֵינוּ (כ', ג') וַיֵּשֶׁב יְקֻם (כ"ה, כ')** **יִגַּל לְפִי (י"ג, ו'), הֲרַנִּי יְיָ (כ"ו, י"ח. פ"ו, י"ח), נִרְאֵ אֱלֹהִים (ס"ח, ל"ו) נִרְנָה לְךָ (ע"ט, י"ג) וְעַדְתִּי זֶה (קל"ה, י"ב) הַזֵּלֶה אַחֲרַיָּה (טזלי ז', כ"ב. וכן נפלנעין ורפ"ח ונרוב ספרים הַזֵּלֶה ונשכח המרכא ונח ליינעק ותקן הַזֵּלֶה וקלקל טה שזשכ לתקן) טַרְף בְּפִשׁוֹ (חיוב י"ח, ד'. וכן כן אשר כחלופים), ולעולם המרכא טעם המחלק והמהפך משרת לו.**

ויש נטסורת לַמְנַצֵּחַ לְרִדְד. ב' מיחדין ומטן, נה' חסיתי חִיך תחמרו (תהלים י"ח, ח'), חמר ככל כלנו חִין חלקים (שס י"ד, ח'). ככה טסרת הנכוכה ועה שנטמר נטמ"ק ג' מיחדין שנוש דפוס.

פרק ז' - משפט הצנור ומשרתיו.

כבר בשער הראשון אמרנו אשר הצנור לעולם מקום מושבו בסוף החיבה בין שיהיה הנגון לרע או לעיל וזה להכדילה מהצנורית המשרחת הרומה לו בצורתה. והצנור אף הוא אחר מהטעמים השפלים כי אע"פ שהוא מפסיק לענין יהו"א ובגרכפ"ח, מ"מ רווט הוא לעולה ויורד שלאחריו כולו כורקא בא"ך ספרים שהיא רווטה לסגולתא.

א. הצנור אם ישרחו משרת אחד והוא יפול בחיבה על אוח הראשונה לעולם מרכא הוא, כמו **טַי זֶה (תהלים כ"ד, ח') בָּי כָּאָ (כ"ו, י"ג) אַף פְּלִבִּי (כ"ח, ג') מְלֵא מִסָּדָה (ע"ה, ט') אִישׁ לְשׁוֹן (ק"ט, י"ב).**

וגם אם המשרת באוח שניה של החיבה והאות הראשונה בשוא, הוא כמו כן מרכא, כמו **לְאֵל סלעִי (ע"ה, י') יִפֶּה נֹף (מ"ח, ג') הַלֵּא יִדְעוּ (כ"ג, ה'), בְּקֶרֶב בֵּיתִי (ק"ח, ז'), בְּנַפְן פְּרִיָּה (קכ"ח, ג') שְׁתֵּי בְנוֹתַי (טזלי ל', ט').**

וכן המשרת לעולם מרכא הוא אם האוח אשר עומד עליה היא אוח דגושה, בין שחיהיה אוח שניה או שלישית או יוחר כמו בְּפִים אוטריִים (תהלים ד', ו') **תַּנְנִי יְיָ (ו', ג') מִיִּיתָנְן מְצִיּוֹן (י"ד, ז'). בְּצַפּוֹר נמלֶטָה (קכ"ד, ז'), תַּסְתִּיר פְּנֵיָי (ק"ד, כ"ט), יִרְבּוּ עַצְבוֹתַם (ט"ו, ד'), אֶל־תִּקְרָא יִיָן (טזלי כ"ג, ל"ח), אִם־תִּטְּחֶה אֲשׁוּרִי (חיוב ל"ח, ז'), וכל רומיהם, חוץ משלשה פסוקים מדרך וו חלוקים שחבא אוח דגושה ומונח עליה נטושה, והם לַמְנַצֵּחַ אֶל־תִּשְׁתַּתַּ (תהלים כ"ט, ח') אַנְּהָ יְיָ (קט"ו, ט"ז), לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעֵי (חיוב ז', כ"ח). כן כמז כן אשר נטסורותיו וז"ל:**

„אם ראש הפסוקים, בואתו הנסוק, בדגש עסוק בדגש כאטו, למטה טעמו, בלשון יעישו, ולא למעלה יריעו, כגון רַבִּים אַמְרִים, חַנְנִי יי, מַשְׁדַּע עַנְיִים (תהלים י"ב, ו'), הַלְלִילוּ הַהוּא (איוב ג', ו'). וזהו ענינם ויפיו סמכם, כאשר יהיה העעם בין בראש התיבה חרושה או אם הטעם הנלכז בראש התיבה במחלכ, גם למטה נקלכ, כמו טי זה, אתה פֶּתַר לִי (תהלים ל"ב, ו') כִּי בְךָ חִסִּיהַ (כ"ז, ב'); ואם בואת השני מן התיבה, ויקדם לה שם נלכה, בלשון דבוכה בשפה ערבה גם הוא למטה בלשון טבִּיחַ, כמו יִפְּהַ נִוְּחָ, הַלְלֵנוּ יַדְעוּ, פִּחְרוּ פֶחֶד (כ"ג, ו'), פִּגְפֹּן פְּרִיָהּ, פִּצְנִי וְהַצִּילֵנִי (קמ"א, י"א) וְצִאן מַדְעִיתָךְ (ע"ט, י"ג); חח מן ג' פסוקים, על אלו חולקים, כי הטעם בואת דגושה, וטעמו למעלה, לִמְנַצֵּחַ עַל תְּשַׁחֲתֵנּוּ, אֲנִי יי, וטעם לא תִשָּׂא פִשְׁעֵיִי. עכ"ל במ"ג רע"ח. חמכס בטמורת בן אשר אשר הדפיסה החכם דוקעס עמוך כ"י אחרת לא ילאו אלא שכים פסוקים הראשונים, והשלישי ומה לא תִשָּׂא פִשְׁעֵי לא מוכח אס; גם נספרו אל בן בלעם כ"י אשר לי לא כשנו אלא שכים יולאים מן הכלל וככה אס לשונו: „אם יהיה העצרת על אות ואומה אות דגושה לעולם עירכא, בין יהיה עם אות שניה או יותר וגו'; עלכז שנים, למנכח אל תשחת, אלה ה' כי אני עבדך". אכן ככל ספרינו גם לא תשא פשעי בטמורת רע"ח, לכן טעמים לה.

ב. ואם לא נמצאו חנאים הנאמרים והוא שלא יבא המשרת אלא באות שלישיית מן חיבתו ולמעלה והיא איננה דגושה, או שיבוא גם באות שניה של התיבה אבל ילך מלך לפניה ולא שוא, אזי יבוא המונח לשרת את הצנור ולא מרכא, כמו אֲחַבְתָּ צֹדֵק (תהלים מ"ה, ח'), בְּרַנְתָּ אֲדֹנָי (ס"ח, כ') וַיִּכְשֹׁוּ וַיִּכְלְמוּ (ל"ה, ד') בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו (ד', י"ט), אֲשֶׁנִּיר עֲזָוָה (כ"ט, י"ז) אֲמַרְוֹת יי (י"ב, ו') אֶל־תִּמְשַׁכְּנֵי עַם־רְשָׁעִים (כ"ח, ג') פְּתַסְרְךָ בַמַּחֲתִי (י"ג, ו') יִקְלַלְנָ הַמָּוֶה (ק"ט, כ"ח) תִּבְחָר וְתִקְרַב (ס"ה, ה') תִּמְחַץ רַגְלְךָ (ס"ח, כ"ד) שְׁמַרְהָ נַפְשִׁי (פ"ו, ב') מְמַנְו גַּאִים (ק"ט, ו') אֲבַחְרָ דַרְכֵם (איוב כ"ט, כ"ה), חֲלִילָה לִי (אס כ"ו, ה'), וכן כולם חוץ משנים פסוקים שיוצאים מן הכלל ובאים במרכא, והם אֲשֶׁרִי אֲרַם (משלי ח', ל"ד. והוא כשני מארכיבין, ראה בסוף עשפט רביע גדול), חֲלַקְסָ בַחִיִּים (תהלים י"ז, י"ד. וכן עסור עליו בעקרא כ"י „לית טעעם" וגם בעמרת בן בלעס כ"י שלי ככה).

ואם יש פסק אחרי המשרת הוא מהפך, כמו הָוִם וְלַיִי (תהלים ל"ה, ו') הַאֲלוּ לְנֹו (ס"ח, ב"א. ונסג לחזור טפני קרוב הטעמים, וההעמדה בלרי כדי להעטיכו) עַד־טַתִּי וּפְתִיִם (משלי ח', כ"ב) אֲלוּ וַיִּי (תהלים קי"ח, כ"ז).

ג. יש לצנור ב' משרתים לעולם הראשון הוא מהפך, והשני שלפני הצנור הוא כמשפטו, כמו אֲשֶׁר לֹא הִלֵּךְ (תהלים ח', ח'), טַי הוּא זֶה (כ"ד, י') תִּמְתִּירָם בְּסַתְרַ פִּיךָ (ל"ח, כ"ח) אֲתָה סַתַּר לִי (ל"ב, ו') בְּצִאן לְשִׂאוֹל שְׁתוֹ (מ"ט, ע"ו) שֵׁם פִּחְרוּ

פָּחַד (כ"ג, ו'). כִּלְכֵּל פְּחָדֵי מַרְכָּז וְלֹא עַקֵּף וְהוּא כַסֵּף לְאֲחֹזֵר, וְכֵן כִּתְבֵּי כַהֲדִיחַ בֵּן אֲזַר
 נְמֻסוֹת (שׁו) וְרָדַד קָו, לָהּ (פ"ו, ד'). כִּלְכֵּל וְכֵן נִקְרָאתוּ וְהוּא הַפְסֵק עֻקְמוֹ אַחֲרֵי
 קוֹי, כִּמוֹ שֶׁנִּמְסַר נְמֻסוֹת דַּפְסִיקוֹן, לֹא לְנִי יִי (קצ"ו, ח') מִדָּה אֲפַעֲלֵה לָהּ (אִיבֹז ז',
 כ'). כֵּן בְּקִלְדוּיִם וְעַקֵּר, כִּי אִינֹו אֲלֵה פִסֵּק אַחֲרֵי אֲפַעֲלוֹ נַעֲבֹד ב' אֲחֻמִּיּוֹת דּוֹטוֹת
 נַעֲבֹעַ דּוֹגַמַת פֶּאֱלוֹ לְךָ חִיּוֹב מ', ע') אֲלֵי־הוּא בּוֹ-בְּרִבְכָּאֵל הַבּוֹזֵי (אִיבֹז ל"ב, ב').
 וְיִוָּחַר מִן שָׁנִים לֹא יִחַכְנוּ מִשְׁרָחִים לַצְּנוּר. וּפְסוּק אֶחָד יִשְׁקַצַח שְׁנֵי בַמִּשְׁרָחֵי הַצְּנוּר וְהוּא
 אֶת אֲרָם נְחָרִים (תְּהִלִּים ס', ב'). נַעֲבֹד אֶת שֶׁנִּמְלַט מִן הַמַּעֲקָף עַפ"ה).

וְכַתֵּב בֵּן אֲזַר נְמֻסוֹת שׁו ו"ל: ,,כֵּל תִּיבֵה אֲרוּבָה, וְנִמְרַפֵּחַ עֲרוּבָה (רְלוֹנוֹ שֶׁאִין
 הַמַּעֲרַת יִכּוֹל עַל מוֹת דְּגוּשָׁה אֲלֵה רַפּוּיָה) וְנִגְעִישׁ תַּמּוּכָה, נִכְתַּחֵחַ תַּמּוּכָה
 (רְלוֹנוֹ יִכּוֹל פֶּתַח אֲלֵה הַשׁוֹחַ), כִּי הַזּוֹת הַסַּמּוּךְ וְלַעֲמֵם תַּמּוּךְ נִכְתַּחֵחַ לֹא יִמּוּךְ, כִּמוֹ כֵּלֵךְ
 לִי אֲקַרָּא יִי (תְּהִלִּים י"ח, ז') לְשִׁאֲנָל שְׁתוֹ מוֹת (מ"ט, ע"ו) אֲמַרְוֹת יִי (י"ב, ז')
 תַּמְחִינֵן רַגְלֵךְ (ס"ח, כ"ד) אֲבַחֲךָ רַרְפֵּם (אִיבֹז כ"ט, כ"ה) עֵינֵי תַלְלַעַג לֹאֲב (מַשְׁלִי ל',
 י"ז); חוֹן טָן ד' פִּסְקוּסִים עַל אֲלוֹ חוֹלְקִים וְעִדְרֵךְ זֹו כַּפְסִיקוּס, שְׁטַרְדָּה נַפְשִׁי (תְּהִלִּי
 פ"ו, ט') שְׁבַרְדָּה לְבִי (ס"ט, כ"ח) טַמְנֵנוּ גֵאִים פַּח לִי (ק"ט, ו') יִרְאַת יִי שִׁכַחַת דַּע
 (מַשְׁלִי ח', י"ג) עַכ"ל. וְחָף כִּי כֵלֵךְ זֶה כּוֹנֵעַ לַעֲבִין כַּקּוֹד הַנִּקְוֹדוֹת מ"ט לַמְדַבְּרוֹ טַמְנֹו כִּי
 שֶׁנּוֹשׁ נַפֵּל כַּפְסִיקוּסִים שֶׁהַטַּעֲמִיּוֹ שֶׁבַרְדָּה לְבִי נִרְכִיעַ וְלֵל לְנוֹר, גַּם עַה שְׁמוֹטַעַם כַּפְסִיקוּסִים
 טַמְנֵנוּ-גֵאִים וְפַח לִי וְחַבְלִים אֵף כּוֹה אִינֵה כֵן דַּעַת כֵּן אֲזַר אֲלֵה לַשְׁעִמֹו כֵּךְ הַכְּגוֹן
 טַמְנֵנוּ גֵאִים פַּח-לִי וְחַבְלִים וְנִדְוֹר כִּי זֶה הַעַקֵּר.

ד. כֵּלֵךְ כִּי לֹא יִכָּא צְנוּר לַפְנֵי עוֹלָה וְיִוָּרֵד אֲלֵה בַחֲנָאֵי שִׁישׁ לַעוֹלָה וְיִוָּרֵד
 מִשְׁרָח, כִּמוֹ רַבִּים אֲמַרְים לְנַפְשִׁי (תְּהִלִּים ג', ג') תַּאֲבֵרֵד רַבְרֵי כְּזָב (ה', ז'), מְנַדְלֵ
 יִשְׁעוֹת מַלְכֵנוּ (י"ח, כ"ח). אֲבַל אִם הַעוֹלָה וְיִוָּרֵד בַּלְחֵי מִשְׁרָח לֹא יִחַךְ הַצְּטַר
 לַפְנֵי, אֲלֵה הַרְבִיעַ הַקְטָן מִמֵּלֵא מְקוּמוֹ, כִּמוֹ שְׁכַבְתִּי וְאֵי־שָׁנָה (ג', ו') וּפְשַׁעֵי אֲלֵ-
 תִּבְכְּךָ (כ"ה, ז') טוֹמֹזֹר לְרֹדֵד (ע"ו, ח'), מַלְכֵךְ פִּסְקוּסִים שְׁלֹשָׁה שִׁיבֵא הַצְּנוּר
 לַעוֹלָה וְיִוָּרֵד אֵף ע"פ שֶׁאִין גִּלְגַּל לַפְנֵי וְהֵם פִּיֹו וְקַרְבֵּ-לְבָנוּ (תְּהִלִּים כ"ה, כ"ט), לְבִי
 וְאֲנֹשָׁה (ס"ט, כ"ח) וְקַבְצָנוּ טוֹ-הַגּוֹים (ק"ו, ע"ז).

פֶּרֶק ח' . מִשְׁפַּט מִשְׁרָחֵי רַבִיעַ הַגְּדוֹל.

א. רַבִיעַ הַגְּדוֹל, הוּא הַרְבִיעַ אֲשֶׁר יִכָּא בַמַּחֲצִית הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁל פִּסְקוֹ וְאִין אַחֲרֵינוּ
 עוֹלָה וְיִוָּרֵד, אִם יֵשׁ לוֹ מִשְׁרָח אַחֵד וְהוּא בְּאוֹת רִאִשׁוֹנָה. שֶׁל תִּיבְחוֹ הוּא מֵהַפֶּךְ,
 וְכֵן בֹּא מֵהַפֶּךְ בַּמִּלָּה וְעִירָה, כִּמוֹ שְׁאֵל מְנַנִּי (תְּהִלִּים כ"ז, ח'), עוֹרָה כְּבוֹדֵי (כ"ו, ע"ג)
 וְכַב אֱלֹהִים (ס"ח, י"ח), אֲלֵ יִשְׁרָאֵל (ס"ח, ל"ו) הַט אֲזַנְדָּה (מַשְׁלִי כ"ה, י"ו). וְכֵן
 כַּאֲשֵׁרִים וְרִיבֵנוֹת, הֵי יְחַלִּים (זֵס כ"ה, כ"ט) יִסָּר לִי (זֵס ע', ו').

ב. ואם המשרת באמצע התיבה, והברחו אין לה שוא מניע, המשרת כמו
 כן מהפך הוא, אך בתנאי שאין לפניו יותר ממלך אחד, וגם שלא ילך רביע אחר
 לפניו, כמו יִנְעָתִי בְּאַנְחָתִי (תהלים ו', ג'), הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּיךָ (כ"ח, ט') קִיְמָה יְיָ
 (י', י"ג, י"ז, י"ג), נִבְּרָה בְּעֵינָיו (ט"ו, ד') אַתָּה יְיָ (מ', י"ג, מ"ח, י"ח) בְּשִׁמְךָ
 אֱלֹהִים (מ"ח, מ"ח), וַיֵּשֶׁב יוֹאָב (ס', נ') אֲשֶׁר־הִנְבֵּר (קכ"ז, ו').

ג. אם אין תנאים הנאמרים, והוא שהברת המשרת שוא מניע לפניו, או
 לפניו יותר ממלך אחד, או רביע אחר לפניו, או המשרת הוא מרכא כמו אֲשֶׁר־
 הָאִישׁ (תהלים ח', ח'). כי שזו הז' מניע ע"פ העמרה, יִחַפְּשׂוּ עוֹלָת (ס"ד, ז'),
 וְלִצְיָנוּ יֵאָמֵר (פ"ו, ה') כִּי־יִדְבַר שְׁלוֹם (פ"ה, ט') * צֶדֶק הִקְשִׁיבָה רִגְלִי (י"ז, ח')
 ויורני וַיֵּאמֶר לִי (משלי ד', ד').

ד. משרת של רביע הגדול אם ילך לפניו אחד משני המפסיקים או לגרמה
 או פור, או המשרת שופר עלוי הוא אך בתנאי שלא תהיה בתיבתו חנועה משוכה
 קודם לנגון, גם שלא תהיה התיבה ארוכה והנגון בראשה, כמו פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ
 (תהלים ח', ג') יֵאָנֶף וְתֵאָכְרוּ דָבָר (כ', י"ג) בַּמִּסְתָּר בְּאָרְיָה בְּסִפָּה (י', ט')
 הַרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קָשָׁת (י"ח, נ'), רֵאשִׁי עַל־אֵיכֵי סַבִּיבוֹתַי (כ"ו, ו'), יִבְנוּ אֶל־
 פְּעֻלַּת יְיָ (כ"ח, ה') אֵין וְעָרוֹף אֶלְיָךְ (מ', ו') כַּסִּיתִי וּפְתוֹךְ לִפִּי (מ', י"ח)
 לְדוֹרֵשׁ שִׁפְטֵי יְיָ (כ"ו, ח') יְיָ יַעַת רִצּוֹן (ס"ט, י"ד, כ"ל), שִׁמְעֵנוּ וַיִּזְכֹּר רִגְלֵי
 (מ"ח, ט') גוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ (פ"ה, ט') יְיָ לִפִּי כָּא (פ"ה, י"ג) גַּלְעָד לִי מִנְשָׂה
 (ק"ח, ט', ס', ט') מוֹאֲבֹסִיר רַחֲצִי (ק"ח, י', ס', י') לִרְאוֹת וְשׂוֹא יִדְבַר (מ"ח, ז')
 וַרְשָׁעִים וְעוֹד אֵינֶם (ק"ד, ל"ה) עֹבְדִים אֶל־יְיָ אֲדוֹנֵיהֶם (קכ"ג, נ') לַעֲמֹ תִהְיֶה
 לְכֹל־חַסְדֵיךָ (קמ"ח, י"ד) בַּחֲצֹרֹת אֲבִית יְיָ (קצ"ז, י"ט). וכן נר״עק וחפיעיוס
 ור״וה), אָף וּשְׁבָגְתִי בְּתִיחֹמֶר (חיו"ב ד', י"ט). ועלת אָף וּבִלְגָמָה, רַפָּח וּמֵא וּחִפְּעִיוִס
 ור״יעק), עֵיפֹתָה וּפְמֹ אֶפֶל (חיו"ב י', כ"ב) רִשְׁעֵי אֶלְלִי לִי (ס"ס, י', מ"ז), קָצוּ
 שָׁם לַחֲשׂד (ס"ס כ"ח, ג') יִשְׁקָטוּ וְיָמִי יִרְשָׁע (ס"ס ל"ד, כ"ח), מַדִּינִים וְלִמֵּי שִׁיִּת
 (משלי כ"ג, כ"ט), בְּן וְהָעָה חֲכֵמָה (ס"ס כ"ד, י"ד).

ואם התיבה ארוכה והנגון באות הראשונה יבא מהפך המשרת כמו, זר״ס
 קָמוּ עָלַי (תהלים ל"ד, ה'). כן נקראתו ור״וה וככו"ל קמורטוקף ועעות, כי כן
 גם חנרו פ"ו, י"ד נטעס ולא נטקף), מַקְלוֹת וּמִים רַבִּים (פ"ג, ד') יִנּוֹחַ שִׁבְט
 הָרִשָּׁע (קכ"ה, ג'), נַפְשֵׁכֶם תִּתַּחַת נַפְשִׁי (חיו"ב ט"ז, ד'). אכן אם הנגון בראש תיבה

* כִּי־יִדְבַר כָּל־, וּבַמִּסְתָּר כִּי־יִדְבַר וְהוּא שְׂנוֹשׁ כִּי־יִזְכֹּר זֶה חֵינְנוּ טָן יֵאֵל נַעֲטֵס לְגַרְמָה
 וְכֹרֵךְ, כִּי־יִזְכֹּר לְהִיּוֹת מוֹקֵף וְכֵן כֵּל נַעֲקֵף נַדְפּוֹס רוּוָה, שׁוֹב מַלְחָמִי נַדְפּוֹס קִרְאוֹתוֹ
 כִּי־יִדְבַר וְחָף זֶה עֵעוֹת, וּבַמִּסְתָּר מַזְפַּע הַלְגַרְמָה חֲמַסֵר כֵּל כִּי־יִזְכֹּר נַלְגַרְמָה נַסְפְּרִי חֲמַת.

מפאת נסיגתו לאחור יבא מרכא ולא מהפך, כמו חללים וְשִׁכְבֵי קִבְר (תהלי' פ"ח,
(ו) אַתָּה נִזְרָא אַתָּה (ע"ו, ח') וְיִרְדְּאוּ אֶפְיָקֵי פִיָּם (י"ח, ע"ו) באברתו וְיִסְפֵּךְ לָךְ
(ל"א, ד'), אבנים וְשִׁחְקוּ פִיָּם (חיוכ' י"ד, י"ט) חמטה וְיִצְא חוּץ (זס ל"א, ט').

ובחיכות שחקרים חנועה פשוכה לנגון מטעמים מהפך וצנורית כמו עֲנְנֵי
אֱלֹהֵי צַדִּיק (תהלים ד', כ') יְלוּ בְּהִיבֵל קִדְשׁוֹ (י"ח, ד'), אודיעך וְעֲנֵנִי לֹא-כִסִּיתִי
(ל"ג, ה') לבי וְקִבְר טוֹב (מ"ה, נ') רוממוּ אֱלֹהֵינוּ (ל"ט, ה'), לולי מִשְׁהָ
בחירו (ק"ו, כ"ג) פְּדוּת וְשָׁלַח לְעַמּוֹ (ק"א, ט') כְּמֵה וְיִרְדְּשָׁעִים יִדְעָה (חיוכ'
ל"א, י"ז. וזה גם דעת נן אשר בחלופים), ועתה וְלֹא רָאוּ אֹר (זס ל"ז, כ"ח). ויש
שני מקומות אשר ישרתו מהפך וצנורית לרביע בחיבתו עמו, גִּרְנָנָה וּבִישׁוּעָתָה
תהלים כ"ו, ו), וְתָהִי עוֹר וְנִתְמַתִּי (חיוכ' ו', י').

ה. אין לרביע גדול יוחר ממשרת אחר, מלבד פסוקים שנים שיבואו לו שני
משרתים, ואלה הם תִּזְרְדֵם לְבִאֵר שַׁחַת (תהלים כ"ה, כ"ד), וְזָרִים קָמּוּ עָלַי (פ"ו, י"ד).
יש נוספות: אֲשֶׁר־י ד' ראשי פסוקין נעעם שני מארביכין (פרוש, שיבא מרכא ועוד
גניא כמלך הראשון המארכת אותו ומפדתו משאם שלאחריו), וסמן אֲשֶׁר־י האי"ש אשר
לא הלך (תהלים ח', ח') אֲשֶׁר־י אדם לא יחשכ' לו עון (ל"ג, כ'), אֲשֶׁר־י אדם שמע
לי (משלי ח', ל"ד), אֲשֶׁר־י הגבר אשר זס ה' מנעמו (תלים ט', ה'), וסמן כלזן
ארמי: גברא השיב שמיע ה'.

עוד נמסורת: וְאֲנִי ד' נעעם, וסמן, וחני כרנ חסדך חנוה ביתך (תהלים ה', ח')
וחני בתמי תמכת בי (מ"ח, י"ג), וחני כמעט נטיו רגלי (ע"ג, כ') וחני כזית רענן
(כ"ג, י'). ודע כי בכל הספרים שרשמי זה האחרון בלגונה ובשאריו רק ג' שאלו נרביע והמסורת
חוסרת בשני חקוונות ד' נעעם, אבל אחרי הריק כתברר לי כי גם וחני כזית רענן דינו כרביע ואלו
הם ד' כפי המסורת כי כל וְאֲנִי החוקקם לחי וכל בחפסיק הוא כרביע, וכל וְאֲנִי הנל בלגונה
הוא הקודם לנור ולרביע, וכל וְאֲנִי אשר לפני האמת וכל בחפסיק הוא כדחי או בלגונה, דרוש ומחלל.

פרק ט'. משפט משרתי הפזר.

א. יש לפזר משרת הוא לעולם נגלגל, חוץ ממה שבא פסק לאחריו הוא
מהפך, כמו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (תהלים ק"ו, ע"ח), מְשַׁבְּיָמֵי קָיָם (קכ"ו, ג') מְצַאֵה בְּיַת
(פ"ה, ד'. *), לְמִי אָבִוִי (משלי כ"ג, כ"ט), אֱלֹהֵי אֱלֹהִים (כ', ח'). והוא פסק בעדות

(* ככה הנגון מְצַאֵה לעיל משני קרוב העעמים, ובנגלגל וכן במקרא רפ"ח דפוס
וינילח וכן בקראתו והועערום גם כרו"ה, ובי"ח ב"ית דגושה כפלנעין ודפוס, וינילח
שנת ש"ע"ג גם כריינעק וכן עקד דוגמת יְלִידָה ג' (נרלשית י"ט, ל"ח), וְהִצַּחָה ב' (דברים
כ"ט, י"ט) גְּשֻׁבָה ג' (ישעיה ע', ז') ודומיהן אשר ככולן אות כדכפ"ת דגושה, חף
שהנגינה הקודמת כסוגה לאחור, וכן כתב יהב"י הנקדן בעין הקולל ז"ל, יְלִידָה ג' כל
ילדה דמטיך לו ג' ב"ת ל"י ל"י ילדה מלעיל וחס אחריו דגושין. והרד"ק כמכלול שער
אותיות טו"י (דף פ"ח) מניח חלה ודומיהן ככלל הרפויין אחר אהו"י ותלה העעם
בתיבה הקודמת אשר הנח שלאחר הקמץ ככתב, והמדקדקים הנאים ענו אחריו אמן. חכן
דכרי הרד"ק זס מנילנלים וסוכל הוא על שתי כתפות כי אחר שהניח מְצַאֵה ג' (יואל ד',

נ"ג ונטערכת דפסקין נכח), לְדַבֵּר וְרָע (קמ"א, ד'. וזו היא דעת בן אשר נחלופים וכן נמ"ג ועמיאם ופרופס, ולכן נפתלי נלח פסק), אָפּוֹא וּפְנֵי (עש"ו, ו' ג').

ויבא המשרת בחיבת הפור אם היא ארוכה בח מחג לפני הנגון ויחפך המתח למשרת, אך בחנאי שלא יהיה מקום המחג ראש חיבה, כמו אֲדוֹרְעָה (מהלים ל"ב, ה'), וְתִשְׁקָקָה (ס"ה, י'), אבל אם יפול המחג בראש חיבה לא יחפך לגלגל נְתַנּוּ (ע"ט, נ'), רִנְטָמוֹ (נ"ט, ה' ט').

ב. יש שני משרתים לפור, ישאר גלגל הקרוב לו, והבא לפני גלגל אם יפול על אות ראשונה של חיבה הוא מהפך, כמו פִּי אֵין בְּפִיהוּ (ה', י') פִּי הַצֵּלָה נִפְשֵׁי (נ"ו, י"ד) פִּי הַגָּה אָרְבוּ (נ"ט, ד') אֵן דְּבַרְתָּ בְחָזוֹן (פ"ט, כ') פִּי אֶלְתָּ שָׁנִים (כ', ד'), עַד יִפְלַח חַץ (עש"ו, ז') פִּי מִיָּן חָלָב (שס ל', ל"ג).

ואם אין הנגון בראש מלה, יבא אולא המשרת ולא מהפך, כמו וַיִּשְׁמָחוּ כָּל-חַסֵּי בָהֶּן (מהלים ה', י"ב), עַד-אָנָּה אֲשִׁית עֲצוֹת (י"ג, ג'). בן נכ"ח, חנל ב"ג עַד-אָנָּה מַרְכָּא, וכן לנ"כ וישמחו במרכא, וכן לטטה כ"ו, ו' לנן אשר וְעַתָּה יָרֵם, ולכן נפתלי וְעַתָּה מַרְכָּא, וכן ל"ח, י"ב לנן אשר צוֹרְרֵי הַיָּמִית, ולכן נפתלי צוֹרְרֵי וכן ס"ח, ל"ח לנן אשר גָּעַר חֵיטָּ וכן נפתלי גָּעַר וכן כולם*), וַיִּשְׁפְּכוּ דָם גָּקִי (ק"ו, ל"ח), הִנֵּה כַּעֲיֵנִי עַבְדִּים (קכ"ג, נ'), אֲשֶׁתְּחַנְּנֶה אֶל-חֵיכָל קַדְשֶׁךָ (קל"ח, נ').

י"ג) רפי, חזר ואמר בס"ח מלחה ג"ח נדגש חנל בן נפתלי כתב שהוא רפה. ולמדנו מדבריו כי זה הדגשן והרפיון של דוגמאות בהללו תלוי במחלוקת אשר ונפתלי, ולכן אשר הן נדגשין, והתיעה על רד"ק חיד אחז נשנית בן נפתלי אשר חזן הלכה כמותו? חנל מדע כי כל העדקדקים עד הנה לא מלאו כלל האמת של דגש ורפי נדרכפ"ח אשר מלות באלה וחזבו עליהם טעמים לא כנים ונחם שמש העיון עליהם הם נמסים. והכלל הנרור ואמת הוא זה: ,,חיבה ננגון משרת כי תלח על הכרת א' ומבוא אחריה חיבה מתחלת נאחת מלוחיות נדרכפ"ח וכה הנגון, הסתכל בחיבה ראשונה, חס היא בטעם לעילא בטעמה ומעיקרה מבלי סנת מה, או שהמקום אשר עמה נפל הטעם עליו לעילא, היה נטעם גם קודם לכן בטעם או בחלי טעם הוא געיה קודם. שהיתה הטלה נארכת בהנרות, נחנאים הללו נדגש נדרכפ"ח של חיבה, הסמוכה, כגון הַתְּלָחָה פִּי (שופטים ע"ו, י') הנה מלת הַתְּלָחָה נגונה לעיל בטעמה, אֲרָצָה פִּנְעוּ (נראשית י"ב, ה') כי מתחלתה היתה אָרְוֹ והאל"ף נטעמת חף בלי הוספת ה"ח, וְאֲעִידָה אִם (דברים ל"ח, כ"ח) והע"ו כבר נטעמה מעיקרה במלת אֲעִידָה וְהִיא געיה חלי הטעם שם גם בלי נכסית אחר במלת אֲעִידָה ועמה, הגדילה נערכה לטעם שם, וכן וְעִבְדִּיהָ אָמִי (נראשית י', ע"ב) וְרַבְצָה בּוֹ פִּלְגָה דָם (ישעיה ל"ד, ו'), נִשְׁפָּה בְּזֵד דְמִיָּת בְּכָה (יחזקאל ל"ח, י"ח) מְלָאָה גַת וְהַחֲנִיקָה בִּי (עש"ו, ז') י"ג) וכן מִצָּאָה בֵּיתִי וְלֹא נִלְכַד אִם נדרכפ"ח אחריה ללח חף נלוחיות אחרות כוהג דין זה כמו הַיָּתֵדָה וְאִת (מהלים קי"ח, כ"ג), וְנִשְׁפָּה לֵד (עש"ו, ז') י"ג) ודוניהם. ואם חזן נחאים הנאמרים חלח שהמשרת נכג לאחור לנקום אשר מתחלה לא היה שם טעם ולא געיה או ערפין התיבה שלאחריו כמו וְקָרָא בִּי (דברי י"ז, י"ט) מִצָּאָה כְּסָף (שם כ"ב, י"ט) מִצָּאָה בָּהּ (שם כ"ד, ח') עֲשֵׂה פִלְאָ (מהל' ע"ח, י"ב) עָנָה בִּי (רות ח', כ"ח) קָרָא לְגִלְיָה (נראשית ח', ה') לַנְּסָכָה לֵה (דניאל ב', מ"ו)."

* וראיתי לכן בלעם שאמר נספרו ז': מחלופים הסופרים, יש כותבין וישמחו (ה', י"ב) בעקל, ויש כותבין אותו במרכא, עכ"ל. ומחלופים למדנו שהסופרים הם בן אשר וכן נפתלי, וההלכה כבן אשר וחף כל ספרינו שומעים לו.

ג. יש לפור שלשה משרתים או לעולם אותם שלפני הגלגל מהפך ואולא, כמו פִּי לֹא-בָזָה וְלֹא שָׁחַץ (תהלים כ"ב, כ"ה), נֶסֶם פִּי-אֱלֹהִים בְּגִיּוֹת צִלְמוֹת (כ"ג, ד'), פִּי אֶפְסוּ עֲלֵי רָעוֹת (מ', י"ג) עֲשֵׂה זֹאת אִפְסוּ אֶפְנֵי (עזלי ו', ג').

י"ג נחכות: לְדָרוֹד נ' בעטס נספלת, וסמן, לדוד חליך ה' נפסי חזח (תהלים ב"ה, ח'), לדוד חליך ה' חקרת (כ"ח, ח').

עוד נמסורת: מְזֻמָּר נ' בעטס נספלת, וסמן, מזמור שיר חנכת הנית (תהלים ל', ח'), שירו לה' שיר חדש (כ"ח, ח').

פרק י'. משפט הלגרמה ומשרתיו.

הלגרמה ימצא בשתי דמיונות או כזה אָז והוא מהפך לגרמה או כזה אִו והוא אולא לגרמה ושחיהם במשמרחם אחת הם (כטעמרת היתני והפזטח נחך ספרים חף הם עטס חחד) ולא מפסיקים שונים, ורק בנין החיבה הוא אשר מביא לו אלה השנויים בצורה, כי דע וחבין:

א. כל שיבא הלגרמה בראש מלה לעולם הוא מהפך לגרמה, כמו פִּי (תהלים ה', ה') שָׁנָא (י"ב, ג') אָנֹו (מ', ו') עֹרְהוּ (מ"ד, כ"ד) אָזוּ (כ"ו, י') לָפְתָהוּ (ס"ח, י"ו) פִּי (ע"ח, ע"ו) הִתְרַבּוּ (ע"ח, כ"ח) קָמוּ (ק"ט, כ"ח) שָׁסוּ (קל"ב, י"ז) פָּעַסוּ (משלי ז', י"ב), עֵינֹו (סס ל', י"ו) אֵישׁוּ (סס כ"ב, כ"ט) הָדָרוּ (סס ל', י"ד) אָתָו (חיוכ ד', י"ט), יַחַדוּ (חיוכ י"ט, י"ח), קָצוּ (סס כ"ח, ג').

ואף אם אינו בראש חיבה ממש אלא שמקדים שוא לפניו כמו בן מהפך לגרמה בא, כמו בָּיָם (תהלים י"ח, ח'). וכלל כמו נלו"ה, בְּרִצְחוּ (מ"ב, י"ח) בְּבֹאוּ (כ"ב, נ') עֲנִינִי (ד', נ') בְּמָרְסוּ (ל', נ') אֲשָׁרוּ (ק"ט, ע"ו), פְּדוּתוּ (ק"ח, ע') עֲלֵי (חיוכ ל"ו, כ"ח).

ואם הנגון במלך השני של חיבה ולפניו דגש או שוא נח כמו בן מהפך לגרמה יוטעם, כמו הִנֵּה (תהלים כ"ט, ח') שִׁחִי (ע"ג, כ"ח) וְאֲתָהּ (ק"ט, כ"ח) בִּיָּם (ע"ג, כ'). בן הנגון נלגרמה כמו בעטיאש ומרופש ורוו"ה, פָּנְרוּ (ק"ב, ע'), וְעֲתָהּ (חיוכ ל', ח'). לֹו (כ"ח) עֲלִמָּה (סס י"ג, י"ד) הָוֹאֲלָתוּ (סס כ"ו, י"ד) בְּסָפּוּ (תהלים ע"ו, ה') אֶדְ-בְּצָלָם (תהלים ל"ט, ז') יִשְׁמְחוּ (מ"ח, י"ב) עֲדֵ-אֲנָהּ (ס"ב, ד') יִזְבְּרוּ (כ"ב, כ"ח) חָלְקוּ (כ"ה, כ"ב) עֲבָרְנוּ (פ"ד, ז') לְרֵאוֹתוּ (ק"ו, ה'), בְּחִצְרוֹתוּ (קט"ו, י"ט) אֲשִׁתֶּיךָ (קכ"ח, ג'). כלל כמו נקראתו וכדוסס רוו"ה) הִקְשִׁיבָה (קמ"ב, ז').

וכן יבא מהפך לגרמה בחיבה אשר נגונה בהכרה השנית ולפניה חנועה משוכה היא מבלי שוא בראשה, כמו אֲלֵהּ (תהלים י', ז') יִשְׁבּוּ (י', ח')

וְאֵינִי (יג, ו'. ל"ח, ט"ו) אֲחַתְּו (כ"ו, ד'. ס"ב, י"ב) נֹדַעְו (ט', י"ו) בְּרִנְהָו (ט"ב, ע"ב)
 י"ח) מוֹאָבְו (ס', י'. ק"ח, י') בְּעֵבֶרְו (ק"ה, ט"ה) וְאֲנַחְנוּ (קט"ו, י"ח) אֲהַבְנִי
 (ל"ח, י"ב) בְּחַמְצִין (עש"ו, י') כ"ו) אֲמַרְו (ז"ס כ"ד, פ"ד. ככה נעטיחא וכל"ל) גִּזְלִי
 (ז"ס כ"ח, כ"ד) יַעֲמֹדְו (ח"ו כ"ד, ט"ז) בְּחַלְוֹם (ל"ג, ט"ז).

ב. אך אם חנועה המשוכה הקודמת לנגון יש שוא בראשה אוי יבא אולא
 לגרמה בחיבה, כמו תְּשִׁימֹו (מהלים כ"ח, י') לְדָרוֹ (כ"ו, ח') יִלֵּו (ה', ע')
 וְאֲבֹאֶהוּ (ט"ג, ז') אֲלֵהֶם (ט"ז, כ') אֲפֹנִי (קט"ו, ג') אֲבָנִים (ח"ו כ"ד, י"ט).

וגם אם יוחר ממלך אחד לפני מצב הנגון, בין שחיה החנועה הקודמת לנגון
 משוכה בין סחומה בנח או דגש, אף על פי כן אולא לגרמה יבא ולא מהפך, כט
 הַאֲשִׁימֹם (מהלים ה', י"ח) הָאֵיבֹו (ט', ז') פֶּלֶה־אֲרִיֹו (ס"ו, ד') וּבַת־צֹדו (ט"ה)
 י"ג) בְּצַר־לִי (י"ח, ז') כָּל עֲצָמוֹתַי (ל"ה, י'). ומינה כָּל נַעֲלַע טַחֲקַ ע"פ הַמַּסְרָה
 כִּי־אֲתָהּ (י', י"ד. ט"ג, ז') נֹדַעְתָּ (ס"ה, ו') לְשִׁלְמָה (ט"ב, ח') אֲנֹכִי (פ"ח)
 י"ח) יִזְכְּרוּ (ק"ט, י"ד) גַּם־צַפּוֹר (פ"ד, ד') הִלְלוּ־יָהּ (ק"ו, ח') הַיְשִׁיעֵנוּ (ק"ו, ט"ז)
 וְרַשְׁעִים (ק"ד, ל"ה) אִם־אֲדַנְיֹו (קכ"ו, ח') וַיִּנְקְשׁוּ (ל"ח, יג) חַם־לְבָבִי (ל"ט)
 ד') בְּלִגְוִים (פ"ו, ט') וְלִשְׁכֵנֵי (ל"ח, י"ב) בְּהַתְּהַלְכָהּ (עש"ו, כ"ב) פְּרוֹאֲשִׁיבַעו
 (ז"ס ל', ט'). כן נחפיעיוס וריינען מוקף ונכון דוגמת פְּרוֹיִאֲנָה (וכן לנ"ח) וַיִּגְדַּלְהָ (ח"ו כ"ד)
 י"ח, ו') אִם־תְּרוֹצִים (ז"ס י"ד, ה') וַיִּשְׁכַּחוּ (ז"ס ט"ו, כ"ח), וכן כולם על אלה
 הכללים. חוץ מן הלגרמה הבא לפני מונח עלוי משרת של סלוק הוא לעולם מהפך
 לגרמה, כמו לְפָנַי וּתְבֹאוּ באזניו (מהלים י"ח, ז') בַּיַּעֲקֹב אֲתָה עֲשִׂיתָ (ט"ט, ד')
 מִשְׁמַיִם אֲדֹ־אֲרִיץ הַבַּיִת (ק"ה, כ') וְהַתְּבֹנֵן וְנִפְלְאוֹת אֵל (ח"ו כ"ז, י"ד); אך
 יש פסוק אחד במקרא מיוחד ובו אולא לגרמה קודם לעלוי וע"י טרחא משורח
 והוא לֹא־יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעֵלְתָה יְדֵיהֶם (מהלים קכ"ה, ג').

ג. כל תנאים הנאמרים הם לא נאמרים אלא בלגרמה העומד יחיד ולא
 ישורח, אבל אם ילך לפניו משרח או לעולם הוא אולא לגרמה חק ולא יעבור.
 ד. אם יבא משרח על אולא לגרמה ויפול בחיבה אשר נגונה בראשה או
 המשרח מהפך הוא, כמו זָבַח וּמִנְחָהוּ (ט', ז') גַּם אִישׁ־שְׁלוֹמִי (ט"ח, י') אֲלֵה
 עֲשִׂיתָ (כ', כ"ח) לִי גִלְעָדוּ (ס', ט'. ק"ח, ט') הַפֶּה יָם (ס"ו, ו') גִּבּוֹ נִפְשֵׁי
 (ט"ב, ז') * זָרְמוּ פִיָם קוֹל רַעְמָהּ (ט"ז, י"ח. י"ט) שָׂוָא לָכֶם (קכ"ו, ג'). וכן

* ככה כלפוס קרחתו והוטערוס גם נעקרח רפ"ח, ומלת מערג שלחוריו התי"ו
 דגוזה וכן העקר, וכרוז ספרים נפשי מערג כלולא משרח ותי"ו מערג לפה וטעות,
 כי לעולם שין לסלוק יותר עג' משרחים, כמזכר נעשטו.

דעת נן אשר) כִּי שָׁמוּ (קל"ג, ג') הִרְרָה הַנְּשָׂרוּ (משלי ל', י"ט) כִּי נִכְחוּ (זס ה', כ"ח) אֶרֶץ עֲפָתָהּוּ (חיוז י', כ"ב).

ואף אם ילך שוא לפני הנגון שבראש חיבה כמו כן המשרח מהפך הוא, כמו אֲשֶׁר פָּרִיזוּ (מהלים ח', ג') וְעָשָׂה חֶסֶדוּ (י"ח, כ"ח) שָׂאוּ שְׁעָרִים (כ"ד, ז' ע"ו). הִיָּה לִי (ל"ח, ג') וְגַם עֲרֹזְקָנָהּ (ע"ח, י"ח) לְטִי אִיוּ (משלי כ"ג, כ"ט *). וְהָיָא יִשְׁקָמוּ (חיוז ל"ד, כ"ט).

וכן המשרח הוא מהפך בחנועה השנית של חיבה, אך בחנאי שהיא בלי שוא מניע ושחיהו החנועה שלפניה שוא נח או רגש בסופה ואין שוא בראשה וגם בלא געיא כלל, כמו טָפַי עוֹלָלִים (מהלים ח', ד') סָקָצָה הַשְּׂמִים (י"ט, ז') בְּשֹׁרְתֵי צָרְקוּ (ט', י') שָׁמְעָה עַמּוֹ (כ', ז') יִשְׁמַע אֱלֹ (כ"ה, כ') חֲנַנִי אֱלֹהִים (כ"ז, כ') וְיִגְקַם עֲדוּתוֹ (ע"ח, ה') וְיִגְרַשׁ טַפְנֵיהֶם (ע"ח, נ"ה) טַצְמִיחַ חֲצִירוֹ (ק"ד, י"ד). כן כריינטק ורו"ה וכל"ל, וכס"ח מצמיחו ועעות) יִתְפַּח חֲטָאִים (ק"ד, ל"ה) אִם-לֹא שְׁוִיתִיו (קל"ח, כ') אֲלֵתֵת לְבָיו (קמ"ח, ד').

ה. ויבא שופר עלוי בחיבה אם אין בה חנאים הנאמרים, והוא שהמשרח יפול על חנועה שלישית של חיבה ואילך, או גם בחנועה השנית אם היא מחלחל בשוא מניע או שהחנועה הקדומה יש שוא בראשה או געיא בה, כמו יִגְמַר-נָא רְעוּ (ז', י') וְהַגְעֵשׁ וְהַרְעֵשׁוּ (י"ח, ח') וְיִרְעֵם בְּשָׂמִים (י"ח, י"ד) חֲנַנִי יְיָ (ט', י"ד) וְאִנִּי תַפְלִיתִי-לְהוֹ (ס"ט, י"ג) לַעֲשׂוֹת בְּהֶם (קמ"ט, ט') יִצְוֶה יְיָ (ט"ב, ט') וְאִתָּהּ יְיָ (כ"ט, ו') אֲלֵתֵתֶם-לְךָ פְּנִיָהּ (כ"ז, ע"ו). ק"ב, ג') וְאִם-בָּא לֵרְאוֹתוֹ (ט"ח, ז') מְלַשְׁנֵי בְּפִתְרוֹ (ק"ח, ה') יֵאָכְלוּ עַנְוִים (כ"ב, כ"ז) צְמֵאָה נַפְשׁוֹ (ט"ב, ג') שָׁמְעָה וְתַשְׁמַח (ל"ז, ח') נִשְׂאוּ נַהֲרוֹתוֹ (ל"ג, ג') שִׁפְכוּ דָמָם (ע"ט, ג') גְּכַסְפָּהּ וְגַם-כִּלְתָּהּ (פ"ד, ג') בְּהַתְעַשְׂתָּהּ עָלַי (קמ"ב, ד') הִתְכַּסְּפָה שְׂמִים (קמ"ז, ח') תַּחֲדֵשׁ עֲרִיָהּ (חיוז י', י"ז) הַמְעַפְּדֵה יִשְׁלַמְנָהּ (זס ל"ד, ל"ג) וכן כולם, חוץ ממעטים הבאים בשוא חטוף על דרך זר הם במשרח מרכא כמו יִרְדֶּף אוֹיְבָיו (מהלים ז', ו'). כי פתח הרי"ש חין כמו חלחל כחטף והוא כמו יִרְדֶּף כּאֲשֶׁר נִמְלֵא נַחֲמַת נַמְקֵלַת סַפְרִים עֲתִיקִים וְנַח הַפְתַּח תַּחַת אוֹת יִרְדֶּף מַנְיִן הַקַּל ** טַמְתִּים יִרְדֶּה (י"ז, י"ד) בְּקֶרֶב עָלָיו (כ"ז, כ') שָׁמְעָה תַפְלִתִּיו (ל"ט, י"ג). כי כל שָׁמְעָה כִּשׁוֹר נַח, וְזֶה כִּשׁוֹר מַנְיֵעַ וְכֵן נִמְסַר עָלָיו, "לִית קַמְזַן חֲטוּף", וְכֵן מַנְיֵאוֹ הַר"מ הַנִּקְדָּן.

* ככה לכן אשר, ולכן כפתי לפי איווי וכן מחולקים בתהלים קכ"ז, ג': כ"ח שוא לכם כ"ב שוא לכם מוקף.

** וכאשר הדגש כדל"ת אחרי הזמנות או לפתח, והוא נתן מקום למדקדקים לשאת ולתת בעלה ואמר ר"י חיוג שהוא כמו יִתְרִיף ורד"ק (מכלול ע"ו) אמר שהיא מורכבת, וכאמת חין נלכדים לכל זאת, והמלה כננין הקל.

ו. יש חנועה משוכה לפני הגגון מעמידים מהפך וצנורית, כמו שִׁיתָה יָגוּן (תהלים ט', כ"ח) בְּחַנְתָּ לְפָנָי (י"ז, ג'), יָבֵשׁ בְּחַרְשׁוֹ (כ"ב, ט"ז) תִּקְעֶנָּה לְפָנָי (כ"ג, ה') הַדְרִיבְנֵי בְּאַמְתָּהוּ (כ"ה, ה') יִשְׁשׂוּ וְיִשְׁמְחוּ (ט', י"ז, ט', כ') הַצִּילֵנִי מִדְּמַיִם (כ"ח, ט"ז) וַיִּדְרֹךְ בָּם יִשְׂרָאֵל (מ"ט, ט"ז) קָטְחוּ בִּי בְּכָל־עֵתוֹ (ס"ב, ט') יִרְאֵשִׁית חֲקֻמָּהוּ (ק"ח, י') אַרְבָּעִים שָׁנָהוּ (כ"ה, י') בְּרֹדֶף יְיָ (קל"ב, כ"ח) לֹא עָשָׂה יְיָו (קמ"ג, כ').

ז. ולמדנו מדיקוח המקרא אשר חיבת הלגרמה אם היא ארוכה כל כך עד שהיא כשרה לגעיא בחנועה שלישית למעלה מנגינתה, והיא בלי חיבה משרתת לפניה, שיבא מהפך במקום הגעיא וישרת המהפך ללגרמה עמו בחיבתו, כמו פָּךְ יִאֲנָהוּ (תהלים כ', י"ב) וַיִּרְאוּ (י"ח, ט"ז) וַיַּעֲלֵנִי (ט', ג') וְלִרְשָׁעוֹ (כ', ט"ז) אֶל־תִּהְיֶהֱגִמוּ (כ"ט, י"ב) נִרְנְנָהוּ (כ', ו'), וַיִּירְאוּ (ס"ה, ט') אֶשְׁתַּוְּלָלוּ (ע"ג, ו') עַל־גְּדֵה־רֹדֶתוֹ (קל"ג, ח') יִהְלָלוּ (קמ"ח, י"ג) מִן־הַעֲוָלוֹם (ק"ה, מ"ח), מִן־תִּשְׁתַּוְּחָחֵיו (מ"ב, ו') י"ב, ט"ג, ה') וַהֲרִירָהּ (מ"ה, ה'), ונאלה ב' האחרונים עליו מפני שהם בתנועה שליטת ונתנועה שנית כזוה טניע אשר לא יתכן בהם המהפך בדין שאמרנו למעלה, וכן יִשְׁמָחוּ (כ"ה, ט"ז) ע"פ הקרי יִשְׂוֹא מִן־תְּרִין עֲלֵי־ךָ ודע כי כלל זה שיבא המצרת בתיבת הלגרמה לא יכון חלף בתחילי שתקדם לשמות חלף אחת לפני המצרת, אבל אם יפול הגעיא בחות ראשונה של תיבה כשצרת הגעיא ולא מתהפך כמו הָאוֹיֵב (ט', ז') וַאֲנִי (י"ג, ו') אֶחָבִי (ל"ח, י"ב) נִדְרָאוֹתוֹ (ס"ה, ו') הַלְלֵנָהּ (ק"ה, ח').

ח. אין ללגרמה יותר ממשרח אחר, מלבד פסוקים שנים והם כִּי יִבָּרַע עֲלֵי־ךָ (תהלים ק"ח, ז'), כִּי יִרְבֶּה אֹיֵבִי (קמ"ג, ג') בעבור מלת כִּי שנמלט טן המצן ע"פ המצרת. **)

יש נחמת: קִרְבָּה ז' נַעַם נִסְפָּרָה וּסְטָן, קוּעָה ה' הוֹשִׁיעֵנִי (תהלים ג', ז') קוּעָה ה' בַּסֶּךְ (ז' ז').

עוד נחמת: לְרֹדֶף ז' נַעַם נִסְפָּרָה וּסְטָן, לְרֹדֶף שִׁמְעֵנִי ה' (תהלים כ"ו, ח') ה' אֲוִי וַיִּשְׁעֵי (כ"ו, ח'), רִיבָה ה' אֶת יְרִיבֵי לַחַס (ל"ה, ח'), חל תתחר במרעא

* ודומה הלגרמה בענין זה להזקף בדרך ספרים אשר גם אותו ישרתו העונות בתיבתו במקום המתח אם הוא לא יפול בראש התיבה, ואם המתח בראש תיבה לא ישתנה לטוב כמו אֶת־קִרְבָּה (בראשית ג', ח') הַבָּתִּים (שמות י"ב, ז') וְהַאֲדָשָׁה (דברים י"ח, כ"ג) יִשְׁשׂוּ וְיִשְׁמְחוּ (ישע' י"ג, ט"ז) הַאֲדָשָׁה (דברים י"ח, כ"ח) וְהַאֲדָשָׁה (בראשית ג', י"ג) הַבָּתִּים (ישע' י"ג, ט"ז) עליו כי בספרים לא האו המדה ומרי טעמי הליבו אשר לא נכונו ומתי שיכונו שם ל הטעימו וע"כ אם תמנח יִדְעִי (תהלים ט', י"ז), נִדְרָאוֹתוֹ (ס"ה, ו'), אֶסְרִי (מסלי כ"ז ב"ד) וכדומה הן כל זאת חונכה חלף טעות. ** וטה שגל נטלי כ"ד, ל"א: וְהִנֵּה עָלַה כְּלוֹי שְׂנוֹט, וְלִרְיָךְ לְהוֹת וְהִנֵּה נִסְפָּרָה

ל"ו, ח'), לרוד כרבי נפשי (ק"ג' ח'), לרוד חודך ככל לבי (קל"ח, ח'), לרוד כרוב
ה' לורי (קמ"ד, ח').

עוד בחבורת: ק"ו י"ח נעטם לנרטה, וסמן, כי לא חל חפץ רשע אתה (תהלים
ה', ה'), כי לא תעזב נפשי (ט"ז, י'), כי יומם ולילה תכבד (ל"ב, ד'), כי לא תחפץ
זנח (כ"ח, י"ח) כי לא יעזב ה' עמו (כ"ד, י"ד), כי כל אלהי העמים אילילים (כ"ו, ה')
כי לוית חן הם (משלי ח', ט'), כי כמו שער נכפשו (זס כ"ג, ז'), כי לא תהיה אחרית
לרע (זס כ"ד, ב'), כי לא ילח מעמך (איוב ה', ו') כי לא ידע שלו בנענו (זס
כ', ב'). אלה י"ח נעטם חפץ לנרטה וכן נחמר על כולם בחס"ק, י"ח נעטמא, רק מה שנחמר על
ק"ו של תהלים ו', ו' "י"ח נעטם", הוא טעות המדפיס, ומקומו באיוב כ', כ'. והנה אם מחלא חלבד
אלה שנה בספרים ק"ו בלגרוה, ידוע מדע אשר שנו סופר ומדפיס הוא כנון כרוב ספרים ק"ו י"דבר
תהלים ס"ה, ט' ו"ל ק"י יודקר וראה גם נחמת שי בתהלים כ"ה, י"ג.

עוד בחבורת: ק"י כ"ה ראשי פסוקין נעטמא כפסרת (פרוש כ"ה פעמים ינח ק"י כר"פ
נמהפך משרת בתהלים), וסמניהון, כי אם תתורת ה' (תהלים ח', ב'), כי אין כפיהו
(ה', י'). כי אין נעות (ו', ו') כי לא לללח יבכח (ט', י"ט), כי הנה הרשעים (י"ח,
כ'), כי עי חלוה (י"ח, ל"ב), כי לא נזה (כ"ב, כ"ה), כי ינשנני בסכה (כ"ז, ה'), כי
לא יבינו (כ"ח, ה') כי רגע נאכחו (ל', ו'), כי בלו ניגון חיי (ל"ח, י"ח), כי שמעתי
דבת רבים (ל"ח, י"ד), כי הוא אמר ויהי (ל"ג, ט'), כי לא שלום ידברו (ל"ה, כ'),
כי זרעות רשעים (ל"ז, י"ז) כי רשעים יאכדו (ל"ז, כ'), כי ה' אהב משפט (ל"ו, כ"ח),
כי אפפו עלי רעות (ט', י"ג), כי לא נחרנס (ט"ד, ד'), כי לא בקשתי (ט"ד, ז'),
כי שמה לעמך (ט"ד, כ"ו), כי מלך כל הארץ (ט"ז, ח'), כי זה אלהים (ט"ח, ט"ו),
כי יראה חכמים (ט"ט, י"ח), כי לא נמותו יקח (ט"ט, י"ח), כי זרים קמו עלי (כ"ד,
ה'), כי לא חויב יחרפני (כ"ה, י"ג), כי הללתי כפשי נמות (כ"ו, י"ד), כי הנה ארכו
לנפשי (כ"ט, ד'), כי אלהים יושיע ליון (ס"ט, ל"ו), כי אין חרלכות (ע"ג, ד'), כי
לא מטולח ועמערב (ע"ה, ז'), כי בוס ניד ה' (ע"ה, ט'), כי לא האמינו (ע"ח, כ"ב),
כי חק לישראל הוא (פ"ח, ה'), כי נועלו לכ יחדו (פ"ג, ו') כי טוב יום נחלריך
(כ"ד, י"ח), כי שטט ומגן ה' (פ"ד, י"ב), כי עי נשחק (פ"ט, ז'), כי חלף שנים (כ',
ד'), כי הוא יליך עמך (כ"ח, ג'), כי ני חשק (כ"ח, י"ד), כי שמחתי ה' (ל"ב, ה'),
כי הנה חוייך ה' (ל"ב, י'), כי אל גדול ה' (ל"ה, ג'), כי כגנה השמים (ק"ג, י"ח),
כי רוח עננה בו (ק"ג, ט"ו), כי פי רשע ופי (ק"ט, כ'), כי חללתי נפשי (קט"ו, ח'),
כי שמה ישנו כפאות (קכ"ב, ה'), כי לא ינוח שנת (קכ"ה, ג'), כי חני ידעתי (קל"ה,
ה'), כי שם שאלונו אובינו (קל"ו, ג'), כי אין מלה בלשוני (קל"ט, ד'), כי חליך אלהים
אדני עיני (קמ"ח, ח'). אלה כ"ה בחפך חדרת נדאשי פסוקי תהלים, ומשורס בלךך כי בחבורת
של דמוס לא מחלאס כחברים גם לא בשום חוקוס, רק בחס"ג דתלים ה', י' כחמר ז"ל "י, כ"ה נעטם
בספרא ויחיון כחמר כחברה דנחת בערך כ"י עכ"ל. וזס בערך כי לא חסרס החמעמיק אלס התכל
בבגלוס הכובחאות שגלו לפכיו, אכן חדרברי התכללותו כראס שלס ירד ברלון החברה ולס הכין דעתה,
ואכני ירדתי אחרי הכחסיס נחפס חתופס עד כי כתבררה לי חסרס ון חלונכת וחופחדת על כוריס.

פרק י"א. משפט השלשלת הגדולה.

השלשלת הגדולה אשר היא טעם מפסיק מוכרת היא על ידי מקל נעוץ
ברמות פסק הבא חמיד לאחריה, ובוה נברלה משלשלת הקטנה אשר משרחת
היא ואין מקל אחריה.

א. לעולם השלשלת גדולה במחצית השנית של פסוק אחרי האתנה או עולה

ויוורד, ולעולם יתדרפו אחריה מרחא ומונח משרתי הסלוק, חוץ מפסוק אחד שיבא מלאחריה הרביע מוגרש עם משרתיו, כמו יִכְבְּדוּךָ לְעַפְרָיִם יִשְׁכֵּן סִלְהָ (תהלים ו', ו') עַד־אֲנִי וְתַסְתִּיר אֶת־פְּנֶיךָ מִנִּי (י"ג, כ'), תִּצְרְנוּ מִן־הַדָּרָר זֶן לְעוֹלָם (י"ב, י"ח), מְעַט חֶבֶק יָדַיִם לִשְׁכֵב (טז, ו'), וְכִשְׁבַּע לֹא־יִגַע בְּךָ רַע (חיוכ ה', י"ט), וְרַעוּ בִּי־יֵשָׁה לְךָ אֱלֹהֵי טַעוֹנְךָ (חיוכ י"ח, ו') כֵּן לִנְן אֲשֶׁר, וזה הפסוק אשר יבא רביע מוגרש אחר השלשלת).

ב. חמיד השלשלת יהירה בלי משרת לה, חוץ מן שלשה פסוקים, מכלל זה הלוקים, אחד מהם שיש משרת אחד לשלשלת והוא מרכא לְרָךְ וְרָדוּ אֹרְרִיעַ אֲמוֹנֶתְךָ בְּפִי (תהלים פ"ט, כ'), ובשני מקומות ישרתה ב' משרתים מרחא ומרכא והם עַל־בְּנֵי וְחַלְתִּי וְאִירָאוּ מַחֲוֹת רַעִי אֲתָם (חיוכ ל"ב ו') כֹּל אֲשֶׁר יִצְוּם וְעַל־פְּנֵי תִבְלֵ אֲרָצָה (חיוכ ל"ז, י"ב*). הן זה עשפט שלשלת הגדולה לכל תחילה, וכדי להעמיד על האמת ולהוסיף עגני הספרים אבאר עתה גם עשפט שלשלת הקטנה, אשר משרתת היא.

ג. השלשלת הקטנה היא משרת לסלוק ולאחנה ולרביע מוגרש (כמפורש בעשפט כל אחד ואחד מהם), ועוד לה חמיד משרתים אחרים לפניה. בשבעה מקומות יקדם משרת אחד לה והוא מהפך, אֵין יִשְׁוֹעַתָּה (תהלים ג', ג') יִשְׁאוּ הַרְיִים (ע"ג, ג') אֲשֶׁר־יִשְׁיֹאֲחוּ (קל"ג, ט') לְנִיתַת חֲן (משלי ח', ט') הַיְחַתָּה אִישׁ (משלי ו', כ"ו) חֲנֵה מִלְּאֲדֹנָי (תהלים ל"ד, ח') בְּפָרְשׁוֹ שְׁבִי (תהלים ס"ח, ט"ו) ואלו כ' עוד נכזרות עפאת תנועה המנוחה, ובפסוק אחד הלכים שנים משרתים לפניה הראשון מהפך והשני עליו לְךָ רַמְיָה תְהַלֵּךְ (תהלים ס"ה, כ'). והנה בשמנה פסוקים הללו השלשלת משרתת היא, זע"כ אין פסק אחריה כדי להכירה שאיננה מפסקת. וכן במשרת כן נלעם נספרו על עשטי חמת וז"ל: חוץ ישועתה לו נחלים סלה, לְךָ דמיה תהלה חללים נביון, כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרונתך, היחמה חיש חש בחיקו, חנה מלאך ה' סביב ליראיו, נפרש שדי מלכים נה, אשרי שיאחו וכסן את עוללך, ישאו הרים, כל מאלה שמנה הם משרתים, חנל האחרים הכל עשטים ועשטים לחותו שהוא עעם כעין פסק לסמן, ללמדך שהוא עוטד בעלנו וחין אחריו עעם המולך עליו עב"ל. וכן נעמר במשרת כ"י הניחה רוו"ה בהקדמת תהלים שלו וז"ל: ח' שלשין דלח פסקין וסמן, חין ישועתה לו נחלים, חונה מלאך, לך דמיה תהלה חללים, נפרש שדי, שחו הרים, אשרי שיאחו, כי לויית חן, היחמה חיש, עב"ל. ועתה חס תמלח בספרים כסך אחרי אחד מוח' הללו, או שלא תמלח פסק אחרי שלשלת אחרת חוץ מאלו, חדע דעת נאמנה כי שנוח הוא.

(* כ"ל כמו כע"ג, ולא אשרי נמקף, וכן כתב בהדיוח כן נלעם וז"ל, בשני מקומות ישרתה לשלש כ' משרתים הלח הטה, על כן וחלתי ואירא, כל אשר יכוס".

ה ש ע ר ה ש ל י ש י .

הטעמים בשכונתם, וכחם וסדרם, ושאר סמניהם
לתקנותיהם.

פרק א' . חלוקת הטעמים לנעיטתם.

הטעמים בנעימת מנהיגם מתהלקים לשלש מחנות, משוררים, מעלים, ומניחים.
המשוררים הם, פזר, ושלשלה, וצנור, ורביע קטן, הם מרוממים בקול שיר ומפורז.
ומן המעלים רק אחר, הוא הרביע הגדול, ויורם בקולו ואינו מתפורז. והמניחים
אשר נעימת קולם נגון יורד מלמעלה למטה הם ששה, לגרמה, ורחי, ועולה ויורד,
ואחנה, ורביע מוגרש, וסלוק. והלגרמה כשחבא לפני הצנור קולה משובר ויותר נמוך.

פרק ב' . ערך הטעמים זה לזה.

כח של עולה ויורד ככח האחנה בא"ך ספרים.

כח האחנה ככח הזקף בשאר ספרים. וע"כ כל אחת אחרי עולה ויורד חין
לו כח לשנות פתח וסגול וזאת לקטץ כמו תַיִי (תהלים כ"ז, ד'), עלִי (ל"ח, י"ד),
יִדְעֵתִי (ל"ה, ט"ו), הִרְרָה (כ', כ"ג) סִינֵי (ס"ח, ט') בַּסֶּסֶף (ס"ח, י"ד) עֵינֵי (ס"ט,
ד'), מִנְעוּרַי (קכ"ט, ח'). ואף בלא עולה ויורד חינו עשנה בהרבה טקומות כמו
יִדְיֵבִי (ל"ה, ח') שֶׁקָר (ל"ה, י"ט) נִנְעָדוּ (ט"ח, ה') רָשַׁע (עשלי ד', י"ז) מִיִּשְׁע
(חיונ ה', ד') וכל זה עפני שאין לו חלף ככח הזקף שח"ך ספרים אשר פעם ישנה
ופעם לא ישנה. וזהו ג"כ כונת דבלמשי שכתב בעשקל פֶּעֶל, "לא נשתנה תחת שליש רגזה
אַרְצָן נזקין". וראה גם נעוק הרח"כ לעככול דף ס"ג, ב'.

כח הרחי ככח הפשטא בשאר ספרים, ולכן ר' יהודה חיוג קורא אותו בשם יתיב.
כח של רביע מוגרש כשפחא בשאר ספרים, וזה שיקרא רי' חיוג את רביע
טוגרש בשם טפחא, וזהו שכתב רד"ק במכלול דף ז', ב': בשלש הספרים הנעימה
(רביע טוגרש) הסמוכה לסוף פסוק דינה כמו הטרחא ופעמים קטולה כמו בראש אז
טָאָנו (תהלים ט', ט"ו*) עכ"ל. ועוד מה שכתב בדף קס"ח, ב' בעקל פֶּעֶל וז"ל: "ונחא
אניס טוז הגורה בעקמן כע רחא, ויעזו בני ישראל את הַפֶּסַח (בעדכר ט', ב') כי כן
ינדך גָּבַר (תהלים קכ"ח, ז)" עכ"ל. ואם הרביע מוגרש אחריו לגרמה, יעלה הרביע

(* הרב ר"ז הענה בש"ת אות נ"ט ויסוד הנקוד שער דגש אות ל"ח הרבה לפשוע
כפרשו חלה דברי הרד"ק שחא כדת ואמר, "כל טלה הסמוכה לאסף שהיא בחד מהטעמים
המזרחים שאינם טפסיקים כמו טונח או מרחא, יהיה בו דין טפחא, ויש בו כח הפסק".
והם דברי שקר אשר טיטולם לא עלו על דעת רד"ק, חלף כונתו בנעימה על הרביע
הטוגרש, כיולף טעמלו שהניח, ואמר שכו ככח הפסח נח"ך ספרים אשר ע"כ לטעמים
מתהכך בו השחא בעקמן כמו שהעפחא יתפוך לטעמים [על דרך זר] השחא בעקמן. ושרי
ליה טריה לרז"ה שחלה שגעונו בחלף כרכנא, וראה עוד ההערה הסמוכה בערך ד'.

במדרגתו ויהי כחו ככח הוקף, כמו מגן הוא לכלו (י"ח, ל"ח) יִשְׁמַח לְבִי (ק"ה, ג');
ויגידו עליהם רעיהם מגן הוא לכל (ז"כ כ"ג, ל"ח) יִצְמַח לֵךְ (דה"כ ע"ו, י').

כח הרביע קטן והצנור כורקא בא"ך ספרים.
כח השלשלת כוקף של שאר הספרים.

הסלוק, והרביע גדול, והפזר, והלגרמה, שוים בערכם להטעמים דומים של
א"ך הספרים. ואם בא הלגרמה סמוך לסלוק או כחו ככח הטפתא בא"ך ספרים.
ואם הלגרמה או הפזר בראש פסוק, פעמים כחם ככח העולה ויורד ואתנח.

פרק ג' . טעמים המשותפים.

דע כי האתנח, והלגרמה, והפזר, והרביע מוגרש, אלו הטעמים כל אחד
מהם יכול לעלות במדרגתו ולבוא במקום העולה ויורד ולכחו. כי כאשר לא יחכ
העולה ויורד להיות בפסוק ממלא האתנח את מקומו כמו טלפניך משפטי יצא
עיניך תחזינה מישרים (תהלים י"ו, כ'), ואם יחסר גם האתנח יבא רביע מוגרש
במקומו כמו ואנחנו נברך יה מעתה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ (קט"ו, י"ח), ואם מקום
העולה ויורד בראש פסוק יבא לגרמה במקומו כמו הַלְלוּיָהּ. הודו ליי כִּי-טוֹב
כי לעולם חסדו (ק"ו, ח'), ואם מקום האתנח בראש פסוק יבא פזר במקומו כמו
הַלְלוּיָהּ הַלְלוּיָהּ נַפְשִׁי אֶת-יְיָ (קט"ו, ח').

פרק ד' . הקמת המשרתים לכל טעם וטעם.

- משרתי לגרמה שלשה, מהפך, עלוי, ומרכא, וסמן מע"ם.
- משרתי רביע המוגרש חמשה, טרחא, עלוי, מרכא, שלשלת, ומהפך, וסמן טע"ם ש"ם.
- משרתי רביע הקטן שנים, מרכא, ומהפך, וסמן ט"ם.
- משרתי צנור שלשה, מרכא, מונח, ומהפך, וסמן מט"ם.
- משרתי שלשלת שנים, מרכא, וטרחא, וסמן מ"ט.
- משרתי דחי ארבעה, מונח, עלוי, מרכא, ומהפך, וסמן טעט"ם.
- משרתי פזר שלשה, אולא, גלגל, ומהפך, וסמן אג"ם.
- משרתי רביע הגדול שלשה, עלוי, מרכא, ומהפך, וסמן עט"ם.
- משרתי אתנח ששה, טרחא, עלוי, מרכא, מונח, שלשל, ומהפך, וסמן טע"ם טש"ם.
- משרתי עולה ויורד שלשה, גלגל, מרכא, ומהפך, וסימן גמ"ם.
- משרתי סלוק שבעה, מרכא, עלוי, טרחא, אולא, שלשל, מונח, ומהפך, וסמן
מע"ט אשמ"ם.

ודע כי כשיבואו שני משרתים או יותר זה אחר זה, יש למשרת האחרון נגונו
ארוך מנגון משרתים הקודמים לו, עד שלרוב מעמיד קצת את חיבתו אע"פ
שאיננו מפסיק לענון יהו"א ובגרכפ"ח, כמו ועתה מלכים השבילו (תהלים כ', י')
אגוש הַתְּהַה פִּלְהָ (ע', כ"ח), צַרָה וַיִּגְוֹן אֲמַצְיָא (קט"ו, ג') ואשמרה תורתך תְּמִיד
(ק"ט, ע"ד) שְׁקַד רַדְפוּנִי עֲזַרְנִי (ק"ט, כ"ו) וְנִעַר פְּרַעְיָה וְחִלְוֵי בֵּי-סוּף (קל"ו,

ט"ו) לכל אשר יקראוהו באמת (קמ"ה: י"ח) יברך את עמו בשלום (כ"ט, י"ח).
הוא ליפות ולכנעים הדבור ולא יחלוז הקול במהירות חפזן אל העעם המתלק. את הענין *.

פרק ה'. משפט הפסק.

כבר אמרתי בתחלת הספר אשר לא יחכו הפסק אלא אחרי נגינה משרחת, כי יען אשר כל שמוש הפסק הוא להפריד בין חיבה וחיבה, ע"כ אין בו צורך אחרי נגינה מפסקת בעבור כי נגינה כזאת היא בעצמה מפרדת. ויבא הפסק לארבעה דברים, האחד, להפריד אות אשר בסוף חיבה, מחברתה רומה לה כראש חיבה השנית, שלא תבולע אות באות, כמו דָּאָל וְלָנָה (תהלים ס"ח, כ"ח), לְדָבְרוּעַ (שם קמ"ח, ד'), אֲהַבְיוּ יְיָ (עש"ה, ח'), כ"ח) פְּאֵלֵי קָדֶה (תיוכ"ב, ט'). השני, בין שתי חיבות זו לעומת זו כחובות, כמו יוֹם וְיוֹם (תהלים ס"ח, כ') עָרְוָה עָרְוָה (קל"ז, ז') הָבֹיָהּ (עש"ה, ל'), ט"ו). שלישי, ליראה שלא יסמכו שתי חיבות, זו לעומת זו חצובות, ולא יחבנו להחבר, ולא במהירות לדבר, כמו אויב חָרַף וְיָי (תהלים ע"ד, י"ז), משנאיד וְיָי אֶשְׁנָא (קל"ט, כ"ח), זה חלק אדם רָשָׁע וְעַמְדָּאֵל (תיוכ"ב, י"ג). רביעית, לחקן המלה, שלא תהיה עם

* חבל תזכיר כל קורא שלם ישעה ולא ישמע אל דברי הכל ורוח של ר"ז הענת כז"ת של סטן כ"ט ויס"ה שלו שער ד' סטן ל"ח. והוא כשגועו העלה את עשרת כזה לערך טעם מפסיק וכזרון לנו זייף דגשות ורפיון ככטה וכטה תיבות נגד עליזות כל השפטים, ולא זו בלבד חלף שנה גם את לשון הקדמונים ופרשה שלם כדת ולא כהלכה כדי להשוותה לשנת שנותו [ראה ההערה לעולה בדף 37] והטעה כזה גם לה"ג ולח"ד בעלי עזרי נעימה. חזנכם לפי האמת ההפך הוא טעה שאמר רז"ה, והכלל הנכון כי רוב התיבות אשר ילכו לפני הפסק ולפני האתחול הן היו רחוקות מעקרון להיטעם טעם מפסיק, וכזה טן הסכות וגרעה שהורד המפסיק מטעלתו ונעשה למשרח (ראה שער כ' סוף פרק כ' וסוף פרק ד' ושער ג' פרק ז' סטן ו' ו'), ועתה אחרי שהוא משרח גם טעמתו לשרח ולא להפסיק. הא למה זה דומה, למונח וזקף של ח"ך שפטים, אשר גם הפשטח יחידה סמוכה לזקף טענתה למונח משרח חס תיבת הזקף חין כה כ' תנועות לפני עמידת הטעם, חע"כ ותאמר הַאֲשֶׁה (רחש"ת ג', י"ג) חבל ותאמר שְׁרִית (כ"ח, ו') פִּי קָלִיבְחִי (ל"ח, ו') פִּי רֵאִיתִי (ל"ח, י"ב), והנה מנינו והתברכי בְּיָרֵד (כ"ב,

י"ח), וישפ"מי בְּבָקֶר (כ"ה, ל"ח) הנמצא קִוָּה (מ"ח, ל"ח) לנכרי תְּשִׁיד (דברים כ"ג, כ"ח) וכל דומיהן שזכות נגדכפ"ת רפיונות אחר יח"ח חף שהמונח כל בעקום פשטח, ומי הוא זה אשר יעזו פניו לחמר טעמיות סופר הן ולרבינן להיות דגזות? — ומה נגלה לעין כל כי כח נעימתו של רז"ה בדוי הוא מלנו, וחין חזר מכל הקדמונים שידוע עמנו טעמיות, וכבראח גם מפסיק משלחן סרתי קְסָתִים (תהלים קט"ו, י"ז) אשר הכ"ף רפוייה בעדות מכלול דף ל' ולשון למודים דף ע' וזית ילחק שער ח' פרק ג', וכונס תלו הרפיון במחלוקת של שתי חזיות נגדכפ"ת אחר יח"ח, ואם היה כדעת רז"ה, למה לא חמרו גם מורחתו אשר לו בדון נעימה הסמוכה לחש"ף? שמע עזה שדן כזה לא היה ולא כנרא טעולם, והכלל האמת הוא שכתבו ר"ח פרוכניאלו בכללי טעמי חש"ת שלו וז"ל: "החיבוחו שני גלגלים זה אחר זה בין כראש הפסק בין כשופו, הנגון לפני, אף על פי שאינו מפסיק". וראה גם טעמ"ח כי בתהלים כ', י"ח. וי"ח, ט"ו.

חברתה כלולה, כדי להפריד הרביר, לבלתי היוות בהן חבור, כמו **הַאֲוִיָּה יָגֵג** (תהלים ה', ב') **אֶל-אֲבִיוֹנִים יָגֵג** (פ"ט, ל"ד) **עַצְלוֹ תִשְׁכַּב** (מזלי ו', ט') **יִשְׁמַעוּ אֵל (חיונו כ"ז, ט'. ל"ה י"ג).**

פרק ו'. משפט המקף.

דרך המקף הנקרא גם סָמָךְ הוא כדרכו בשאר ספרי קדש ואין מן הצורך להרחיב בו הנה כי כבר האריכו בו זולתי, אך משפט אחד יש למקף בספרי אמ"ת אשר אין לו בשאר הספרים והוא אשר אזכירנו פה. בשאר הספרים כל מלות ועירות שמופן יה"א כמו **כִּי מִי אִוִּי לֹא**, כשחסמכנה לחיבה אשר טעמה בראשה חוקפנה לה על הרוב, כמו **לֹא-מִוִּז (נרדף ג', ד') בְּיַמִּים (זס כ"ח, ט') בְּיַמִּי (זס מ"ה, ב') אִוִּי-אִישׁ (ויקרא כ"ב, ה') מִי-זֶה (ירמיה ע"ו, ז'). אבל באמ"ת איננו נוהג דין זה, אלא להפך הוא, כל מלה ועירה ואחריה מלה אשר טעמה בראשה לא חוקפנה, אלא נטעמת מלה הועירה במשרת כמו **מִי זֶה (תהלים כ"ד, פ') לָךְ הָיָא (ל"ט, ח') לָךְ אָנֹכִי (ק"ט, כ"ד) כִּי נִבְחָ (מזלי, ה', כ"ח) כִּי יָשָׁד (זס כ"ה, ב') תָּם אָנֹכִי (חיונו ט', כ"ח), לֹא טָיִם (חיונו כ"ב, ז') ; ואם חיבה שניה טעמה בחנועה שניה ולהלאה או לרוב מוקפת לה מלה שלפניה, כמו **כִּי-עָשִׂיתָ (תהלים ט', ה') בְּיַדְשֶׁתוֹת (י"ח, ג') פִּי-צָדִיק (ל"ו, ל'), רִצְהֵי-הָזֶה (מ', י"ד), תְּהִי-יָדְךָ (פ', י"ח) פְּהִלְתָּם (קט"ו, ה'). גם קל"ה, ט"ו. וכן נע"ג וכל"ל, וכדרכו הספרים הנלחזן מוקף והשני נמונת וטעות), תְּחִי-נַפְשִׁי (ק"ט, קע"ה) פִּי-כֶסֶל (מזלי י"ח, ז') לֹא-תִרְאֶה (חיונו כ"ב, י"ח). ולא בלבד אם חיבה השניה בטעם אלא אף אם היא במשרת והוא בראשה ומלה ועירה לפניה לא תבא במקף לרוב, כמו **כִּי אֵין (תהלים ו', ו') מָה רַב (ל"ח, ב') מִי גִבֹר (פ"ט, ט"ט) אִו שְׁיִת (חיונו י"ב, ח') אִו חֲשֶׁךְ (זס כ"ב, י"ח) ; ואם חיבה השניה משרחה בחנועה השנית יבא מקף, כמו **לֹא-יִשְׁכַּבְתִּי (תהלים כ"ו, ד') בְּיַד-פְּלִיא (ל"ח, כ"ב) מִי-יִתֵּן (חיונו י"ט, כ"ג) בְּיַדְנָנְתָּ (זס כ', ה') וכל דומיהו, ככה לרוב, חוץ מחיבת אָנֹכִי הַיָּא במשרת אף אם חיבה הבאה נגונה בחנועה השניה כמו **אָנֹכִי יִשְׁלוֹם (תהלים ק"כ, ז') אָנֹכִי עֲבָדְךָ (קט"ו, ט"ז) אָנֹכִי חֲכָמָה (מזלי ח', י"ב). ואם חיבה בטעם רביעי מוגרש ולפניה לא, כִּי מִי זֶה. ודומיהו מן מלות ועירות, יש לה דין מיוחד משאר הטעמים, והוא אם הרביעי מוגרש באות ראשונה או שנייה או שלישית מן חיבתו, או יבא המלה ועירה שלפניו במקף לא במשרת, כמו **בְּיַד-אֱלֹהֶיךָ (תהלים ה', ג') וְלֹא-רְפִיתָ (מ"ד, י"ג) וְלֹא-אֲתָנוּ (ע"ה, ט'), לֹא-יִדְהֵנוּ (קט"ו, ז'), בְּיַדְכֶם-תִּתִּי (ק"ט, ט"ט) מִי-מִפְּנֵי (מזלי ד', כ"ג) וְלֹא-יָשׁוּב (מזלי ל', ל'). חיונו ל"ט, כ"ב),**************

ופִּי־אֲוִיל (מזלי י', י"ד), וְוַהֲחִזִּיתִי (חיוכ ע"ו, י"ו) וְוַהֲדַאֲחֶבְתִּי (זס י"ט, י"ט),
 לֹא־יִפְנָה (זס כ"ד, י"ח) כִּי־יִכְרֹךְ. (זס כ"ה, י"ז) ודומיהם. אבל אם יפול הרביע
 מוגרש על אות הרביעית ולמעלה, יהיה מלה הזעירה במרכא, כמו וְלֹא־יִשְׁכַּח
 (תהלים ל"ד, כ"ג) וְלֹא־יִרְשָׁעוּנוּ (ל"ו, ל"ג) וְלֹא־נִאֲמָנוּ. (ע"ח, ל"ו) לֹא־יִשְׁוְעוּ (חיוכ
 ל"ו, י"ג) בְּבֹא־עַלְיִכֶם (מזלי ח', כ"ז), ופִּי־כָסִילִים (זס ע"ו, כ'). י"ד) כִּי־בִצְרָקָה
 (זס ע"ו, י"ב). ודע כי ברין זה נמנות החנועות אשר געיא אחריהן או אין שוא
 נח אחריהן הם עם אותיות הברחן אף אם אינם בכחב, וזה אחרי חולם נמנה
 עוד וי"ו, ולקמץ פחח וסגול עוד אל"ף או ה"א, ולצרי וחירק עוד יו"ד, כמו לֹא־
 יִנָּקָה (מזלי ו', כ"ט) נחשב כמו שיהיה כחוב יִנָּקָה והנה הרביע מוגרש באות
 רביעות וע"כ מרכא לפנייה ולא מקף, וכן וְלֹא־כִתְרוֹ (חיוכ ט"ו, י"ח) נחשב כמו
 כִּי־חָדָו וע"כ מרכא לפניו, וכן וְלֹא־בִטְחוֹ (תהלים ע"ח, כ"ב) כמו כִּאֲטָחוּ. ומן המין,
 הוזה לֹא־הֶאֱמִינוּ (ע"ח, ל"ב. ק"ו, כ"ד) כִּי־יִזֵּי (ל"ו, כ"ד. קט"ז, ו'). לֹא־שָׁמְעוּ (ק"ו,
 כ"ה. חיוכ ג', י"ח), לֹא־אֶאֱמִין (חיוכ ט', ע"ו), וְלֹא־יִשְׁקַל (זס כ"ח, ע"ו) כִּי־עָמְדוּ
 (זס ל"ב, ע"ו) ופִּי־רָשָׁעִים (מזלי י', י"ח. י"ח, ל"ב. י"ט, כ"ח) כִּי־מֵאֲנוּ (זס כ"ח,
 ז) ודומיהן. הן זה כלל הקשת רביע מוגרש כפי שמלאתיו כמ' בן כלעם על טעמי
 חמ"ת כ"י והוא נרור, ועל פיהו יש ליצר כמה טעיות הדפוס שנמלחו בספרינו כגון עה
 אנדפס וְלֹא־כָּוָה (תהלים ק"ב, י"ח) וְלֹא־מָרוּ (ק"ה, כ"ח), וְלֹא־יִשְׁיגוּ (מזלי כ',
 י"ט), וְלֹא־יִחְמוּל (זס ו', ל"ד) וְלֹא־יִשְׁפֹּחַ (י"ו, כ"ח), כִּי־מִפְּנֵוּ (ד', כ"ג) וְלֹא־
 יִזְסַף (י', כ"ב) וּבֹא־רַעְיוֹ (י"ח, י"ו) וּפֶה־חֶלֶק (כ"ו, כ"ח) וְלֹא־יִעָרֵוּ (חיוכ י"ה,
 י"ב) הן ודומיהן כולן טעיות וכולן לריבין להיות טוקסין ולא נמרכת. ויש נמסורת כ"י ז"ל:
 תְּהִי־יְהִי־יָרְדָה שְׁאֵר־זְמַרְדָה (תהלים פ"ח, ג'), תְּנַהֲדֵעִין (פ"ט, כ"ח), עֲשֶׂה־אֲתִי לַמַּעַן
 אֲמַן (ק"ט כ"ח), עֲלֵי־עֶשׂוֹר (ל"ב, ד') עֲנֵה־כְּסִיל (מזלי כ"ו, ה') כל חלין ודומיהן
 געיון וטקסין, לא טעמן שופר, וכל דקרי לחד טכהן כשופר טעי; וחלוסיהן אַנְי
 אַמְרֵתִי (תהלים ע"ח, ה') אַנְי־רָאִיתִי (חיוכ ה', ג') אַנְי־חִכְמָה. כל אַנְי געיות
 ושופר, עכ"ל. וכן עליהם גם דעת בן אשר בחלוסים. ועוד מלבד חלה זס בחלוסים
 נְסֻחָה־עֲלֵינוּ (תהלים ד', ז') לְכֹר־בְּנִים (ל"ב, י"ב) כִּי־עֲוֹנֵתִי (ל"ח, ה') לְכֹר־חַוּוֹ
 (ט"ו, ט') כִּי־יִבְרַךְ (י"ח, ל'). כִּי־מִלְאוּ (ע"ה, כ') הֲלֹא־אֲתָהּ (פ"ה, ז') בְּגִי־נִכְרָךְ
 (קט"ד, ז') וְוַהֲחִזִּיתִי (חיוכ ט"ו, י"ו) כולם טוקסין לדעת בן אשר, אבל אַרְזִי אֵל
 (תהלים פ', י"ח) אֲתָהּ אֵל (ב', ג') אַנְי־עֲבָדְךָ (קט"ו, ט"ז) אַנְי־שְׁלוֹם (ק"כ, ז')
 עֲשֶׂה־זֹאתוּ (מזלי ו', ב') לְמִי־אִיוּ (זס כ"ג, כ"ט) כולם נמסרת לדעתו. וכל
 הנמסרים ע"פ כללם הולכים.

פרק ז'. שבונת הטעמים זה אחר זה.

א. הסלוק הוא הסוגר את הפסוק ע"כ ימנעו אחריו כל הטעמים.

ב. העולה ויורד יחכנו אחריו הסלוק לנפשי אין ישועתה לו באלהים

סְלֹקָה (תהלים ג', ג'), והרביע מוגרש חֲפָצוֹ ובתורתו יִהְיֶה (ח', ב'), והאתנח

וְאֵי יִשְׁנֶה הַקִּיצוֹרִי (ג', ו'), והדחי צָרִיק וּכְחוֹן לְבוֹת (ו', י'), והשלשלה

לְתִשְׁתֵּי וְדָעוּ (חיוג י"ח, ו'), והלגרמה ותשנא רָשָׁע עַל־בְּנוֹ (תהלים ט"ה, ח'),

והרביע גדול אֶל חֶק יְיָ (כ', ז'), והפור שָׁטַן סָלוֹ (ס"ח, ה') הַצְרִיָּקִים לְטַעַן

(קכ"ה, ג'). בן בקראמו וכו"ו וכ"ל ע"פ דעת כ"ח); אבל עולה ויורד כמהו וצנור

ורביע קטן ימנעו מאחריו. גם לא יחכן העולה ויורד בחיבה ראשונה של פסוק.

ג. האתנח יבא אחריו הסלוק כמו דרך אמונה כְּתָרְתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁהִי־תִי

(ק"ט, ל'), ויחכן אחריו הרביע מוגרש כלֹתְפִלֹת דָּוִד בְּיָשִׁי (ע"ב, כ'), והשלשלה

תַּחֲנִינִי בְּצַרְקָתְךָ (קע"ג, י"ח); וטעם אהר לא יהיה שכן לו, ולעולם אין בפסוק

יותר מאתנח אחד, ולא יחכן בחיבה ראשונה של פסוק, ולא בחיבה סמוכה לסלוק.

ד. רביע הגדול יחכן להיות אחריו רביע גדול כמהו, כמו גְּבוּהָ גְּעֵינֵנו

נִמְאָם (ע"ו, ד. *). יִדְבַּר לְבוֹ (ע"ח, ז') לְבוֹא תַמִּיר (ע"ח, ג'), ויחכן אחריו

הצנור וְהָיָה פְעִיץ (תהלים ח', ג'), והדחי רְאִיתָ אִישׁ (טז"ב, י"ט), והאתנח

הַשְּׂפִיטִים טַסְפָרִים בְּכוֹר־אֵל (תהלים י"ט, ב'), מְלַךְ שִׁפְטֵי בִּאֲמַת דְּלִים (טז"ב

כ"ט, י"ד. כ"ל מְלַךְ נִרְיֵעַ וּכְן נִרְכָּם) ורביע מוגרש הִיא מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם (קע"ו,

י"ח), והפור אֱלֹהִים צְבָאוֹת (כ"ט, ו'). בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה (כ', י'), ורביע קטן

עַל־הָרֵאשִׁי דָּוִד (קל"ג, ב'); ואשר ימנעו מאחריו הם הלגרמה, ועולה ויורד,

ושלשלה, וסלוק.

ה. השלשלת לעולם לפני הסלוק, וכל הטעמים האחרים ימנעו מאהריה חוץ

מן הרביע המוגרש במקום אחד והוא וְדָעוּ בִי־יִשָּׂה לֶךְ אֲלוֹהֵי מַעֲנֶיךָ (חיוג י"ח, י').

ו. הרביע המוגרש יבא אחריו הסלוק כמו וְגִזְפָּרָה גְבוּרָתְךָ (תהלים כ"ח,

י"ד) אך לזה חנאי, שלא יחכן רביע מוגרש בחיבה סמוכה לסלוק, אלא כשיפול

הסלוק בההברה השלישית מן חבחו, כמו וְגִלוּ בְּרַעְיָה (תהלים כ', י"ח) לְשׁוֹנֵב

יַחֲלִיקֵנוּ (ד', י') צָרִיק מַה־פָּעַל (י"ח, ג') טַמְבֹּלֵאֲדִיד עַתְדִיקִים (כ', ט'), וגם

* ככה מוטעם בדפוס של רו"ח אשר הגיהו ע"פ כ"י יאן וכן העקר כלי ספק בעדות

התרגום „דעט בלחשוי ובסיה“, ובעדות תרגום הערבי של ר' סעדיה „והו זרי ענד

נפסה, מחתקר“, ובעדות הרלש"ע שאמר בפרושו, כנזה קאיד בעיניו, גם נחלש וכן כירש

רד"ק, אש"פ שהוא תמים חינו מתנאה בזה אלא כנזה בעיניו ונחלש וגו' ונראה כי כילם היה

לכס עלת בעיניו מופסקת בטעם. ורק רז"י הוא שקצר בעיניו עם נחלש, ואין זה

פשוט אלא דרוש ע"פ העדרש „כנזה בעיניו נחלש, זה חזקיה עבך יהודה (עכות כ"ד),

ובכך ידענו כי הדרוש ידרש ואין עקרא וילא מידי סמוכי.

כשיש רק הברה אחת לפני הסלוק אבל שחהיה קמץ גדול או חולם או
 צרי ושוא אחריה כמתג לפני, כְּצוֹר יְרוּסְמָנִי (כ"ב, ה') לְטַעַן שְׁדָרִי (כ"ג, י"א)
 וּמְלֹאךְ יְהוָה רִדְפָם (ל"ה, ו') הוּא יִשְׁרָתְנִי (ק"ח, ו') יְהוּדָה מְחַקְקִי (ק"ח, ע')
 נָגִיד אֶקְרַבְנֶנּוּ (חיונ ל"ח, ל"ז). אמנם אם חיבת הסלוק אין בה תנאים הנזכרים אוי
 הביע מוגרש שלפניו צריך להחפך למשרת, כמו ככלי יוצר תְּנַפְצָם (תהלים
 נ"ט) הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ יִצְעָנִי (ק"ח, ז') שהיה הראוי ככלי יוצר, הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ
 והסלוק אשר אין ב' תנועות לפניו הפכם למשרחים, וכן ונחלי בליעל יְכַעְתּוּנִי
 (תהלים י"ח, ה') וּמְחַזְזֵנִת תְּבַעַתְנִי (חיונ ז', י"ד) יִשְׁמַח יְיָ בְּטַעֲשָׁיו (תהלים
 ק"ד, ל"א) יָגַע בְּהַדְרִים וַיַּעֲשֶׂנּוּ (ק"ד, ל"ב: קט"ה, ה') וכל דומיהם ככה, חוץ מן
 אוחן הפסוקים הקצרים [כלי אחנח] בספר איוב המחחילים במלת וַיַּעַן או וַיִּזְכָּר
 ומסימים במלת וַיֵּאמֶר כמו וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֵּאמֶר (ג', נ') וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וַיֵּאמֶר
 (ד', ח') וַיִּזְכָּר אִיּוֹב שֵׁאת מְשָׁלוֹ וַיֵּאמֶר (כ"ג, ו') וַיַּעַן אֶת־אִיּוֹב מִן־הַסְּעִירָה
 וַיֵּאמֶר (ל"ח, ט'. ע', ו') אשר בא רביע מוגרש אף שחיכת וַיֵּאמֶר היא מלעיל
 ע"פ המסרת וע"כ אין בה ב' תנועות לפני הסלוק, והם יוצאים מן הכלל. ויבא
 אחרי רביע מוגרש הלגרמה כמו יִשְׁנָתִי אֶזְנוּ. ינוח לִי (חיונ ג', י"ג); וכל מעמים
 האחרים לא ישכנו מלאחריו. והכלל כי כל לגרמה אחרי רביע מוגרש אי אפשר
 שלא יתדף הסלוק אחריו מיד.

ז. הדחי יבא אחריו האחנח כמו מְתַנֵּחַת בְּאֲדָם (תהלים ס"ח, י"ט), ואם
 יתרמה לכוא דחי בתיבה סמוכה לאחנח יש לו תנאי, כי לעולם לא יבוא דחי סמוך
 לאחנח, אלא אם האחנח יש לפניו שתי הברות בתיבתו, כמו יָדָיו בְּשִׁלְטָיו
 (תהלים נ"ה, כ"ח) לַיִשְׂרָאֵל תְּוֹשִׁיעָה (טז"ג, ז') פָּרַעְהוּ אֶל־תַּעֲבָרֶבּוּ (זס ד',
 ט"ו) אִם־קִרְאתִי וַיַּעֲנֵנִי (חיונ ט', ט"ז) מַה־אֶבְאֵשׁ כִּי־יִזְכָּה (זס ט"ו, י"ד); וגם
 כשיש רק הברה אחת לפני האחנח אך שהיא קמץ גדול או חולם או צרי ושוא
 מתוג אחריה כמו לְאֲמִים תִּסְבְּבֶךָ (תהלים ז', ח') יְיָ הוֹשִׁיעֵנו (כ"ב, כ"ז) חֲסִדֶךָ
 לִידְעֶיךָ (ל"ו, י"ח) עֵינֵיהֶם מֵרְאֹת (ס"ט, כ"ד) כְּרָשַׁע אֵיבִי (חיונ כ"ג, ז'). אבל
 אם חיבת האחנח אין בה תנאים הנזכרים אוי צריך הדחי להחפך למשרת,
 כמו חגור חרבך עַל־יָרֶךְךָ גְּבוֹר (תהלים ט"ה, ד') שהיה ראוי להטעם גְּבוֹר גְּבוֹר
 דוגמת מה חתהלל בְּרַעַה הַגְּבוֹר (כ"ג, ג') ובעבור שתכת גְּבוֹר רק הברה אחת
 לה לפני האחנח הוצרך הדחי שלפניה להשחנות למשרת, וכן ארצם לְנַחֲלָה
 (קל"ה, כ"ח) מַה־יְכַלֵּךְ קוֹלִי (י"ח, ז') יְיָ בְּפַעֲלֶךָ (כ"ג, ה') יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים
 (ס"ז, ד') סמכני כאמרתך וְאַחֲתֶיךָ (ק"ט, קט"ז) אם חקטל אֱלֹהֶיךָ רָשָׁע (קל"ט,
 י"ט) כְּמוֹנֵי אֶעֱנֶנּוּ (חיונ ט', ל"ב). ולו חין הפרש בין משרת האמתי אל חתנח ובין

המזרח שנה ככה במקום דחי, ואין הנדל בין ותעלזנה בליותי (מזלי כ"ג, ע"ז)
 למען שורדי (תהלים ה', ט') אליו פי־קראתי (ס"ה, י"ז) ובין הורו לני
 בכנור (ל"ג, ב') אלהתעובה ותשמרך (מזלי ד', ו') ורק הענין ינדיל ניניהם.
 וזה כלל זה של דחי ואתנח לכלל רביע מוגז סמוך לסלוק, וכפסוקים לכו בנים
 שמעו־לי יראת יי אלטרדם: תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו (תהלים
 ל"ד, י"ב, וכ"ג) תמלח בכל אחד שני הכללים יחד.* ויבוא אחרי הרחי הרביע
 מוגרש, אך בתנאי שלא יהיה אתנח בפסוק כמו לפות ובליותי (ז', י') בערב
 יליו בכי (ל', ו') אלהיד שמון ששון (מ"ה, ח') ענהה הנבל וְכנור (כ"ז, ע'),
 בערבות ביה שמון (ס"ח, ה'). וטעמים אחרים מלבד אלה ימנעו מאחרי הרחי,
 חוץ מב' מקומות שיבא אחריו הסלוק כמבואר בשער ב' במשפטו (דף כ"ג).

ח. רביע הקטן לא יחרדף אחריו טעם אחר אלא העולה ויורה, כמו רגז
 ואל־תִּחַטְּא: (ד', ה').

ט. צנור יחכן אחריו צנור כמהו פתיים וצפונת (י"ז, י"ד), והעולה ויורה
 משפט עשה (ט', י"ז), גם יחכן אחריו רביע קטן בפסוק אחרים (מ"ב, ה') ומש
 לזה חנאי כי כל רביע אשר אחרי הצנור אי אפשר שלא יהיה אחריו עולה ויורה
 כמו בטחתי יגל לבי בישועתך (י"ג, ו') יי יום יום יעמם לני (ס"ח, כ') חוץ
 משני פסוקים מכלל זה יוצאים ויבא אחריו הרחי והם פי הוא אלהינו ואנתנה
 עם פועיתו (תהלים ל"ה, ו'), פי אין מענה בפי (חיוכ ל"ב, ה').

ר. הפזר יחכן לבא אחריו הלגרמה כמו חרפה ולשבלו (תהלים ל"א, י"ב),
 וחצנור בפיהו נכונה (ה', י'), ורביע נפשי וישג (ז', ו') ורחי משחת אלהים

---

* והנה משפט זה של דחי ואתנח דומה כולו למשפט פשט ווקף בדרך הספרים,
 כי גם שם לא יתכן לבוא פשט יחידה (בלי עזרת לה) לפני הוקף חלח כשישול טעם
 הוקף בהנחה שלישית עתתו כמו ותאמר האשה (ראשית ג', יג) ויאמר אברהם (כ"ח,
 כ"ד) ואת החסינה (ויקרא י"א, י"ט) יביום השבת (במדבר כ"ח, ט'), וגם כשישול
 הוקף בהנחה השניה והוא כשהנחה שלפניה קטן או חולם או לרי וכזה שתוג אחרים
 כמו אתהמו אכלו (שמות ט"ז, ל"ה) בואת תדעו (שם ט"ז, כ"ח) לפשו תדעו (דברים
 כ"ט, ה') ולולי חלה התנאים תהפך הפשט למנח כמו ויאמר אברהם (ראשית ט"ז, ג')
 ותאמר שרה (כ"ח, ו') בחטאי פת (במדבר כ"ז, ג') רפשו תשילי (דברים כ"ט, ח')
 עד שחין הפרש או בין מנח כזה הנח במקום פשט ובין מנח עזרת חטמי של הוקף.
 והנה למדנו עזה רחיה נרורה כי דחי של חט"ת שזה לפשט בדרך ספרים ואתנח שיה
 לוקף. וכעשוי על דין זה של פשט ווקף חט"ת הספרים אודיע כי נגדר עוד נתחסי,
 כי כשיקדם לפשט כזו רביע או פזר או פרס או תלחף לא יתנהג כל דין הנזכר
 ולא תהפך הפשט למנח לעולם, דרוז ותמלח.

אֱלֹהֵיךָ (ט"ה, ח') יִגְאָלְהוּ חֹשֶׁךְ וַיְצַלְמֹת (ח'י"ג, ג', ה'), ורביע מוגרש הַלְלוּהָ
הַלְלֵי נַפְשֵׁי (תהלים קמ"ו, ח') והסלוק וַיֵּאמֶר אֲרַחֲמֶךָ יי חֲזַקְי (י"ח, כ'); וחזק
מאלו לא יהיה לו שכן מאחריו.

יא. הַלְגַּרְמָה יִחְבֵּן אַחֲרָיו לַגַּרְמָה כְּמוֹהוּ כְּמוֹ לְרַדְדֵי יָיָ, (כ"ו, ח') וצנור
עוֹלָלִים וַיִּזְנְקִים (ח', ד') ורביע קטן נְעוּרֵי וּפְשָׁעֵי (כ"ה, ז'), ורביע גדול אֱלֹהִים
תְּנִי (כ"ז, כ'), ופזר בְּנִיטָן וַצֵּעִיר (ס"ח, כ"ז), ורחי לָבֵן וְשֹׁמֵחַ לָבִי (ט"ו,
ט') ואתנח תִּגְלַ וּפְיִנְגֹב (ס"ב, י"ז), ורביע מוגרש בְּיָזִם וְהַצִּילֵי אֲחוּ
טַפְּהָ-כָּל-אֵינִי (י"ח, ח') וסלוק מִשְׁטָיִם וְאֶל-אֲרֶץ הַבָּיִט (ק"ג, כ'); אבל
הששלח והעולה ויורד ימנעו מאחריו.

יב. ומן המשרתים לא ימצא אחר מהם מתרדף אחר חברו כי אם מונח
אחר מונח ועליו אחר עליו כמו יַעֲרֹב עָלָיו שִׁיחֵי (ק"ד, ל"ד), לְמַנְצָח עַל-
נְגִינָת לְרֹד (ס"א, ח').

פרק ח' . סדר הטעמים האחר אחר אחר.

אחר לגרמה יבא הפזר, אחר הפזר רביע גדול, אחרי הרביע הגדול הצנור,
אחר צנור עולה ויורד וכן אחר רביע קטן עולה ויורד, אחר העולה ויורד אתנח,
אחר רחי אתנח, אחר האתנח שלשלת, אחר שלשלת סלוק, ואחר רביע מוגרש
סלוק. זהו סדר התרדפם היותר נהוג אבל איננו חק כמבואר ממה שקדם. ואם
היה פסוק אשר בו כל י"א הטעמים יהיה סדרם ככה: הַלְגַּרְמָה בראש ואחריו
הפזר, ואחריו רביע הגדול, ואחריו צנור ואחריו רביע קטן, ואחריו עולה ויורד,
ואחריו רחי, ואחריו אתנח, ואחריו השלשלת, ואחריה רביע מוגרש, וסלוק בסופו.
אכן לא יתכנו להיות בפסוק אחר העשתי עשר טעמים כולם יחד, כי לא נמצא
פסוק שיבאו בו יותר מתשעה טעמים, אשר על כן נצרכים ב' פסוקים להיות
כולם סדורים לפנינו, והם: עַל-זֹאת יתְפַלֵּל כָּל-חַסִּידֵי אֱלֹהֵי לַעֲת מְצַא רֶךְ
לְשֹׁטֵף מַיִם רַבִּים אֲלָיו לֹא יִגְעֵז; (תהלים ל"ב, ו'). ויחסרו בו טעמים שנים
הרביע קטן והשלשלת, והם בפסוק ישמחו וַיִּרְנְנוּ לְאֲמָיִם כִּי-תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל
וּלְאֲמָיִם, בְּאֲרֶץ תִּנְחַם סֶלָה (ס"ז, ה'). ופסוק אשר יש בו הטעמים כסדרם הנהוג
הוא כִּי הַצִּלַּת נַפְשֵׁי מִמָּוֶת הַלֵּא רַבְלֵי מִדְּחֵי לְהַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי אֱלֹהִים בְּאֹר הַחַיִּים
(תהלים נ"ו, י"ד) וחסרים בו רביע הגדול ולגרמה ושלשלת והם בפסוק יִרְדֶּף
אֹיֵב, נַפְשֵׁי וַיִּשְׁגּוּ וִירַמֵּם לְאֲרֶץ חַיִּי וּכְבוֹדֵי, לַעֲפָר יִשְׁכֵּן סֶלָה (ז', ו').

פרק ט' . הטעמת פסוקים הקצרים.

פסוק אשר אין בו יותר משלש תיבות נקרא קצר, ולעולם אין בו אתנח, אלא
או יבא הסלוק עם משרתיו או גם הרביע מוגרש לפי קשר ונחוח ענינו. ודרך
הטעמתו על ג' אופנים והם,

אם חיבה הראשונה לשניה רהוטה, והיא מן השלישית נפרדה, יבא מרבא לרביע מוגרש ולו הסלוק, ולא נמצאו דוגמאות רק בספר איוב כמו **וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר (ג', ב') וַיִּסַּף אֱלֹהֵיהּ וַיֹּאמֶר (ל"ו, ח')** ודומיהם, וגם אלה הם על דרך זר כי חיבת **וַיֹּאמֶר מלעיל ע"פ המסרת** וע"כ רק הכרה אחת לפני הסלוק בתיבתו ובכל זאת קדם לו רביע מוגרש. אבל כל האחרים אם חיבת הסלוק אין בה ב' חנועות לפני עמידת הטעם, יתהפך הרביע מוגרש למונח ומשרתו לטרחא, (**ע"פ הכלל המנואר נפרקים זענרו**) כמו **מזמור לדרך להיפיר (תהלים ל"ח, ח')** למנצח לדרך מזמור (**ט', ח')**.

ואם החיבות כולן רהוטות זו לזו, ישמשו כמו כן טרחה ומונח לסלוק, כמו **שיר מזמור לבני־קרח (ט"ח, ח')**. אך אם חיבה האמצעית מוקפת היא משתי חיבות, או יעמדו שני עלויין במקום טרחה ומונח, כמו למנצח לבני־קרח משכיל (**ע"ד, ח')** למנצח על־שושנים לדרך (**פ"ט, ח')**.

ואם חיבה הראשונה נפרדה, והשניה לשלישית רהוטה, יבאו רביע מוגרש ומשרת לסלוק, כמו למנצח מזמור לדרך (**יג, ח')** למנצח משכיל לבני־קרח (**ט"ז, ח')** משכיל לאיתן האזרחי (**פ"ט, ח')**.

פרק י'. הנחת פסקי הטעמים.

מי אשר הבין היטב בכל מה שנאמר בפרקים שעברו מן מעלות הטעמים והתרדפותם ומשרתיהם לחלופי מיניהם, והשכל בכל הכללים עד שהם בלבו צפונים, הוא יבין וידע להטעים כל פסוק ופסוק משירים איזה מה שירצה, אך בתנאי שיהיה גם בקי בדקדוק החיבות כמו דין לעילא ולרע ונסיגה לאחור ושוא וגעיא וכדומה, כי הנקוד והנגון זה לזה רבוקים יהיו משולבים ואדוקים. והאיש אשר מלאו לבו לעשות כן ינחח תחלה את פסוקו לנתחים ויחבר מה שיחכן לו חבור ויפריד את אשר בענין יפרד, ואח"כ יניח הטעמים על חיבות המפורדות, והחיבות אשר להן נקשרות ינקדו במשרתים לפי אופני טעמיהן ויטעים את המפסיק היותר הגדול במקום המופסק היותר הגדול, הכל לפי חוכן גדלו או קטנותו של פסוק. אמנם אחרי כי המלאכה זו קשה היא עד למאד ומי שאיננו יודע בטוב השכל עניני המאמר וחבורם ואופני ההחלפות הטעמים לטעמים יכשל ולא תתכונן מלאכתו בידו, לכן אערוך פה לסיום הספר פסוקים מד' וה' ו' חיבות ואראה בהם חלופי הטעמתם לכל נחיהם, ומהם יבין המשכיל וישפוט גם אל השאר.

הטעמת פסוק מד' תיבות.

א. יש בפסוק ארבע חיבות ונחוחן בזה האופן **א | ב | ג | ד**, יבאו דחי משרת ורביע מוגרש וסלוק, המו **וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וַיֹּאמֶר (חייב ד', ח')**.

ב. ואם ככה נחוחם **א | ב | ג | ד**, יבא פור במקום הדחי, כמו הללויה הללי נפשי אתה (תהלים קט"ו, ח') בני אסיפתוך חטאים אל־תבא (משלי

א' י'. אמנם אם היבט הסלוק אין בה ב' חנועות קודם לטעם, יתהפך הרביעי מוגרש למשרת, כמו ויאמר ארמטך ה' חזקי (תהלים י"ח, ג').

ג. ואם ככה נחוחם א' ב' ג' ד' יבאו טרחא ומרכא לרביע מוגרש וסלוק, כמו שמעו טוסר וחכמו ואלתפרעו (משלי ח', ל"ג) ויען ה' את-איוב ויאמר (חיוב ט', ח').

ד. ואם ככה נחוחם א' ב' ג' ד' יומעם מרכא ואחנח ורביע מוגרש וסלוק כמו זבתו זבחי צדק ובטחו אליה (תהלים ד', ו') ויתערבו בנוים וילטרו מעשיהם (ק"ו, ל"ה). ואם היבט הסלוק איננה ארוכה ב' חנועות לפני הטעם, יתהפך המוגרש למשרת כמו למנצח לבני-קרח עלעלמות שיר (מ"ו, ח') כהניך ילבוש צדק וחסידיך ירננו (קל"ב, ט') הפניו תשאון אס-לאל תריבון (חיוב י"ג, ח'). ואם היבט המשרת זה של סלוק גם הוא איננה ארוכה ב' חנועות לפני

הנגון אוי יתהפך האחנח ויהי לרביע מוגרש, כמו למנצח על-הגתית סומר לדרוך (תהלים ח', ח'). וזה הכלל שיתכנה נחמח הסמוך למשרת כזה של סלוק הנח ככה בטקוס הרביעי מוגרש, חס המשרת הזה חין לפניו ב' חנועות במינתו כח רביע מוגרש לפניו בטקוס האחנח, כמו פדיתה אותי יי אל אמת (ל"ח, ו') והיה הראוי מעקרו להעם פדיתה אותי ה' ותינת אל הסיכה האחנח שלפניו לרביע מוגרש, וכן יהנה יומם ולילה (ח', ג') משכבכם ודמו סלה (ד', ה') אקראך כי רענני (פ"ו, ז'). וזה דין זה נתחילו כולם לדין הדחי והרביעי מוגרש שנתחנח למעלה בפרק שכונת הטעמים (דף ט"ב), וע"כ חס תלך לפני המשרת חנועה אחת והיא בתמן גדול או חולם או לרי וזאת תחריה עשוכה נגעיח יאמר האחנח ולא ישתנה, ובתשנה חנועה כזו בכ' חנועות, כמו חמס שגאָה נפשו (י"ח, ה') יבלעם ותאכלם אש (כ"ח, י"ח) בחוץ נדרן ממני (ל"ח, י"ב); חבל בלי חלה התנאים נריך לנת הרביעי מוגרש ולא האחנח.

ה. ואם נחוחם ככה א' ב' ג' ד' ה' אוי יבואו מונח ודחי רביע מוגרש וסלוק, כמו ויענה את-איוב מן-הסערה ויאמר (חיוב ל"ח, ח'. ע', ו'). ואם הרביעי מוגרש לא ילכו לפניו ב' הברוח בחיבה, אוי ינוקד טרחא ומרכא במקוב מונח ודחי, כמו נאור אתה אדיר מהררי-טורף (תהלים ע"ו, ה', וכלל כמו בטקוס ויניח ע"ש וכו"ס).

ו. ואם נחוחם ככה א' ב' ג' ד' ה' או הנגינות כך סדורות דחי ואחנח רביע מוגרש וסלוק כמו הללוהו בל-מלאכיו הללוהו כל-צבאי (תהלים קמ"ח, ג'). ככל הללוהו דחי וכ"ף פל- נדגש וכן הוא בקראתו וכו"ס, ונרוב ספרים הללוהו נערכא וכו"ס) מה-ברי ומה-בר-בטני ומה בר-נדר (משלי ל"ח, ג'). ואם האחנח

אין לו ב' תנועות לפניו ישחנה הדחי שלפניו למשרת, כמו עבודך־אני הבינני
 ואדעה עדתך (תהלים י"ט, קכ"ה); וכן אם חיבת הסלוק אין לה ב' תנועות
 לפני הטעם יתהפך הרביע מוגרש למשרת, כמו דרך־אמונה בחרתי משפטיך
 שְׁזִיתִי (ק"ט, ל'). ואם גם המשרת זה של הסלוק אין לו ב' תנועות לפניו יתהפך
 האתנח שלפניו לרביע מוגרש, ואז יבא במקום דחי הלגרמה, כמו תָּרַב וְגִדְלֹתִי
 וְתַסֵּב תַּנְחַמְנִי (ע"ל, כ"א). ואם גם הרביע מוגרש אין לו ב' תנועות לפניו יתהפך
 גם הלגרמה למשרת, כמו ואתָּה מָרוֹם לְעֵלָם הָ (ז"ב, ט').

הטעמת פסוק מה' תיבות.

א. פסוק מחמש תיבות אשר נחוחם ככה אֶבְרָהֶם בְּיַד ה', יבוא במרכא
 ואחנח מרכא ורביע מוגרש וסלוק, כמו מִזְמוֹר לְתוֹרַה הִרְעוּ לֵה כִלְה־אָרְץ
 (ק', ח'). אך אם חיבת הסלוק אין לה ב' הברוח לפני הטעם יבואו טרחא ומונח
 במקום מרכא ומוגרש, כמו לֵה הִשׁוּעָה עֲלֵעַמְךָ בְּרַכְתָּךְ סָלָה (ג', ט') לַמִּנְצָח
 אֶל־תִּשְׁחַת מִזְמוֹר לְאַסָּף שִׁיר (ע"ה, ח').

ב. ואם נחוחם ככה אֶבְרָהֶם בְּיַד ה', יבא מונח ודחי מרכא ורביע
 מוגרש וסלוק, כמו כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלַל יְהוָה הַלְלוּיָהּ (ק"ב, ו').

ג. ואם נחוחם ככה אֶבְרָהֶם בְּיַד ה', יבואו מונח ודחי אחנח רביע
 מוגרש וסלוק, כמו בְּרַכְיָנָפְשִׁי אֶת־יְיָ וְאֶל־תִּשְׁכַּחִי כִלְגִמּוּלִיו (ק"ד, ז') ויעמד
 פִּינָחִם וַיִּפְלַל וְתַעֲצֹר הַמִּנְפָּה (ק"ו, ל'). ואם הסלוק אין לו ב' תנועות לפניו יבא
 משרת במקום המוגרש כמו פַּעַמֵי הָכֶן בְּאִמְרַתְךָ וְאֶל־תִּשְׁלַטְכִּי כָל־אֶזְוִן (ק"ט, ט,
 קל"ג). ואם האתנח אין ב' תנועות לפניו יתהפך הדחי למשרת, כמו כִּי־יִדְוִן הָ
 עַמּוֹ וְעַל־עֲבֹדָיו יִתְנַחֵם (קל"ה, י"ד) אִזְרִינָא כְּנָבֵר חֲלָצִיד וְאִשְׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעַנִי
 (חיונ ל"ח, ג'). ואם שחיהו האתנח גם הסלוק אין ב' תנועות לפניו בתיבותיהן
 יבא משרת במקום דחי גם משרת במקום המוגרש כמו עַמְּךָ הָ יִדְכָּאוּ וְנַחֲלַתְךָ
 יַעֲנֶנּוּ (תהלים ז"ה, ה') רַחֲמֶיךָ רַבִּים וְהָ כַּמְשַׁפְּטִיד חִינִי (ק"ט, קנ"ו). ונח נו טרחא
 ומרכא תחת שני עונחין בעבור הפסק חזר אחרי רַבִּים, כמנוחל נמשפע האתנח דף
 יז'). ואם המשרת אשר בא במקום הרביע המוגרש אין ב' תנועות לפניו יתהפך
 האתנח שלפניו לרביע מוגרש, כמו לַמִּנְצָח בְּנִגְיָנוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד
 (ו', ח') בֵּינָם צָרְתִי אֶקְרָאךָ כִּי תַעֲנֵנִי (פ"ו, ז') דְרַכִּי סָפַרְתִּי וְתַעֲנֵנִי לַמִּצְנֵי
 חֲקִיד (ק"ט, כ"ו). ואם נתהפך הדחי למשרת בעבור חיבת האתנח אשר אין ב'
 תנועות בה קודם לאתנח, ובא גם משרת במקום רביע מוגרש בעבור חיבת הקצרה
 של סלוק, והנה חיבת המשרת זה גם היא אין ב' תנועות לה לפני הנגון או

יטעמו טרחא ומרכא ורביע מוגרש משרח וסלוק, כמו ברוך אתה ה' למנני חקיד (קי"ט, י"ג) גמל על-עברך אחיה ואשמנה דברך (קי"ט, י"ז).

ד. ואם נתוחם ככה אב בוו גו ד דה, יבואו מרכא ואהנח רביע מוגרש משרח וסלוק, כמו ארני ישחקלן כיראה כירא ימנו (ל"ז, י"ג) ואתה הוא ושנותיך לא יתמו (ק"כ, כ"ח) וכלל. וזמ"ג וכו"ה אתה הוא נמקף וטעות כי לעולם לא יתכן אהנח נר"פ) נשבעתי ואקימה לשמר משפט צדק (קי"ט, ק"ו).

ה. ואם נתוחם ככה אב ב גו דו דה, יבואו דחי משרח ואהנח רביע מוגרש וסלוק, כמו כירך ארני גודר ובאלהי אדלגשור (י"ח, ל') משלי שלמה בן-דוד מלך ישראל (עזלי ט'). ואם הסלוק אין לפניו ב' חנועות בתיבתו, יבא משרח במקום המוגרש, כמו הנה תאבתי לפקדיה בצדקתך חגיגי (קי"ט, ט') עזרי ה' אלהי הושיעני כחסידי (ק"ט, כ"ו). ואם משרח זה הבא במקום המוגרש גם הוא אין ב' חנועות לפניו, יתהפך האהנח שלפניו לרביע מוגרש, כמו אתה צנית פקיד לשמר מאד (קי"ט, ד') אחלי יכנו ררכי לשמר חקיד (ה') ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם (מ"ט, ט'). ונדפוס וו"ה ויקר נטרחא וטנוט). הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל-לב (קי"ט, ל"ד) מזמרה תשמר עליך תבונה תנצרכה (עזלי ט', י"א, כן נקד ע"ג וכלל). אך אם הנתוח ככה אב ב גו דו דה אזי יבא בתיבה הראשונה רביע במקום הדחי, כמו יוטם השמש לא יככה וירח בלילה (קכ"א, ו').

ו. ואם נתוחם ככה אב בוו גו ד דה, יוטעם דחי ואהנח רביע מוגרש ומשרח וסלוק, כמו רצה יהוה להצילני ה' לעזרתי חןשה (ט', י"ד) קסם על-שפתי-מלך במשפט לא ימעל-פיו (עזלי ט"ז, י'). כן נכ"י קסם דחי וכוון). ואם האהנח אין לו ב' חנועות לפניו יבא מרכא במקום דחי, כמו חלקי האמרותי לשמר דברך קי"ט, ל"ז. כן העעמים ונמסרים טנוט) ראה עניי וחלצני כיר תורתך לא שקחתי (קי"ט, קכ"ג).

הטעמת פסוק משש תיבות.

א. פסוק משש תיבות אשר נתוחם ככה אב בוו גו דו דה, יבוא במשרח ואהנח משרח ורביע מוגרש משרח וסלוק, כמו טבתם לרוד שמנני אל ביהסיתי בך (מהלים ט"ז) נפשי לאדני משמרים לבקר שמנים לבקר (ק"ל, ה') ה' שמרך ה' צלך עלייך ימיןך (קכ"א, ה').

ב. ואם ככה נתוחם אב בוו גו דו דה, יבוא משרח ודחי משרח ורביע מוגרש משרח וסלוק, כמו לולא האמנתי לראות בטובה בארץ חיים (כ"ז, י"ג) קראתי בכל-לב עניי ה' חקיד אצרה (קי"ט, קמ"ד).

ג. ואם נחוחם ככה אֶבְרָא בְּוֹגֵד הוּא הָ, יבא משרת ורביע משרת ואחנח רביע מוגרש וסלוק, כמו ואתָה הָ חֲנִי וְהַקִּימִי וְאֶשְׁלַמָּה לְהֵם (מ"א, י"א). וכל נמזרת לפני הסלוק נמקום המוגרש צעור שהסלוק אין ב' הנרות לפניו) ואם גם חיבת משרת זה של הסלוק אין ב' חנועות לה לפני הננון יתהפך האחנח לרביע מוגרש, כמו וְאָרָא בַּפְתָּאִים אֲכִינָה בְּכַנִּים נַעַר חֶסְר־לֵב (טז"ז, ז').

ד. ואם נחוחם ככה אֶבְרָא בְּוֹגֵד הוּא הָ, יבא משרת ואחנח ושני משרתים לרביע מוגרש וסלוק, כמו אֶמ־אִין־לֶךְ לְשֵׁלֶם לְמָה יִקַּח מְשַׁכְּבֵךְ מִתַּחְתֶּיךָ (מז"ז, כ"ג, כ"ז). ואם חיבת הסלוק קצרה יבא משרת במקום המוגרש, כמו אֶל־תִּמְנַע־מִנִּי מִבְּעַלְיָי בְּהִיּוֹת לְאֵל יְדֶךָ לְעִשׂוֹת (ס"ג, כ"ז) הָ עֲזַלְמוּ וְעִעְוּ יִשׁוּעוֹת מִשִּׁיחֻוּ הוּא (תהלים כ"ח, ח') יבחר־לָנוּ אֶת־נַחֲלָתָנוּ אֵת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהַב קָלָה (מ"ז, ה').

ה. ואם נחוחם ככה אֶבְרָא בְּוֹגֵד הוּא הָ, יבואו שני משרתים לרחי ואחריו אחנח ורביע מוגרש וסלוק, כמו כִּי מִיֹּבֶסְחָרָה מִסְחָר־בְּסָף וּמַחְרוּץ תְּבֹאֲתָה (מז"ז, ג', י"ד) פָּלַם וּמֵאוּזֵי מִשְׁפַּט לְהָ טַעֲשׂוּ כִלְאֲבִי־כִים (ס"ג, ט"ז, י"א). כן נעטס נמקרח כתניד פֶּלַם נמספך עזרת וכל"ל*) לְכָה נְרוּהָ רָדִים עַד־הַבְּקָר נִתְעַלְמָה בְּאֵהִכִּים (ס"ג, ז', י"ח) זֶה עֵשׂוֹר פְּעֻמִּים תְּכַלִּימוּנִי לֹא־תִכְשׂוּ תַחֲבֹר־לִי (חייב י"ט, ג'. וכל"ל זֶה נמספך עזרת וכן הוא נע"ג). ואם האחנח אין ב' הברות לפניו מההפך הרחי למשרת, כמו זָכַרְתִּי בְּלִילָה שֶׁמָּךְ הָ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ (תהלים קי"ט, כ"ה). וכן אם הסלוק אין ב' חנועות לפניו יתהפך הרביע מוגרש למשרת, כמו הִנֵּה עֵינַי הָ אֶל־יִרְאִיו לְמִי־חֲלִים לְחַסְדּוֹ (ל"ג, י"ח) תִּקְרַב רַגְתִּי לְפָנֶיךָ הָ כִּדְבַרְךָ הַבִּינִי (קי"ט, קס"ט). ואם גם חיבת המשרת זה של הסלוק אין ב' חנועות לפניו יתהפך האחנח לרביע מוגרש, כמו שְׁלֵא מְלֵא כְּפוֹ קוֹצֵר וְחֲצֵנוּ מַעְמָר (קכ"ט, ז').

ו. ואם נחוחם ככה אֶבְרָא בְּוֹגֵד הוּא הָ, יבואו משרת ורחי אתנח רביע מוגרש משרת וסלוק, כמו שְׁמַעֲתָ תַחֲנֹתִי הָ תַפְלִתִּי יִקַּח (ו', י') תַחֲשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מִרְאֹת וּמִתְנִיהֶם תִּמְיֵד הַמַּעַד (ס"ד, כ"ד). ואם חיבת האחנח היא קצרה בחנועות, יבא משרת חמור הרחי, כמו זַמְרוּ לַהּ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזָכַר קִדְשׁוֹ (ל', ה') עַד־מַתִּי רִשְׁעִים הָ עַד־מַתִּי רִשְׁעִים יַעֲלוּ (ל"ד, ג'). וכל נו ערמח ומרכא עשאת הפסק בענחור נדף י"ז).

(* ונמפריכו גֶּלְפִי בְּלַגְרֵמָה וְהוּא שְׁנוֹ וְאִין טַקוּם פִּה לְלַגְרֵמָה כִּלְל כִּי פִלַּס נַעֲשָׂךְ חָל מַשְׁפַּט, וְהַכְרוּז פִּלַּס מַשְׁפַּט וּמֵאוּזֵי מַשְׁפַּט, וְעוֹד כִּי גַם אִם הַתִּיבָה הִיחָה רְאוּיָה לְמַשְׁפִּיק הִיחָ דִּינָה לְהִיּוֹת כְּרַבִּיעַ כְּנֹחָה לְמַטָּה מַשְׁפַּט י"ז, וְעוֹד כְּרוּר בִּי עֲשׂוֹת נְקוּד סַפְרִינּוּ.

ז. ואם ככה נחוחם אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יבוא משרת ואחנח רביע מוגרש לגרמה ומשרת וסלוק, כמו טומור לרוד כברחו מפני ואבשלום בנו (ג' א') טפקודיך אתבונן על-כן שנאתי וכל-ארח-שקר (ק"ט, ק"ד).

ח. ואם נחוחם ככה אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יבא משרת ולגרמה רביע משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו לֹא עָשָׂה כֵן לְכַלְגַּי וּמִשְׁפָּטִים בְּלִידְעוֹם הַלְלוּיָהּ (קמ"ז ג').

ט. ואם ככה נחוחם אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יבא משרת ורחי ואחנח משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו לְכוּ בָנִים שְׂמֵעוּלֵי יְרֵאתָ הֵן אֶלְמִדְכֶם (תהלים ל"ו, י"ב). אמנם אם חיבת האחנח קצרה היא, יתהפך הרחי למשרת, כמו נוֹמָה הֵן בַּעֲזָךְ נְשִׁירָה וְנִזְמָרָה גְבוּרָתְךָ (כ"א, י"ד). וכן אם חיבת הסלוק קצרה היא יתהפך הרביע מוגרש למשרת, כמו בְּנֵאוֹת הָשָׂא יִרְבִּיעֵינִי עַל־טֵי מְנוּחָתָי יִנְהַלְנִי (כ"ג, ט') אֲרַחֵץ בְּנִקְיוֹן כָּפִי וְאֶסְכְּבָה אֶת־מִזְבְּחֶךָ הֵן (כ"ו, ה').

י. ואם נחוחם ככה אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יבוא משרת ואחנח שלשלת משרת ורביע מוגרש וסלוק. ואם הסלוק אין ב' הברות לפניו יתהפך הרביע מוגרש למשרת, כמו אֶל־תִּבְטְחוּ בְּנִרְיָבִים כְּבִן־אָדָם וְשָׂאִין לְוַת־שׁוּעָה (קמ"ה, ג').

יא. ואם נחוחם ככה אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יוטעם רביע קטן ועולה ויורד משרת ואחנח רביע מוגרש וסלוק, כמו מִנְגַּה נִדְּרוּ עֲבָדָי עֲבָדָי בְּרֹד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ (תהלים י"ח, י"ג*) שְׂגִיּוֹן לְרֹדֶךָ אֲשֶׁר־שָׁר לָהּ עַל־דְּבַר־יְכֹוֹשׁ בְּיָדֵימִינִי (ז', ח') וּמֵאֲרִצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב־מִצְפּוֹן וּמִיָּם (ק"ה, ג'). וְכָל־לְמִצְפּוֹן כְּרִבִּיעַ מוֹגֵרֵשׁ שִׁיר הַמַּעֲלֹת זָכַרְתָּ לְרֹדֶךָ אֵת כָּל־עֲנוֹתָי (קל"ב, ח'). אמנם אם חיבת הסלוק קצרה היא יבא משרת המור הרביע המוגרש; ואם המשרת זה גם הוא חיבתו קצרה, או יוטעם רביע מוגרש במקום האחנח, כמו לְרֹדֶךָ מִשְׁכִּיל אֲשֶׁר־י נִשְׁוִי־פֶשַׁע בְּסִי חֲמָאָה (ל"ב, ח').

יב. ואם ככה נחוחם אֶבְרָהִם בְּיָמָיו דָּוִד הָיָה יבא רחי משרת ואחנח רביע מוגרש משרת וסלוק, כמו כִּי־אַתָּה קִנִּיתָ כְּלִיּוֹתַי תִּסְכְּנֵי בְּכֶטֶן אֲמִי (קל"ט, י"ג) דְּבַר־י לְמוֹאֵל מֶלֶךְ מִשְׂא אֲשֶׁר־יִסְרְתוּ אֲמִי (עש"ז ל"א, ח').

* ודע כי כלל טונג הוא אש עם בין העולה ויורד ונין האחנח תינה אחת שהיא נטעמת לעולם נמשחת, כמו אֶל־הַזֶּכֶר כַּחֲסֹדֶךָ זָכַר־לִי־אַתָּה (תהלים כ"ה, ז') רַעֲתִי יִלְבָּשׁוּ קֶשֶׁת וְקַלְפָּרָה (ל"ה, כ"ו) שְׂפָתַי־י וּלְכַדֵּי בְּנֵאוֹנָם (כ"ט, י"ג) לְרֵאשֵׁינוּ כַּאֲנִי־בָאֵשׁ וּבַמָּיִם (ס"ו, י"ב) וְכֵן הַנְּנוּן כָּל־סָעַ עֲתִיקִים) קֶפְצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב־בְּ (ק"ו, ג') בְּלִי־פֶשַׁע הָיָה אֲנִי (חיו"ב ל"ג, ט') עֵינָיו וְאֶת־מַלְכִים לְכַסֵּא (שם ל"ו, ז') אֶל־יַעֲקֹבֶךָ קֶשֶׁר־עַל־גְּרוֹתְיָךְ (עש"ז ג', ג') וְכָל־דוֹמִיָּהִם.

יג. ואם ככה נחוחם און ב ג ו ו ד ה ו, יבואו רביע משרת ואחנח רביע מוגרש משרת וסלוק, כמו בני־אפרים נשקו רומי־קשת הפכו ביום קרב (תהלים ע"ח, ע') סגים השבת כל־דשעי־ארג לכן אהבתי ערתיך (ק"ט, ק"ט) אח נפשע מקרית־עג ומדינים ככריח ארמון (עזרי י"ח, י"ט).

יד. ואם נחוחם ככה און ב ג ו ו ד ה ו, יוטעם לגרמה משרת ואחנח רביע מוגרש משרת וסלוק, כמו הללויה, הללראל בקדשו הללויה ברקיע עזו (ק"כ). טו. ואם נחוחם ככה און ב ג ו ו ד ה ו, יבא לגרמה משרת ורחי משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו בעבור, ישטרו חקיו ותוהתיו ינצרו הללויה (ק"ה, ט"ה).

טז. ואם ככה נחוחם און ב ג ו ו ד ה ו, יבאו לגרמה משרת ורביע משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו מושיבי, עקרת הבית אס־הכנים שמה הללויה (ק"ג, ט') ואנחנו נבךך יה מעתה ועד־עולם הללויה (קט"ו, י"ח) כחצרות, בית ה בתוככי ירושלם הללויה (קט"ז, י"ט).

יז. ואם ככה נחוחם און ב ג ו ו ד ה ו, יבא רביע משרת ורחי ואחנח ורביע מוגרש וסלוק, כמו אס־אמאם משפח עברי ואמתי ברבם עטרי (חזק ל"א, י"ג). ואם חיבת האחנח קצרה, יבא משרת חמור הדחי, כמו ואיבי נתתה לי ערף ומשנאי אצמיתם (תהלים י"ח, ע"א). וכן אם חיבת הסלוק קצרה היא יבא משרת חמור הרביע מוגרש, כמו ואולם שמענא איוב טלי וכל־דברי האינינה (חזק ל"ג, ח').

יח. ואם ככה נחוחם און ב ג ו ו ד ה ו, יוטעם לגרמה משרת ורחי אחנח רביע מוגרש וסלוק, כמו הללויה, הללו אתה מן־השמים הללויה במרוקים (תהלים קנ"ח). ואם חיבות הסלוק או האחנח קצרות יבואו במשרתים במקום המוגרש ובמקום הדחי, כמו ימקו, וידברו ברע עשק ממרנס ידברו (ע"ג, ח').

יט. ואם נחוחם ככה און ב ג ו ו ד ה ו, יוטעם רביע רחי משרת ואחנח רביע מוגרש וסלוק, כמו אמר לה מחסי ומצודתי אלהי אבטח־בו (נ"א, נ') מי ימלל גבורות ה ישמיע כל־ההלתו (ק"ו, נ') אל־תלחם את־לחם רע עין ואל־תתאו למטעמתי (עזרי כ"ג, ו'). ואם הסלוק אין ב' חנועות לפניו יוטעם משרת במקום המוגרש, כמו, ועתה עלי תשתפך נפשי יאחזוני מי־עני (חזק ל', ע"ז). ואם המשרת זה של הסלוק גם הוא אין ב' חנועות לפניו יוטעם רביע מוגרש במקום האחנח, ואז יחפך גם הרביע של חיבה הראשונה לגרמה, כמו ובת־צרי ובמנחה פניך יחלו עשירי עם (תהלים ט"ה, י"ג).

כ. ואם נחוחם ככה אִוּ בִּגְוֹוֹ דְהוּן הָ, יבוא דחי משרת ואחנח
 משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו שְׁמַרְנִי כַאֲשֶׁר־עִין בְּצֶלְ כְּנַפִּיךָ תַּסְתִּירֵנִי
 (תהלים י"ז, ח') גִּימָאֶסוּ בְּאַרְצֵי חַמְדָּה לֹא הָאֲמִינוּ לְדַבְרֵךָ (ק"ו, כ"ד). וכו"ל לֹא
 נִמְרָכָא וְלֹא מוֹקֵף וְכֵן הוּא נִקְרָא (תמו) יְקוּמוּן עַד־י חַמְסֵךָ אֲשֶׁר לֹא־יִרְעָתִי יִשְׁאַלְוּנִי
 (ל"ה, י"א). ואם חיבת הסלוק קצרה יוטעם משרת חמור המוגרש, כמו תְּרוּעַם
 בְּשִׁבְטֵי בְּרוּל כְּכֹלֵי יוֹצֵר תַּנְפָּצִים (כ', ט').

כא. ואם נחוחם ככה אִוּ בִּגְוֹוֹ דְהוּן הָ, יוטעם רביע משרת ואחנח
 משרת ורביע מוגרש וסלוק, כמו יִהְיֶה־דַרְכְּכֶם חֶשֶׁךְ וְחִלְקִלְקוּתָא וּמְלֵאךְ הִי דְרִפְסָם
 (ל"ה, ו'). ואם חיבת הסלוק קצרה יבוא משרת חמור המוגרש, כמו וַאֲשַׁחֲקֶם כַּעֲפָר
 עַל־פְּנֵי־רוּחַ כַּשֵּׁיט חוֹצְנוֹת אַרְיָקָם (י"ח, ע"ג) טוֹב לְהוֹרִינָת לָהּ וּלְזַטְרָא לְשַׁטְרָא
 עַל־יָרֵךְ (כ"ב, ב').

וגם אני אודה לה' ואומר לשם עליון, ואשא שירי ואומר:

יביע פי ישמיע
 צדקת אלי ועזרתו
 חסדו עלי הופיע
 קרבני צור לאמרתו.
 ברכ רחמיו החלותי
 נגינותי לתהלתו
 וברכ תודות בכלותי
 ארנן שמו ותורתו
 יערב שיחי לאל
 כריח ניחוח
 קנותן ידי לאל
 וליעת כח.

מכתב

מהרב הנכבד החכם השלם המפואר מוהר"ר

שמואל דוד לוצאטו הי"ו

בעיר פאדובה.

(* לכבוד ידידי החכם היקר, הנכנס לפרדס המסרה, ומשכיל בטעמי חמקרא, להחזיר ליושנה העטרה, כ"ש הר"ר יצחק בן אריה, אלף שנים יחיה.

ברוך ה' אשר הביאך לקראתי, לחת פוגה לחוגתי, לפכת צערי, על מות בני יקירי, הילד הנעים, בן שעשועים, ברוך איוב שמו, אשר לוקח מאתי בעצם חומו, כי במשך שבע שנים היה חזק ובריא, וגבור כארי, ופחע פחאום אש קדחה בקרבו, ושנים ושלושים יום אש חמיד חוקד בו, לא ככחה אשו, עד אשר באה שמשו, בכ"ה בסיון נולד, ובכ"ו בסיון מחבל נפרד, וביום הקודם למותו בקש ממני שאביא לו מגדנות, ובאו חבריו ילדים בני עניים לבקרו ויתנם להם מנות. ברוך בני בני, מחמד לבי ועיני, מה נעמת לי ולכל יודעך, ביופי תארך וביושר דרכך, ולמה באבך נקטפת, ומחיקי נחטפת, ואביך ואמך אשר אהבת, ביגון ואנחה עזבת. אבל אשריך כי נטשת ארץ נשיה, בטרם חטעם מרירת פריה, ועתה בצל שדי, חשבע שמחות עד בלי די, שם לפני כסא רחום וחנון, בעד יולדיך שפוך תחנון, ימחה דמעחם, ויאיר אפלחם, ולטובת זרעם חתי ימינו פשוטה, והיה המחנה הנשאר לפלטה.

ועתה ברוך אתה ידידי, כי לולא הורתך **תורת אמת** היחה שעשועי, או אבדתי ביגוני ועמלי, ויהיו דבריך לי לשמחה ולנחמה, כי חמיד הייתי נכסף לראות על טעמי אמ"ח ספר מיוסר על דברי הקדמונים, על דרך ספר משפטי הטעמים. לא שאחשוב שהקדמונים ירדו לעומק דרכי הנגינות, כי ראיתי כי רבנו שלמה, החכם מכל אדם בדורות ההם, טעה בהכנת דברי הפסוק הלא המה בעבר הירדן (עיין עשמדל), ורד"ק אביר המרקדקים כתב כי כח העולה ויורד ככח הסגולה, ואנחנו ידענו כי כחו ככח האחנה. והחכם ר"ו היידנהיים אשר בלה ימיו ושנותיו

(* לווער ילחק הקצן, הנה חליג הנה את דברי החכם הי"ו כלי שנות בהם דברי. אך מתחת להם נהערות חניא את התנללותי להלמדק על ספרי ולהוכיח למה ועל מה זה כתנתי ככה ולא ככה. ואל יאשימני החכם על זאת ואל יאמר כי התעקזתי היא ואצום חזן עלשמוע לדברי אמת — חבל ככל מקום אשר ידעתי נעלמי כי אגיתי חודה להחכם בפני קהל ולא אחריז ולא אחתפק — אמנם כל כונתי לסלול שניל אמת לטעמי אמת עד כי נדע דעת ברורה חיה דרך יבצר ולא נספח עוד על הפעיפיים. ועלכד זה חוסף הנה והנה לחמרי החכם קלת הדברים כפי קצ שכלי, ואת הכל נהערות, כי לא הרשיתי לי לשנות בגוף החגרת, חוץ מטעע ההוספות אשר ראיתי לספח אל אשר הניח לו החכם סיוע להגותיו מספרי דפוס וכ"י, והבאתי חלליהם לפעמים עוד ספריים שלח ראש החכם ויש נידי, ודברים כאלה מקוגרות תעידי בעסקרות כזה [. . .]. להודיע כי משלי הם.

בדברי אנשי המסורת והמדקדקים הראשונים, לא הרגיש כלל כח טעמי הפסוק ויעל על גווי צאנו הוא (עיין לעצה). אבל אהשוב כי האחרונים בהקירותיהם צריכים ג"כ לקבלת קדמוניהם, ומתוך הקבלה והחקירה, תצא האמת לאורה. — ועתה הנני הנני למלאה שאלתך לערוך לפניך קצת הערות ונוספות לספח אותן אל ספרך, אפס כי המדפים אין כך להשלים המלאכה, ואתה אין בי למחר להחל ולכלות מלאכתי, ע"כ יהיו דברי מעטים.

עמוד 3 אמרת (וכן כתב ר' אליה בחור כס' טוב טעם 1) כי שנוי טעמי אמ"ת נמשך מקוצר הפסוקים. ואני לא כן אדמה ולבכי לא כן יחשוב, אבל כבר כתבתי זה עשרים שנה ברקדוקי אשר חברתי בלשון איטלקי לצורך חלמיד, כי לכך נשתנו טעמי אמ"ת מפני שכן היתה חקנת קדמונינו ז"ל שחיהיה קריאת הספרים האלה ודרך נגונם משונה מנגון שאר ספרים. כי אמנם אין שום הפרש באורך ובקוצר ובנתוח המאמרים לנחתיהם בין פסוקי שיר השירים וקניות ובין פסוקי אמ"ת, אך לא התקינו לנגן הנגינות דרך זמרה, כי הזמרה איננה נאותה בקינות, ולא התקינו לנגן שיר השירים דרך זמרה, על פי מה שאמרו הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר מביא רעה לעולם²). והנה פסוקי למנצח לעבר הם פסוקי וידבר דוד, וקצת מפסוקי מזמור צ"ו וק"ה נמצאים בדה"א י"ו, ולמה לא באו גם בשמואל ובר"ה בטעמי אמ"ת? זה היה מפני שלקריאת שמואל וד"ה נקבע מימי קדם נגון שאר ספרים, ולא רצו להחליף דרך קריאתם ונגונם בשביל שני מזמורים שבאו בהם, וכן לא רצו להחליף דרך קריאת התורה והנביאים בשביל שירת הים ושירת דבורה. אבל באיוב אע"פ שרוב הספר הוא דרך שיר, לא קבעו טעמי אמ"ת בחלק הספורי שבראשו וסופו, כי הנגון הפשוט המתחוקן לא"ך ספרים הוא העיקר, ואם דברי איוב וחבריו ודברי האל להיוחסם דרך שיר נשתנו להיות נקראים דרך זמר, לא נשתנה דרך הנגון בחלק הספורי מן הספר, רק נשאר בנגון הפשוט. אבל בס' תהלים, אחר שקבעו לו זמרה מיוחדת, לא רצו לשנות דרך הקריאה בפסוקים הספוריים שבראש קצת מזמורים, שהיה הדבר מגונה להחליף הנגון מפסוק לפסוק, ולפעמים ג"כ מתחלה הפסוק לסופו, כגון אם היינו קוראים חפלה למשה איש האלהים בנגון הנביאים, ה' מעון אחה היית לנו בנגון המזמורים.

עמוד 4 בענין הכנת דברי בן אשר עדיין מגמגם אני, ולא אאריך בעריכת ספקותי. עמוד 9 אמרת כי הצנורית אין לה נגון כלל, ושאינה אלא להודיע שאותו מהפך ואותו מרכא אינו אלא משרת. ובוה לא אוכל להסכים עמך, אבל אאמין

1) וכן דעת הקדמונים, כמו שכתב ג"כ הר"י לגמרא' ב"ב דף י"ד ע"ג, דעזוס הכי בתנו חיון כהדי תהלים ומשלי, לפי שהוא מענין אחד, כתובים עשין שירה (כלות השירה) ועקר אות קלרים ונגון אחד. והא לך דברי בן זלעם וז"ל, "בשלה פנים כפרו (טעמי אמ"ת מעעמי שאל ספרים), האחד בעולם כתיבתם ומקון שרעוים והכנה טעם נקלוי השעות כדרך שירה כתיבתם, שלא יתחוק השורה כי אם באתנחתא וס"פ (נשמע מזה שנים) ספרים פרק י"ג הנושחא הנכונה: כתיבה באתנחתא וס"פ), והשני כי פסוקים קצתים, והשלישי טעמיהם".

2) מנהדרין ק"א. ולפי רש"י פרוש המאמר חינו בן, עיין עליו. אבל ככל זאת דברי פי חכם מן ולעזוב טעמיהם דעת הקדמונים ואודה להם.

כי כל טעם יורה על נגון מה, ואיננו רחוק בעיני שלפעמים גם ההברה הקודמת לנגינה היו משמיעים נגון מה בקריאהה. ואם בנגון הפשוט שבא"ך ספרים התקינו לפעמים קצת נגון בהברה העומדת שתי הברות או הברה וחצי קודם הנגינה כמו ואברהם, כשלהו, דגנך, כל'העדה, וידעת, ואנכי, ולפעמים אפילו בהברה הסמוכה לנגינה כמו הכתים, אָנָא, אין לחמוה אם בנגון של זמרה התקינו לפעמים קצת העמדה ונגון על התנועה המשוכה הסמוכה לנגינה כגון יוֹמָם. ומה לנו צורך לסימן שהמרכא והמהפך אינם מפסיקים, מפני שהמרכא של עולה ויורד והמהפך לגרמה הם מפסיקים? והלא המרכא של עולה ויורד כבר יש לו סימן במהפך שלמעלה, והמהפך המפסיק כבר יש לו סימן בלגרמה שאחריו, ולמה לנו סימן בחך סימן? ואם עיקר מציאות הצנורית אינו אלא להבחין בין מרכא ומהפך משרחים ומפסיקים, למה חבוא על תנועה משוכה, ועל תנועה שאינה משוכה, לא חבוא? וכשאתה משיבני: אל חשאל לטעם למה לא; כי הוא כמוס מעמנו, וכמו שלא נשיג וכו', אני אשיבך מלין, כי שום בעל שכל לא ישאל למה הונחו הצורות הללו לתנועות ולטעמים, שהרי אם הונחו צורות אחרות חמיד נוכל לשאל למה הונחו אלה ולא אחרות? אבל שיהיה טעם אחד נוסף לסימן על דבר שכבר יש עליו סימן, ושלא יהיה הטעם ההוא נוסף חמיד, אלא ע"פ חקים ידועים שאין להם שום שייכות עם הענין אשר בעבורו נוסף הסימן ההוא, זהו דבר שאין הדעת סיבלהו — ולא זו בלבד, אלא גם העולה ויורד וגם הרביע מוגרש, נ"ל כי לא לחנם ולא לסוד כמוס נעשו מורכבים משתי צורות, אלא מפני שבנגינתם היו מנגנים קצת בתנועה הקרובה אל הנגינה, וברביע מוגרש היו מנגנים קצת בחלחל החכה³.

³ הנה בדף ט' של ספרי בהערה ***) עיונות בה כל השאלות האלה אשר הקדם החכם הי"ו. ובכרתו זו לתת נגון לתמונות ראשונות של עולה ויורד ורביע מוגרש הוא לא תכון בהיות ששותרת הוא ע"י יחסאים. י"י. יג"ו. יג"ו. שמי לפחילי י"י אשר באלה ודומיהם לא יתכן כלל לנגן האותיות הזאותיות. ועוד האריך נוכל לנגן א"י ת"ס (תהלים ב', יג') א"י שחה (ב', י') יעטס לני ודומיהם אשר התייב במקום המקף, ותיבה מוקפת אין לה נגון לעולם. הן עכל זאת נראה הכיוון והיציב שתמונות הללו אינם חלת להבדת מעטרת הטעם וכעו שאמרת, וכן כבר כתב גם רו"ה בהקדמת תהלים שלו. ולתוספת רחיה חכיה עוד את דברי בן כלעם על ענין זה וז"ל, דע שהטעמח (רביע מוגרש) היא הנקודה שלמעלה טן התיבה; והקורח לא ישים על לנו המקל אשר עם אות הראשונה כגון יחסאים בעדת לדיקים, וברור לי ששעוהו המקל על אות הראשון להכיר זה עפחה כגון ב"ת מ"בפחתי (ק"ט, ע"ב) זי"ן מ"שע"ו (ק"ו, כ"ה) כ"ף מ"כחדי (חיוט ט"ו, י"ח) המצה הוא הסמן להכיר שהוא עפחה ולולח אותו מטה היו חושבין אותו רביע; והשלך הנעימה כולה על הנקודה, והעטה הוא סימן. עכ"ל. ובענין הלנורית כתב וז"ל, הנה על הקורח להנהיג אותיות התיבה בלח הנעמה כלל אות אחר מהנעימה, והיא האות אשר עליה הטעם או משרת לטעם, והיא להנעימה, וחזן טמנה לא יבא בה טעם כלל; וכתבררר לי בזה המתיגה (לנורית), אשר שמוה במקום ובאות אשר יתכן לקורחה בהשחת הנעימה בהנעומו אות שחינו חייב לנו, שלפיכך זה לא יתכן לה להנעימה, לפי שחם עלה בה האות למעלה בטעם, כשחתה הנעימה. עכ"ל הנלך לעניכנו. ויש עוד לאיות אחרות, אך אין לי מקום להאריך יותר.

עמוד 10 דבריך בהערה כוללים חרוש גדול. אבל אם השוא נח אחר חנועה גדולה כמו אחר חנועה קטנה, מה נשתנה דגנך מן וְשִׁמְתָהּ? (4)

עמוד 11, 12. כחבת מוצאי בקר, למוצאי מים, בטעם החתח מו, אבל במנחת שי הטעם החתח (רק מוצאי בקר הוא נמנחת שי נטקף, ומהפך תחת ?). והנה נסיגה הטעם לאחור כל כך, עד שחתיינה אחר הטעם שתי חנועות, הוא דבר אשר לא ראינו ולא שמענו, רק אם הראשונה משתי החנועות היחה מתחלה חטף ולכך אינה מקבלת טעם, כגון נערמו מים, נעמדה יחד (ולקחת כוסחות גם יעמדו עים, ויהפכו ארץ) אבל במלח מוצאי הצד"י מקבלת טעם, ועד שם ראוי שיסוג הטעם ולא יוסיף. גם בדפוס יוחן היינריך מיכעלים (והוא תנ"ך יקר נעיני טאל עפני העבודה הגדולה שענד החכם ההוא עם תלמידיו לכדוק כמה ספרים כ"י ודפוסים יקרים, והניח בהערותיו כל חלופי כסחות שמאל ענין הטעמים, וזר לי כי נמשך נראה על רחית התנ"ך הזה) כתב למוצאי מים בטעם החתח הצד"י, ובמוצאי בקר אין שם מקף, ומלח מוצאי בשני טעמים מוצאי. ואני לא אחליט בזה דבר, רק זאת אומר כי מוצאי בטעם במים היא זרות שאין כמוה, ואין לנו לקבלה בלי עדים נאמנים. ובעמוד 13 הבאת וממעמקי מים בלא מקף ואמרת שכן צ"ל, ולפי זה יהיו גם כאן שתי חנועות אחר הטעם (טלנד החטף שתחת העי"ן) והוא דבר שלא יסבלו הלשון העברי. אבל אתה סומך על בן בלעם, ולמטה חראה כי אין ספק שנפלו ט"ם בספרו (5).

(4) הזנוי הוא שמתל דגנך השתנה הגעיה עלמטה (דגנך) לקדמא מלמעלה כמשפט כל געיות התמוכות המתחלפות לפעמים למשתיים כמו וְשִׁמְתָהּ וְשִׁמְתָהּ וְשִׁמְתָהּ.

וְשִׁמְתָהּ וכוכלם חין כהן געיה עלמטה כשפרי דפוס וב"י מדויקים, ענור כי הקדמא מלמעלה בזה במקומה, דוגמת וְשִׁמְתָהּ וְשִׁמְתָהּ שהתהפכה הגעיה למונח וערכה חנוס בכל זאת לא יחשוב חים שהזוא יהיה נע (כשעת האחרונים) חלח נח הוא, ואין זאת משמרת הגעיה להניע שזע שלאחריו חלח נקלת המקומות על דרך זר, כי לענין זה יושם החטף. והגעיה משמרתה למשך חנועה ולהאריך בה כמו שחמתי, (וכמו שיתבאר גם מעטרת של שְׁפָרָה אשר העתקתיה, דף כ"ב) וזה ההבדל שבין דגנך אשר היא חנועה טועמה ויכול נגון עליה ובין וְשִׁמְתָהּ אשר חנועה סתומה היא וחין לה נגון לעולם. וקלר לי חנין והיריעה להרחיב יותר, וראה חומש מאור עינים לרו"ה ויקרא ע', כ"ב. ודברים כ"ח, א'. גם שמות כ"ח, ב'. וצמדנר ל"ב, ל"ח.

(5) יש לדעת כי נסיגת אזור של גערמו מים, מוצאי בקר, ויְשִׁמְתָהּ (חיכה ב', ע"ו. כן הוא בב"י), וְשִׁמְתָהּ (כהנחת רו"ה בלה"ת דף י"ג), חלל הכלל הוא זה: כשיש לפני חנועה אשר ראוי המשרת לכסוג חליה עוד חנועה שהיא עתוגה בגעיה, יסוג המשרת ומגיע עדי הגעיה כדי שתתעלה בזה הגעיה לטעם ולא תשול עתנועתה, והטעם כי כן משפט הגעיות הפשוטות לעלות למדרגת טעם בהגעיות התמוכות, כגון אֶל־הָאִשָּׁה (רחשית ג', ח') עלתה הגעיה מן הָאִשָּׁה (שם ג', י"ג) ויהי לטעם. והוא גם כנסיגה נעשה תקון כלשון לקיים געיה הפשוטה ע"י שיסוג חניגון לאחור להכרתה ותתעלה לטעם ולא תשול (כי חס נטעם מוצאי היחה לריכה הגעיה לנפול). והנה כע"ג רפ"ו [ואחריו כע"ג] נקוד מוצאי בקר ונראה זר בהשקפה ראשונה, חלל בלמח נקוד כפול הוא זה לרמזו בו על מחלוקת שבין הנקודים בתיבה זו, שיש מהם המנקדים מוצאי בקר נטקף ע"ב געיה בהכרה א' כדין הגעיה, ויש המנקדים מוצאי בקר בעשרת וכלי מקף והנגון כנג אזור (מן מוצאי חל הכרת הגעיה). וכן היה דרך הסופרים ועדשיסים כאמנים להעמיד נקודים כפולים בזה במקומות שמאלו התחלפות הנקוד כב"י

לעמוד 13 חמהתי חמהון גדול איך החרח לעצמך לשבש כל הספרים, ולהחליף ככמה וכמה פסוקים שאין בהם אחנה, רביע ברביע מוגרש. ואין ספק אצלי כי כשהפסוק נחלק לשנים על ידי אחנה, או הנגינה שלפני הסלוק מקבלת העמדה ונגון אחר בראש חבה, ויהיה מקום לרביע מוגרש; אבל כשהפסוק בלתי נחלק לשנים, או קריאתו יותר במרוצה, וההפסקה שבאמצעיתה היא נגינה אחת פשוטה (רביעי), ולא נגינה בראש חבה ובסופה (רביעי מוגרש⁶).

עמוד 17 אמרי האזינה ה', נקדת דחי מרכא ואחנה, ואמרה בהערה כי בספרים הנגון משובש. והנה במנחת שי נקוד טפחא מרכא רביעי, וכן מצאתי ג"כ בחנ"ך כ"י על קלף שנת ק"ו, יפה מאד ומדויק, אשר בבית הרב רמשי"ג ז"ל, וכן בחנ"ך כ"י על קלף שנת רל"ג יפה ומדויק, אשר ביד ידידי החכם יוסף אלמנצי הי"ו. והטעמים האלו נראין בעיני נכונים יותר, לשתי סבות, ראשונה כי נ"ל כי הפעל (האזינה) רבק יותר עם הפעול (אמרי) ממה שהוא רבק עם הוואקאטיף (ה'), ושנית מפני שאין דרך האחתה לבא (בספרי טעם, וכן לא ינח הזקף בשאר ספרים) אם אין אחריו רק שתי חבות ושתייהן בלתי ארוכות. הבלל זה כתבתיו בדקדוקי, ואמרתיו עיין מוזמר קי"ט, והוספתי כי היוצאים מן הבלל הזה מצער המה⁷.

להם. ואחרי כי ברוב ספרינו מולאי בלי מקף ברור ש"ל פ"א"י והמדפים של מ"ג ע"ח ופלקטין (גם רו"ה אחריהם) הדפיסו פ"א"י מים ושכחו להסיר הגעיה מן ה' (אשר לא תתכן אלא אם המלה מוקפת) וחשבוה המדפיסים הנאים כמרכא והעמידו פ"א"י, וכן כתהוה השבט. ומה שכתבת יספ"מק"י עים יש חטף אחרי הנגון מלאכו דוגעותיה אשר גם זהם חטף אחרי נגינת כסונה חזור כמו ר"פ"ה ד"ו (נמדבר ב', ל"ח) ו"ה"ה חסד (מיכה ו', ח') ג"ת"י מים (דברים ח', ד') י"תחה פיה (משלי ל', כ'). ועל טענת החכם על דברי ען כלעם להחליע אותם בחזקת טעות אשיב למטה בהערה 24.

⁶ לא חזי שהתחתי לי לשבש הספרים, אלא הסופרים והמדפיסים בהקילם העוררת מעליהם הם ששכחו. וכבר כלל עונג הוא כפי ר"ח פרונינאלכו „ששני טיושן (רביעי) הם, ואשר קודם הס"פ לעולם יש לו הכתף היטין (הגרש)”. ושהגרש ישמע מרביעי כזה זהו דבר לא ידע טעמו אף אין אחד מכל הקדמונים; אך על זה העיד ר"ח פרונינאלכו „שהכתף יטין ינח לפעמים לבדו לטעם קודם הס"פ” וכן גם אכתי מלאתי במקרא כ"י נכתב בשנת כ"ד שחמר לפעמים הרביעי טן הרביעי הטוגרש ועומד רק הגרש לבדו בראש תיבה (בנגינתו משכבם ודומה). גם רו"ה בהקדמת תהלים שלו כתב נהד"ח שחמלא הרביעי לבדו קודם הסלוק תדע ששמע הגרש” — והנה לפי גלות דעתו החכם לולאכו הי"ו יהיה הרביעי השבט לפני הסלוק, הפסקתו אין כל כך עועמת, מהפסקת הרביעי המוגרש. וסברה זו מוכחשת היא ע"י סגני"אד"ו (תהלים מ"ז, י') מזור פ"ר (ס"ט, ל"ב) ודומיהם אשר הם ברביעי לבדו בספרים, ובאמת הן עוד, יותר מופסקות משאר הרביעי המוגרשין כי באות תחת האתנה. ועוד כי ראינו ותעלמות רעם (ס"ה, ל"ו) סכיבות ירושלם (ע"ט, ג') אש הננים שמה"ח (ק"ד, ט') מעתה ועד ע"ד (קע"ו י"ח) ודומיהם אשר גם הם ברביעי לבדו בספרים, ועוד רביעי אחר לכינוי אשר ירוץ חליו וההפסקה ברביעי הזה שלפני הסלוק וגם הוא במקום האתנה. מכל זה מוכח שכל רביעי קודם לסלוק מוגרש יהיה.

⁷ להטעים אמרי האזינה ה' (כמו צמ"ג ואחרי צמ"ט) חינו נכון לעב"ד כי האזינה דבק אל השם וכמו שכתוב האזינה ה' (את) אמרי, והוא דוגמת הצעקתו ישמע"אל, אך שוא רא"ישמע"אל. והנה לפי סנה השניה שמינחה החכם הי"ו וגם לפי הנחתו צברק הנחת פסקי העעמים דף ע"ו (וסרק ההוא עדיין לא הודפס בהריכו החכם הי"ו את אגרתו לקראתי כי מפני כמה טעמים הייתי אז עורכי מתגועז דעמתי, אש אדפיסכו אש לא, ואחרי כן גמרתו להדפיסו) היה מן הראוי להטעים אמרי האזינה ה'. ומה שהדפסתי בכל זאת ה' באתנה, עשיתי כן בעבור שאלתי כמה ה' באתנה בכל הספרים הישנים והחדשים

עמוד 22 על המסורת, שלח חד חטף וחד געיא, פירשת שהראשון נחטף משרת ממנו ומוקף — וזה פירוש דחוק מאד, ונ"ל פשוט שהמסרה קוראה חטף לפתח שאינו מוטעם, וזה ע"פ דרכי הנקוד האשורי, כי (כאלז כתנתי תהליכות קדם עמוד 27) כל פתח וסגול שאין בהם לא טעם ולא מחג אינם נחשבים בנקוד האשורי כתנועה, אלא כחטף, וצורתם שתי נקדות באלכסון, כאשר היא צורת חטף פתח וחטף סגול. ואחה ידידי היקר, וכל העוסקים בתכמת המסרה, עליכם המצות הזאת, לחקור ולברוק אם יתכן להחליט כי אנשי המסרה היה להם הנקוד האשורי או הנקוד שלנו.

עמוד 29 בהערה — גם אני כבה"ע תקפ"ט עמוד 101, העליתי להרגיש ילדה בן וחבריו, רק לא עלה בלבי לתלות הדבר בזה שאמרת כי גם קודם שיהיה הטעם נסוג לאחור היתה התנועה הראשונה מועמדת בגעיא, רק חליתי הענין כזה שיהיה שוא נע לפני הקמץ, ודברי ודבריך עולים בקנה אחד, כי הגועה שאחריה שוא נע היא ראויה למחג (ואם השוא נע מפני דגש, אז חין הטעם נסג לאחור). והכלל שלי הוא יותר קל להכנת התלמידים, והכלל שלך הוא יותר מושכל ויורד לעומק סבת הדבר. והנה גם לדברי וגם לדבריך לנסקה ליה (דניאל ב', מ"ו) ראוי להיות רפה, ואע"פ כן מצאתיו דגוש בדפוסים מדויקים, כגון במ"ג ויניצאה רפ"ה, והנני דורש ממך אם מצאת מפורש בדברי הקדמונים היות חבת ליה רפה, או אם לאו בפירוש איחמר אלא מבללא⁸).

עמוד 33 שמחתי מאד כמה שכחתי על ירהף אויב נפשי שאינו אלא מן הקל, וכן מצאתי בדפוס ברישא (Brescia) שנת רנ"ד הרי"ש כחטף פתח.

עמוד 42 נבזה בעיניו נמאס, נקדת רביע על בעיניו ועל נמאס, ואמרת בהערה כי כן העקר בלי ספק. ואני אמנם נ"ל שאין כאן מקום לשני רביע, כי שני רביע (כדין כל שני מפסיקים) הסמוכים זה לזה הראשון מפסיק יותר מן השני (כגון לאמר לך חתן את חרץ כנען, ויחננו ויאמר מדעסו), ואין ספק כי מלת נמאס רבקה. למעלה (עם נכזה בעיניו) יותר ממה שהיא רבקה למטה (עם זאת ירחי ה' יכנל). והנה אחת ידידי דחית פירוש רש"י, ובתרת בראב"ע ורד"ק, ולדעתי דברי ראב"ע ורד"ק בטלים ומבוטלים, וחלילה לאיש ירא ה' להיות נבזה ונמאס בעיני עצמו, ואין ספק אצלי כי פשט הכתוב אינו אלא כרש"י וכרז"ל, שמי שהוא נמאס (לרוע דרכיו) הוא נבזה בעיניו (אל לדיק), כגון אחוז שהיה איש נמאס, היה נבזה בעיני חוקיה, וכמו שכחתי כבר כבה"ע תקפ"ז עמוד 165. ודע כי בכ"י ק"ז

(חזן מע"ג) וגם בן זלעם מניחו ככה, וגם ריו"ה בן הדפיסו ע"פ כ"י יזן שלו, וגם חכבי רחיתיו בן בכ"י משנת כ"ד. ועוד כי מלאנו כמה יולאים מן הכלל ההוא הנלכז למעלה דף ע"ו, כמו תמיה נבזהו נחפוי (ע"ה, ו') עדתיו בכל"ל ידרשוהו (ק"ט, ב') ותשטרד אהבה ותצדק (משלי ד', ו'), וכן תחניגי בשועי אקיד (תהלים ל"א, כ"ג) היה באתנח לפני רד"ק. ביולח מעכלול דף ל"ה, מלכד הכנה חתרים שמחולקים עליהם הספרים כגון מחיים שפתי ישחונך (ס"ג, ד') שהוא צרביע מע"ג, וככל ס"א, באתנח, גיקר סדינו נפשם (ע"ט, ע') בעקרת רפ"א וקראתו באתנח, געל על-עבדך אחיה (ק"ט, י"ז) צרפ"א ונקראתו באתנח, מעי רתחו ולא דסי' (חיוב ל', כ"ו) כן בע"ג ובכ"י כ"ד, חנל ככל ס"א דמו באתנח. ואתנתי חניתי כן גם י' צינה הגיגי באתנח. (8) בעקרת פלכטין, ועקרת ויניכית רפ"א ובע"א, ונכווא ע"ו, ובעקרת עטיאש, ופסח דער האלט, גם בכ"י משנת כ"ד לנסקה ליה, לע"ד רפה.

ורל"ג הנ"ל אין כאן שני רביע, ובשניהם מלח נבוח במהפך לגרמה, בק"ו בעיניו מרכא, וברל"ג מהפך, וגם בוח לא נחה דעהי⁹).

עמוד 39: בבה"ע הקפ"ט עמוד 102 אחותי בשטח רו"ה, ואמרת כי ראוי להדגיש כמה וכמה בגרמנית שלפניהן טעם משרה, אשר כחו ככח טעם מפסיק, וכן למדתי לתלמידי קרוב לעשרים שנה. ואחרי כן זה כארבע שנים חזרתי בך, ומתקתי כל מה שכתבתי על זה בדקדוקי, ובמקומו כתבתי כדברים האלה:

§ טעמי האמ"ת אזהבים לפעמים למעט בהפסקות יותר מטעמי שאר ספרים, וזה נראה ברור בכמה חיבות המוקפות זו לזו בספרי אמ"ת, שאין בהן דין מקף בשאר ספרים, כגון אל-היכל-קדשך (תהלים ה', ח'*) תדרש-רשעו (י', ט"ו), אמרת-ה' (י"ח, ל"ח*), משפטיה' (י"ט, י',*) יהיר-לרצון (י"ט, י"ו,*) ישלח-עורך (כ', ג'*) מעוז-חיי (כ"ז, ח'*) אשרי-אדם (ל"ב, נ"*) חמבר-עמך (ע"ה, י"ג*), ירעשו-הרים (ט"ו, ד'*) שפכר-לפניו (ס"ב, ט"*) פתך-אכלת (מזלי כ"ג, ח') תשכך-עליו (חיי"ג, ה') מספר-חדשיו (י"ד, ה').¹⁰

§ מצאנו לפעמים זקף וטפחא, וכנגדם באמ"ת זקא וירח בן יומו, כגון בשמואל בצר לי אקרא ה' ואל אלהי אשוע, ובהלים בצר לי אקרא ה' ואל-אלהי אשוע; אך אין ללמוד מזה היות כח הזקא ככח הזקף ושהירח בן יומו יהיה מפסיק, אך הרבר תלוי בתכונת טעמי אמ"ת שאוהבים למעט בהפסקות, אשר ע"כ מאמר בצר לי וכו' אין הפסקותיו בתהלים כהפסקותיו בשמואל, אבל כח הפסקותיו בתהלים הרי הוא כאלו לא היה בו זקף וכאלו כך היו טעמיו: בצר-לי אקרא ה' ואל-אלהי אשוע.

§ לפני הזקף יבא פשטא או מונח לפי אורך או קוצר חיבת הזקף, אבל בטעמי אמ"ת מצאנו תמיד¹¹) לפני האתחא (זכחו ככח הזקף) מרכא, בין אם חיבתו שאחריו ארוכה, בין אם היא קצרה. על כן בראותנו אל-תגעו במשיחי רפה בכל הספרים המדויקים בדפוס ובכ"י, אע"פ שהוא רגוש בד"ה, אין לנו להדגישו בתהלים, אך צריכין אנו להודות כי טעמי אמ"ת אינם משונים משאר טעמים בצורחם לכד, אלא גם בקצת ממשפטיהם. והוא הדין לכמה חיבות אחרות שחשב הר"ה (ואני אחריו בבה"ע תקפ"ט) שנרפו בטעות.

§ במאמר שבין האתחא והסלוק יבוא רביע מוגרש (אשר כחו ככח הצפחא) אם חברה אחרונה ארוכה, כגון לבטח תושיבני, ואם לאו יבא מרכא, כגון וענותך תרבני. כח"ו רפה, אף על פי שבשמואל וענותך

⁹) ואף כי גם בכ"י נ"ד נבנה בעיניו נמאס, עודני עומד דעתי שנקוד רו"ה ע"פ כ"י שלו עיקר, ואף כי חמת הוא הכלל שני טעמים מפסיקים רחופים הראשון מפסיק יותר מן השני, מלאתי בכל זאת כמה טקוונות שדוחק הוא לומר שפסיק הראשון מפסיק יותר מלפניו הראשון אין יתרון לו על חנרו ושניהם שוים וכמדומה אחד עומדים ומתם דבוא תמיד (תהלים ע"ח, ג'). כן הוא בע"ג, ופלטעין, וגנווא, ותהלים באזילית שנת תל"ה) ט"אד סליון (חיי"ג, כ"ג).

¹⁰) יש לדעת כי כל אשר לינתי נסמן כובד חיינו עוקף לפי ספרים עונים מלח עומד במצרת. וראה משפט המקף דף ט'.

¹¹) לא תמיד, מלח ע"פ הכלל שכתבתי דף ע"ג.

בטפחא, והתרכני רגוש. והנה זו ראייה חדשה על התחלפות משפטי טעמי אמ"ת מטעמי שאר ספרים, כי בשאר ספרים אם יש חכה אחת בין האתחא והסלוק לא ימלט מהיות תחתיה טפחא. על כן באו מלות **מָרוּ וְחָסוּ** בטעם נסוג אחור (**כִּי־מָרוּ בָךְ, כִּי־חָסוּ בּוֹ**) והבית'ן רפויזת, אע"פ שבשאר ספרים היה צריך להנקד **כִּי־מָרוּ בְךְ כִּי־חָסוּ בּוֹ**. אם לא שחתיה מלת **כִּי** בלתי מוקפת **כִּי מָרוּ בָךְ, כִּי־חָסוּ בּוֹ**.

הבאתי לפניך דברי אלה, כדי למהר ולכטל בפרהסיא מה שכתבתי בבה"ע חקפ"ט (עמוד 102 עד 105), כי מי יודע מתי אוכה להוציא לאור דקדוקי. ומן הטעם הזה (כי מי יודע מתי אוכה להוציא לאור דקדוקי) אביאה נא לפניך בקיצור גדול קצת ממה שחדשתי בענין משפטי טעמי שאר ספרים. בספרי האיטלקי *Prolegomeni* כתבתי שהמפסיקים אינם אלא עשרה ושמונים החלישה גדולה והפזר אינם טעמים בפני עצמם, אבל הם באי כחו של גרש, ולא פירשתי יותר. וזהו מה שכתבתי על זה בדקדוקי:

§. לא יבא גרש אחר גרש בלי שיהיה ביניהם מפסיק גדול מהם, וכשהיה מן הראוי שיבא גרש אחר גרש, ישחנה הראשון לתלישה גדולה, כגון **וּאֶף־גַּם־זֹאת (ב) בהיותם (א) בארץ איביהם (ג), שְׁמַעְתִּי (ב) אֶת־קוֹל דְּבָרֵי (א) הָעַם הַזֶּה (ג), לְשׁוֹמֵר (ב) אֶת־כָּל־דְּבָרֵי (א) הַתּוֹרָה הַזֹּאת (ג)**.

§. גם התלישה לא תבא זו אחר זו, על כן אם יצטרך הגרש לבא זה אחר זה שלש פעמים, הראשון ישחנה לפזר, והשני לתלישה, כגון **וַיֹּאמְרוּ (ג) שְׂאוּלֵךְ שְׂאֵל־הָאִישׁ (ב) לָנוּ וּלְטוֹלְדֹתֵנוּ (א) לְאִמֵּר (ד)**. אבל הפזר יבא זה אחר זה כמה פעמים, עיין דה"א ט"ו י"ח.

§. התלישה גדולה לא תבא אם אחריה תלישה קטנה, ואז תשחנה לפזר כגון **הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבִּיעַ. וּכְפָתַר תַּחַת שְׁנֵי הַקְּנִיִּים, וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי. בַּשָּׁב יָד, ל'ב מצאנו נגד הכלל הזה בא הנה ואשלחה אתך אל־המלך לאמר ורו"ה הציב לו יד במשפטי הטעמים דף ט' 12), ולדעתי אינו אלא ט"ס, ובדפוסו עטיאש ומיבעלים בא הנה ואשלחה אתך אל־המלך לאמר, ובכ"י ק"ו בא הנה בפזר, ואשלחה בח"ק. — רק במקומות מתי מספר מצאנו פזר בלי שחתיה אחריו לא ח"ג ולא ח"ק, כגון **וּמִצְרַיִם יֵלֵךְ עַל־כֵּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד הוּא, וְאִמְרָתָם זְבַח־פֶּסַח הוּא, וַיִּפְסַל שְׁנֵי־לֶחֶת אֲבָנִים, וַיִּשְׂאוּ שְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה אֲבָנִים (יהושע ד', ח).** בקצתם יתכן שנפל ט"ס, כי החכה המוקפת יתכן שהיה משפטה להיות בתלישה קטנה, כגון ביהושע כ"ב, ל"א, בדפוס ברישא**

12) לא רו"ה הוא שהציב לו יד, חלף דברי נן בלעם הם שהניח טס רו"ה בלעזים טעם, גם הם דברי ר"י חיוג בספרו הנקוד. וע"פ החקירה האמתית עובדה טובה שהנקוד בא הנה ואשלחה אתך אל המלך, כמו שהוא בע"ג, ופלכטין, וגנווא, גם בכ"י כ"ד, הוא הוא הכתוב, והעדפימים הנאים נלזותם אותו זר חשכוה בעעות ונלו לתקן וקלקלו.

נאפולי ופיוארו הכהן אל־בני ראוֹבֹן, תחת שבספרינו אל־בני־ראובן במקף, וכן בשופטים ז', כ"ה בברישא ונאפולי וילכרדו שני שרי מדין. ולא שני־שרי כאשר בספרינו.

§ גם לפני קדמא שאין אחריו גרש מצאנו פעמים רבות שישחנה הגרש לת"ג, כגון ויאמר קח־נא את־בנך, והקריבו בני, אשר עשה הישועה (ע"א י"ד, מ"ה) ויבאו בני־ישראל כל־העדה (נמדנר כ', א') כל־השרים והשרות בקינותיהם (דה"כ ל"ה, כ"ה), וכן פני־בואו הערלים בש"א ל"א, ד', ולא כן בדה"א י', ד' פני־באו הערלים האלה, כי להיות שאין שם קדמא נשאר הגרש במלת יבאו. גם לפני מונח העומד במקום קדמא מצאנו הגרש משחנה לת"ג, כגון ועשר אתנת נשאת כר, הנה עם יצא מטצרים.

§ הגרש ישחנה ג"כ לת"ג אם המלה זעירה, כגון רָק לאנשים האל, הם יצאו את־העיר, פתורה אשר עליהנהר. רק לפני רביע ישאר הגרש גם במלה זעירה, כגון המה וכל־החיה למינה, כי בתוך האכ"ב. (נצ"א כ"ט, ו' י"ג שלש תלויות גדולות, הלאשונה מפני שחזרה גרש, השנית מפני שחזרה קדמא, והשלישית מפני שהמלה זעירה). מצאנו לפעמים ת"ג במקום גרש לסכות בלהי ידועות עדיין, כגון ובניו ואשתו ונשי־בניו. אך לפעמים ת"ג אינה אלא מ"ס, כגון ביהושע ב', א' וילכו ויבאו בית־אשה וזנה, בחומש כ"י על קלף שבידי, הכולל גם התרגום וההפטרות וחמש מגלות ואיוב, ונכתב סביבות שנת ק"ע, מצאתי וילכו ויבאו¹³).

§ גם כי כשיהיה משפט הגרש לבא שתי פעמים זה אחר זה, ישאר השני, וישחנה הראשון לת"ג. מצאנו לפעמים שנשאר הראשון ונשחנה השני, אם המלה זעירה, כגון ותוצא הארץ רשא, ויעל אברם מטצרים הוא, שור אחר צאן (כזמ"ה ה', י"ח), או אם אחריו קדמא, כגון חצי העם היה אחרי תבני (מ"א י"ו, כ"א). ונשאר הגרש במלה זעירה בש"ב כ', ו' אתח קח. ובהפך מצאנו ת"ג אחר הגרש בזולת מלה זעירה, ובזולת קדמא אחריו, כגון ואם־תראה עוד כבגד, כי תכלה לעשר, הפלתי לכם את־הגוים (יהושע כ"ג, ד').

והא לך מה שמצאתי בענין הרביעי, כי הנה הרו"ה (זערי זמרה זער ז' פתח י"ח) כתב כי לא יבאו שני רביעי רצופים זה אחר זה (כלי שיסה בין זה לזה מפסיק גדול מהרביעי וכלי שיסה ביניהם פזעא או ימינ) אלא אם כן יהיה במאמר ההוא תוספת ביאור שאינו לצורך הענין כפי פשטות המקרא, או שהוא מקרא מסורס; ועוקם עלינו שני כהובים, הלא הם: דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה

¹³ ודע כי במקרא ויניחא זע"א, גם במקרא ישן כוונן שלי (ולא ידעתי זמן ומקום לפסוקו כי אין לי טעמו כי חס הנביאים) גם בחומש של רו"ה בהפטרות זאת, וכן גם במ"ג באתר השערה נקוד וילכו ויבאו בית אשה וזנה, בית בטונת ולת עוקף, וכזה לא קשה עידי.

אדמה חמימה, אמר אלהם לדרתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם (ויקרח כ"ג, ג'), ואחריו נמשכו בעל אהל משה ובעל תלמוד לשון עברי. ומי יחז וארע היכן הוא הסירוס או תוספת ביאור בפסוק ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע, ובאחרים רבים, שכאו בהם שני רביעי רצופים זה אחר זה, והא לך קצת מהם לרונמא. בראשית ט"ו, י"ג — ל', ל"ב. במדבר י"ז, ה' — כ"ג, ל'. דברים ח', י"ט — ח', כ"ח — ד', ט' — ד', י"ט — י"ג, ו' — י"ז, ח'. קהלת ט', י"ח. אסתר ד', י"ח — ו', כ' — ז', ט' — ט', י"ב. יהושע י"ז, ח' — כ"ג, י"ד — כ"ד, ז'. שופטים ח', ז' — ז', ה' — י"ד, י"ט — י"ו, ה'. ש"א ד', י"ח — ט', י"ג — י"ב, ג' — י"ד, י"ד, כ"ד — ה' — כ"ט, ג' — כ"ט, ו'. ש"ב כ', כ"ג — ו', כ' — י"ח, ח' — י"ח, י"ח — ג' — י"ח, ט' — כ"א, כ'. מ"א כ', מ"ב — ג', י"ח — ז', ב"ה — ח', ס"ד — י"ח, כ' — י"ח, כ"ג — כ', ל"ט. מ"ב ו', ל"ב — ט', כ"ז — י', ו' — י"ו, ט"ו — י"ח, ל"ב — כ"ב, י"ד — י"ב — כ"ה, ב"ה. ירמיה ד', ל' — ל"ב, י"ד — ל"ח, ו' — כ"ג, ז'. יחזקאל י', כ' — י"ד, ד' — כ', י"ג — כ', כ"א — ל"ד, י' — ל"ח, י"ז — ל"ט, י"ז — ע', ד' — ע"ד, כ' — ע"ד, ה'. זכריה ח', י"ט. מלאכי כ', י"ז. דניאל ה' ז' — ז', ז'. דה"א י"ג, כ'.

הרי אלו שבעים ושנים פסוקים, אשר נעלמו מהרז"ה ומתלמידיו המדקדקים, והם מסוגלים לפקוח עינים עורות, והיו למאורות.

והנה כבר זה מאתיים שנה החכם *Caspar Ledebuhr* בספרו שלשלת המקרא (*Catena Scripturae*) אסף וקבץ רוב המקראות הנ"ל (עמוד ש"ד זע"ה), ולא אמר כלום אימתי יבא הרביעי כפול, ואימתי יכפל הפשטא ולא הרביעי. ואחריו החכם *Wasmuth* בעל ספר *Institutio methodica Accentuationis hebraeae* העתיק רשימת הפסוקים אשר לקט ליד יבור והביאה בעמוד ק"ב מספרו עם כל הטעיות שנפלו בה בספר ליריבור, ואח"כ החליט (עמוד קמ"ח) שאין שום חק ומשפט לכפילת הפשטא, כי קודם הפשטא יבא *libere et indifferenter* לפעמים פשטא אחר, ולפעמים רביעי.

ואני מצאתי כי ביאת רביעי ואחריו רביעי, או רביעי ואחריו פשטא, תלויה במרחק שבין שני הטעמים, כשהמרחק הוא גדול יכפל הרביעי שהוא מפסיק גדול, וכשאין המרחק גדול כל כך יכפל הפשטא שהוא פחות מהרביעי. בא וראה בירמיה ג"ב, ז' ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה, אבל במ"ב כ"ה, ד' שחסרו קצת תבות, בא הלילה בפשטא, כוה: ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה הלילה.

ואולם המרחק הצריך להיות בין הרביעי הראשון והשני הוא לפחות ארבע תבות ובהן לפחות שמנה תנועות, כגון דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה חמימה (ולא חמתי ע' תנועות, כי לא חדע חס התנועה שחזר העעס עולה ען הטנין); ואם אין בארבע התבות רק ז' תנועות מצינו שלא נכפל הרביעי אלא הפשטא, עיין ירמיה ל"ח, י"ב. ואם אין שם רק שלש תבות צריך שיהיה בין רביעי לרביעי יותר מעשר תנועות, כמו בפסוק אמר אלהם לדרתיכם כל-איש אשר-יקרב מכל-זרעכם, וכמו ביחזקאל כ', י"ג. ול"ח, י"ז. אבל במדבר כ"ו, נ"ח משפתה הלבני משפחה החברני, נכפל הפשטא, כי אין כאן יותר מעשר תנועות בין טעם לטעם חוץ מהשחים שאחר הנגינה, הלא הן תת שבתיבול משפחת.

גם בוולת שיעור התכות והתנועות יבא רביע אחר רביע אם יש בין זה לזה פסיק, כגון בראשית ל', ל"ב. דברים י"ז, ח', מלאכי ב', י"ז. או שני מפסיקים, כגון במדבר י"ז, ה', (אך הפסיק לא יפסיק אם אין שם חפילו ג' תנות, כעו ניצטיה ע', כ"ח).

והנה בכל החמשה ושבעים מקראות שהבאתי אין לנו יוצאים מן הכללים האלה רק חמשה, והם שופטים י"ז, ה'. ש"ב ו', כ' (חולי נא כאן רניע, להפריד יומר בין שני היום הכתובים שם זה קרוז לזה), מ"א ח', ס"ד. ירמיה ד', ל'. דה"א י"ג, ב'. עוד לדעת כי בירמיה י"ט, י"ג מצאנו בקצת ספרים לכל הבתים אשר קטרו על-גגתיהם בשני רביע, והוא נגד הכללים הנ"ל, אך מצאתי גגתיהם בפשטא בק"ו ורל"ג, רפ"ה ומנחת שי, גם מיכעלים ראה כן בכ"י אחד ובכמה דפוסים¹⁴).

ולא אכחיד החת לשוני כי גם יחכן שימצאו קצת מקראות שלא נכלל בהם הרביע, אשר לפי הכללים שהצבתי היה ראוי שיכלל, ועדיין לא מצאתי רק שנים, והם ירמיה כ"ד, ח', ודה"ב י"ב, י"ג, ואולי ימצאו עוד קצת. ואין ספק כי עד היום לא כל משפטי הטעמים נגלו לפנינו, ודי לי אם הוכחתי כי כללו של הרו"ה בענין זה בטל ומבוטל, ומה שחשב וואזמוט שיבא רביע או פשטא בלי שום הק ומשפט הוא ג"כ בטל ומבוטל; ואם מלבד זה ביררתי עומק משפטי כפילת הרביע בצמצום או בקירוב גדול, ישחבה הרחמן אשר ברך יגיעי ועמלי.

והנה עד כאן היו דברינו כשיצטרכו לפני הוקף ג' הפסקות פחותות מהוקף (סימנין גבאר) שאו הראשונה תהיה ברביע, והשלישית בפשטא, והאמצעית תהיה ברביע אם בין הטעם הראשון והשני ימצא המרחק הראוי, ואם לאו תהיה בפשטא; כגון ביום הזה (ג) נבקעו (ב) כל-מעיינות (א) תהום רבה (ד). ויעשו כן (ג) ויש אהרן את ידו בטטהו (ב) ויך (א) את עפר הארץ (ד). וכן בירמיה ז', ב' שמעו דבר ה' כל-יהודה הבאים בשערים האלה. וכדפוס האאגט ולונדון וקצת דפוסים אחרים יהודה במהפך ושבוש. וכן ביואל ב', י"ט ויען ה ויאמר לעמו הנני שלח לכם את-הרגן והתירוש והיצהר. הרגן בפשטא בק"ו ורל"ג וכדפוס ברישא ומיכעלים¹⁵); אבל ברוב הספרים הרגן בוקף, והוא שבוש.

ואמנם אם יצטרכו לפני הוקף ד' הפסקות פחותות מהוקף (סימנין דגבאה), או אם יש בין הראשונה והשניה המרחק הראוי, יבאו שני רביע רצופין ושני פשטיין רצופין, כמו אמר אלהם (ד) להדתיכם כל איש אשר יקרב מכל זרעכם (ג) אל הקדשים (ב) אשר יקדישו בני ישראל (א) לה (ה). ואם אין בין הראשונה והשניה המרחק הקצוב, היה מן הצורך שיבאו אחר הרביע שלשה פשטיין רצופין, וזה ישחית נועם הזמרה (ולא נטלל רק פעם אחת נשני דומק גדול,

¹⁴ וכן נטיל גס פאן דער האלגט כ"א, וכן הוא גם נמ"ג שט"ח ונמקרא דפוס פאליס שנת ז"ד יפה עאל, גם נמקרא יאן נוסן עלי.
¹⁵ וכן נמקרא ויכיליח רפ"א ושע"א, דגן כפשטא.

יהוה נעולת ז', כ"ה, וגם גם אינס ג' פזטין עטג חלל ב' פזטין וחדל יתיב¹⁶, לפיכך האמצעי מהשלשה פזטין ישחנה לרביע, וכחו ככח פשטא, והוא מפסיק פחות מהפשטא שלפניו ויותר מהפשטא שאחריו, כגון ויאמר אלהים (ד) זאת אות הברית (ג) אשר אני נתן (ב) ביני (א) וביניכם (ה), ויען יצחק ויאמר לעשו (ד) הן גביר שמתיו לך (ג) ואת כל אחיו (ב) נתתי לו (א) לעבדים (ה). ונפש כי תגע בכל טמא (ד) בטמאת אדם (ג) או בבחמה טמאה (ב) או בכל שקץ טמא (ה) וכן בסוף ד"ה כה אמר כורש מלך פרס (ד) כל ממלכות הארץ (ג) נתן לי (ב) ה' (א) אלהי השמים (ה).

והנה לרוב מציאות הפשטא לפני הוקף ולמיעוט מציאותו לפני הרביע, נמשך כי רבים מהסופרים והטרפסים טעו לפעמים וכתבו זקף במקום רביע השני, ונשחתה כוונת הפסוק, כי הוקף ההוא (כדין כל שני טפסיקים לזופים) משפטו להפסיק יותר מהוקף השני שאחריו, תחת אשר באמת התכה ההיא צריכה למפסיק פחות מהוקף שאחריה; כגון אם נכתוב ויען יצחק ויאמר לעשו (ב) הן גביר שמתיו לך (א) ואת כל אחיו (ג) נתתי לו (א) לעבדים (ב) ודרגן ותירש שמתיו (ד), נמצא ואת כל אחיו דבק למעלה, ונתתי לו לעבדים מחובר למטה, ונשחתה הכוונה, ונשאר הפסוק נעדר הבנה. וע"כ ראיחי להסיר מכשול מדרך עמי, ולהביא כאן קצת מקראות שנפל בהם השבוש הזה (שנל בהם זקף במקום רביע) בקצת הדפוסים או ברובם.

ויאמר אלהים תדשא הארץ ושא עשב מזריע זרע. מלה דשע ברביע, כעדות רד"ק בס' עט סופר (עיינ מנחת זי), וכן מצאתי בכ"י ק"ו ורל"ג, ועוד מצאתי ראייה ברורה לדבר ממה שכחוב אח"כ ותוצא הארץ ושא, בתלישה גדולה אשר כחה ככח הגרש (וכשתנה הגרש לת"ג מפני שהמלה זעירה), וכאן שיש גרש לפניו התלישה מפסקת פחות מהגרש; אף כאן שהארץ בפשטא (תדשא הארץ) צריך שיהיה ושא ברביע, שהוא פחות מהפשטא שלפניו. ואמנם הסבה למה לא בא זקף לא כאן ולא כאן, הוא מפני שהדשא הוא מסוג העשבים, ואינו מסוג העצים. ובדפוס *Hooght* ולונדון חדשא הארץ ושא בוקף, והוא שבוש. ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן, אשתך ברביע, ובהוגט ולונדון בוקף, והוא שבוש.

כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך, אם היה לאמר בוקף לא היה מקום לפשטא על ושאלך. והיה צ"ל ושאלך כמונה ואחי בפשטא, לפיכך נראה לי כי לאמר נקוד רביע; וכאה מלת לאמר דבקה עם חצי הראשון

¹⁶ והא לך מה שמתני כנר זה כטה שנים בגליון תנ"ך שלי, הנה כאן ג' פזטין לזופין ברוב ספרים והוא נגד בן בלעם בס' טעמי המקרא וחיוג בס' הנקוד שניהם העירו שהפשטא לא יתדקף כי אם שנים זה אחר זה. ובדקתי ונמצאתי במקרא פלגטין ומקרא ויניח ע"ה ומקרא גנוח ע"ו לכל-עמא בוקף, ואף אם זה כל תבון ידי וכרוח לי ע"ל לכל-עמא ברביע דוגמת תדשא הארץ ושא עשבי, ותתחלף למעתיק רביע בוקף".

מהאמירה (למי אתה ולמה תלך) על דרך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי:
ואתה אמרת היטב איטיב עמך ושמת יאח ורעך וגו': ויאמרו נקרא לנערה ושאלה
את פיה: ההגדה הזאת אינה אלא מסברה, ועד היום לא מצאתי לה סיוע בשום
דפוס ובשום כ"י.

ויאמר אעלה אתכם ממצרים ואביא אתכם אל-הארץ אשר נשבעתי
לאבותיכם (סופטים נ', ח') הארץ ברביעי, כן הוא בנביאים כ"י על קלף שנידי
עם רש"י וחרגום, נכתבו קודם שנת קי"ט, וכן בכ"י ק"ז ורל"ג. אבל בכל הדפוסים
שראיתי הארץ בוקף, והוא שבוש גדול.

אחד נשא שלשה גדיים ואחד נשא שלשת ככרות לחם (ש"ח י', ג'), כן
הוא בכ"י ק"ז ורל"ג ובמ"ג רפ"ה [זע"ת], וכן נכון בלא ספק. וכרוב הספרים
ואחד נשא בוקף.

ויאמר יחונתן על הנער נשא כליו לכה ונעברה אל מצב הערלים האלה
(שם י"ד, ו'), ונעברה צ"ל ברביעי, וכן הוא ברל"ג, אבל ברוב ספרים הוא
בוקף והוא שבוש גדול. ובק"ז ובכ"י שלי יש כאן שלשה פשטין (לכה ונעברה
אל-מצב) ואיננו נכון לפי דרכי הטעמים, אבל איננו משחית הכוונה.

ויאמר יהונתן אל דוד ה אלהי ישראל כי אחקר את-אבי כעת תחר'
השלישית (שם כ', י"ב) אבי ברביעי, כן הוא בספרים המדויקים, ובק"ז ורל"ג וכצ"ל.
ויבא אליו ויאמר לו שני אנשים היו בעיר אתה (ש"כ י"ב, ח') אנשים ברביעי
כן הוא בק"ז ורל"ג ורפ"ה [זע"ת] ומיבעלים [ופלנטין וגנווח וקלודיום וריינטק] וכצ"ל.
ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט ויקרא אבשלום
אליו ויאמר אי מזה עיר אתה (שם ט"ו, כ'), ויאמר ברביעי, כן הוא ברל"ג, וכן צ"ל.
ואם העיר תשוב ואמרת לאבשלום עבדך אני המלך אהיה (שם ט"ו, ל"ד),
עבדך בקצת ספרים בוקף, והוא שבוש, והיה נ"ל שגם זה ככל הקודמים משפטו
ברביעי, ואח"כ ראיתי בק"ז ורל"ג, ובדפוס נאפולי, ברישא, רפ"ה, מ"ש, ומיבעלים
[ואפיטיוס] עבדך בקדמא, וכן נכון, כי עבדך דבק עם אני, והמלך הוא דרך
הקריאה (וואקאזיף). ויפה העיר מיבעלים שהוא קדמא ולא פשטא.

אתה ידעת את דוד אבי כי לא יכל לבנות בית לשם ה אלהיו (ע"ח ה',
י"ז) בית ברביעי בק"ז ורפ"ה וכן צ"ל¹⁷). ובשאר ספרים (גם נעיכעלים) בוקף,
והוא שבוש גדול.

ויועין המלך רחבעם את-הזקנים אשר היו עמדים את פני שלמה אביו

¹⁷ וכן הוא נעקרא יסן נוסן שלי ונעברה ברביעי.
¹⁸ גם במ"ג ש"ח בית ברביעי וכן בפלנטין, ומכנה בן ישראל, ומקרא גנווח,
ונעקרא יסן שלי.

(עס י"ב, ו'), עמדים ברביע בק"ו ורל"ג ובדפוס פוזארו עם פירוש אברבנאל
וברפ"ה [וזע"ח] ומיכעלים, וכצ"ל. והוא הרין גם כן ברה"ב י', ו'.

ויבא אחאב אל ביתו סר וזעף על הרבר' אשר דבר אליו נכות' היוזרעאלי
(עס כ"א, ד') אליו ברביע, וכן הוא בק"ו ורל"ג ומיכעלים, וכצ"ל.

ויאמר האיש אשר ימלט מן־האנשים אשר אני מביא על ידיכם (ט"ז י',
כ"ד), אין שום ספק כי האנשים צ"ל ברביע, וכן הוא בק"ו.

ואמרת אליהם זה הגוי אשר לוא שמעו בקול' ה אלהיו (ירמיה ז', כ"ח),
שמעו ברביע בק"ו רל"ג רפ"ה ומיכעלים, וכצ"ל.

ויאמר אלי בן אדם את טקום כסאי ואת טקום כפות רגלי (יזקאל ט"ג,
ו') כסאי ברביע בק"ו רל"ג ורפ"ה [וזע"ח וטקרא פלרים ע"ד] ומנחת שי, וכן צ"ל.

ויאמר אלי המים האלה יוצאים אלהגלילה הקרטונה (עס ט"ז, ח'), יוצאים
ברביע בק"ו רל"ג ורפ"ה [יטקרא פלרים ע"ד], וכן צ"ל²⁰).

והמלך שב טגנת הביתן אל בית משתה היון והמן נפל על הטטה אשר
אסתר עליה (אסתר ז', ר') נפל ברביע בק"ו רל"ג רפ"ה ומיכעלים²¹, וכן צ"ל.

וישא דויד ארז עיניו וירא ארז טלאך ה עמד בין הארץ וכיון השמים
(דה"ט כ"א, י"ו) עמד ברביע, כן הוא בק"ו וכן מצא מיכעלים בכ"י, וכצ"ל.

ויחרל הנביא ויאמר ידעתי כי יעץ אלהים להשחיתך (דה"ט כ"ה, י"ו), ידעתי
רביע ברל"ג, רפ"ה, ומיכעלים²², וכן צ"ל.

ויעמדו על עזיהו המלך ויאמרו לו לא לך עזיהו להקטיר לה' (עס כ"ו,
י"ח), עזיהו ברביע כן הוא בק"ו, וכצ"ל.

וכן במליצי שרי בכל המשלחים עליו לדרש המופת אשר היה בארץ
(עס ל"ב, ל"ח), לדרש רביע בק"ו ורל"ג ומיכעלים, והוא מעיד שכן מצא בכ"י, וכן

צ"ל. וברוב הספרים זקף, והוא שבוש גדול. ובמנחת שי במהפך, וגם זה איננו נכון.
ובשתיים עשרה שנה החל לטהר את יהודה וירושלם (עס ל"ד, ג'), לטהר

ברביע ברל"ג ומיכעלים, וכן נכון.

עוד מקרא אחד היה לי להביא כאן, והוא רק חזק ואמין מאד לשמר
לעשות' ככל־התורה אשר צוך משה עבדי (יהושע ח', ז'), כי היה נראה לי

שהתורה צ"ל ברביע, וכן מצאתי אח"כ בק"ו ורל"ג. אך את"כ ראיתי כי אולי
בכוונה נתנו בעלי הטעמים זקף על התורה מפני מלח ממנו, שאם היה מאמר

אל תסור ממנו ימין ושמאל דבק עם התורה. היה לו לומר אל תסור ממנה

¹⁹ גם ככה בע"ג ע"ח, ופלנטין ובטקרא פלרים ע"ד ובדיינעק, ובטקרא ישן שלי.

²⁰ בטקרא ישן שלי יצ"ים. והנה הוצ' דוגעת חלילה חיה אס"פיל משערת ראשו
ארצה (ע"ח י"ד, ט"ה).

²¹ וכן בטקרא ויכילא ע"א, וט"ג ע"ח, וכן כתב יהכ"י הנקדן, וכן ענינו גם
כן בלעם בטעמי הטקרא שלי.

²² וככה בע"ג ע"ח וטקרא פלנטין, ומנזה בן ישראל, וגנוות, ואפיעיוס, וריינעק.

לפיכך עשו אותם שני מאמרים, רק חזק ואמין מאד לשמר לעשות ככל התורה מאמר אחד, ואח"כ אשר צורך משה עבדי אל חסור ממנו ימין ושמאל מאמר שני, כלומר כל מה שצורך משה עבדי אל חסור ממנו ימין ושמאל.

ועוד המשה מקראות מצאתי שנמצא בהם בקצת ספרים זקף במקום רביעי, אלא שאינם לפני פשטא זקף, אבל הם לפני חביר וטפחא. ואלו הם,

וינחם יהודה ויעל על גזוי צאנו הוא וחירה רעהו העדלטי תמנתה (כללזית ל"ח, י"ג), הוא ברביע ברל"ג ורפ"ה [ושע"ח] וסביוניטה וחומש עם רמב"ן שנת ש"ח ומנחת שי ומיבעלים, וכמה וכמה ספרים אחרים מדויקים. אך יהב"י ורוו"ה כתבו הוא בוקף, וזה נגד מונח הכתוב, כי מונח הכתוב הוא לומר כי יהודה הלך לחמנת לגזוי צאנו, וכמפירש בפסוק שאחריו הנה חמיד עולה חמנתה לגזוי צאנו; אבל אם יהיה הוא נקיד זקף, תהיה הכוונה כי יהודה, הוא (ולא חירה) הלך על גזוי צאנו (ולא נתמנה לחיזה עקוס), וחירה (ולא יסודה) הלך לחמנת. ואני אחמה על רוו"ה חמהון גדול, איך לא הכין דבר זה.

ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לך אלהי ישראל ותן לו תודה (יהושע ז', י"ט) כבוד רביע ברל"ג, ובדפוס פיזארו עם פירוש אברבנאל, וברפ"ה [ושע"ח] ופלנטיין ומקרא ויכילא זע"ח, ומקרא גנוואן מנחת שי ומיבעלים; ובספרים רבים בוקף והוא שבוש.

ויאמר דוד אל אכיש אם נא מצאתי חן בעיניך יתנו לי מקום באחת ערי השדה ואשבה שם (ש"ח כ"ז, ה'), מקום רביע ברל"ג ורפ"ה ומיבעלים, וכן צ"ל. 23) ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלוא תעשה (מ"ג ה', י"ג), גדול רביע ברל"ג ורפ"ה ומיבעלים ורוו"ה [נהפזרה ל"פ תזויע] ושניהם מצאו כן בספרים כ"י.

ואמרת ככה תשקע בכל ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה ויעפו (ירמיה סוף כ"ח), הרעה צ"ל ברביעי, כי „ככה תשקע בכל ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה" הוא מאמר אחר, ומלת ויעפו היא מאמר אחר, והיא סיום הספר שמסר ירמיהו לשריה להשליך אל תוך פרת (סך היה סופו ויגעו עמים בדי ריק ולאמים בדי אש ויעפו — פסוק כ"ח), וצוה אותו שיקרא את כל דברי הספר ההוא, וכבלתו לקרוא יקשור עליו אבן וישליכהו אל תוך פרת, ויאמר ככה תשקע בכל ולא תקום מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה, ואח"כ יהזור ויאמר המלה האחרונה מהספר, שהיה ויעפו, וזה דרד חזוק וקיום, לסימן כי כל דברי הספר ההוא יתקיימו עד חמם. ובכל הספרים הרעה בוקף, ולפי זה יהיה אשר אנכי מביא עליה ויעפו מאמר אחד, והוא מאמר נעדר הבנה. ובכ"י ק"ו אין באן זקף, אבל מפני הרעה בקדמא ואולא, והוא ג"כ טעות (כי הנגז טכסיק פחות מהתנור, ויהיה נמוח הנלות כן: מפני הרעה (א) אשר אנכי (ב) מביא עליה (ג),

וזה לא יתכן), ומכל מקום איננו שבוש גדול כל כך כמו הוקף.

והנה רוו"ה מצא בספר טעמי המקרא, כי לא יבא רביע אחרי פשטא אם לא יהיה אחריו פשטא אחר, חוץ משנים, ויאמר דוד אל אכיש, אבי דבר גדול,

וכח על זה (משפטי העשעים דף ל"ה) כי מכאן למדנו כי ויעל על גזוי צאנו הוא ז"ל בוקף ולא ברביע. ואני לא אדחה השכל הישר מפני קבלתו של בן בלעם, מלבד כי קבלתו זאת דחוויה מעיקרה, כי גם בזולת פסוק וינחם יהודה, ופסוק בני שים נא כבוד, וזה נא לנו עוד בכל הספרים (גם ברפואי רו"ה) ויקחו מלפני משה את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל למלאכת (שמות ל"ו, ג'). ועוד מלבד זה מצאנו שני כחובים שבאו בהם בכל הספרים פשטא ורביע לפני חביר, והם עורא ו', י"ב. ודה"א כ"ו, כ"ו. לפיכך אין מנוס מהירות, כי עדותו של בן בלעם לא הגיעה בשלמותה ליד רו"ה, ולא בן בלעם חחום על ההעתק שהיה ביד החכם האשכנזי. (24)

(24) לא אובל להסכים כזה עם סגרת החכם הי"ו, לדחות קבלת בן בלעם, כי בן בלעם הוא חביר הקדמונים אשר השאירו לנו מספר ומנין והתרופות וזמנא כל טעם וטעם, והוא שער לנו כל טפירות הברורות אשר נעסרו על כל ענינים הללו. והנה אם תמנה את דבריו ונקרא אחרי תועה, אין לנו עוד יודע עד מה, כי מי מן האחרונים אשר יתחכם לומר עשיתי בן גס חני; ואף אם יאמר, היט להאמין לדבריו, כהיות שאין לו מקראות הנדוקות כמו שהיו בידי הקדמונים, הלא ראינו האחרונים אשר נכנסו לזו המלאכה להוציא משפטי העשעים רק לפי שקול דעתם וכלי קבלת הקדמונים שכולם טעו ואגו. וגם כי אמת הוא שטעיות פופר יט נספר בן בלעם, הן כל טעיות אלה אינם אלא צמלות מעוקלות או נפשוקים שלא הובאו בלשונם בראוי. אבל לומר על כלל שמועש מפורש עם פסוקיו מסכימים לו שיהיה טעות, זהו דבר שלא תסבול דעתי; ואם נרצה לנו לומר בן, נרצה לנו ג"כ לומר טעות על כל המפורש שלנו מרצה לפופר, בעבור גס זה כמה וכמה מסורות שהפרט אינו מסכים לכלל או שהפשוקים מעוקלים וכדומה, ונעשה בן התורה כחומה פרוכה. (וחלילה לנו שדממה לאיש פלוני פלוניא — ליון תר"כ דף קפ"ח!) אמנה חני אסמוך על מסורות בן בלעם ולא אמנה מהן ימין ומאלל. ואם לומר בן בלעם נג' מקומות ישמש השוכח את הסלוק וגו' (לעיל דף י"ג) אלך בעקבותיו, אף כי ברוב ספרינו ג' המקומות עוקפים, ואם לומר שהתלויא תתדף בעקום אחד (הנה ואשלחה ראה למעלה הערה 12) אאמין בו, כי ודאי בן הוא לפי הקדמונים, ואם לומר שאחרי כל רביע אשר אחרי פשטא לריך לבוא רביע אחר חוץ ענ' מקומות, ואמלא עוד פסוק ג' חוץ ענ' הנמסרים, לא אשנא את דברי בן בלעם, אלא אשנא את נקודו של פסוק הג' הזה. ואם אמת הוא שנפסוק ויעל על גזוי אלו הוא לא יתכן בו הזקף, ברוב-לי גס הרביע לא יתכן בו. ומה שהחכם הניח למעלה של פסוקים לסתור את קבלת בן בלעם זו, באמת איננה מסותרת על ידם כלל, כי בן בלעם על רביע אחרי פשטא עומד, אבל בהם עומד הרביע אחרי טרם ולגרמה, את כל התרופה אשר הביאו בני ישראל. אצרות הקדשים אשר הקדיש דוד המלך. ועם דני ישלח ידה; ולמדנו מאלו הפשוקים כלל גדול והוא שאם יקרה לרביע לבוא אחרי פשטא בלי רביע אחר מלאחריו, לריך להיות טרם או לגרמה לפני רביע בזה; ואם לא יוכל להיות זה, אז לריך לבוא הטרם נמקים הרביע. ומלאנו הרביע והטרם כרדפים אשר ע"כ מחלוקת בין הנקדנים כבמה וכמה תיבות שזה ענקד רביע וזה ענקד טרם, כגון ומאלה (ראשית י', ל"ב) על בן (י"א, ט') חנכי (ט"ו, ה') כחסד (כ"א, כ"ב) ומאלה (כ"ו, מ"ב) קעמתי (ל"ב, י') וישמע (שמות י"ח, א'). במדבר כ"א, ח') מדוע (ויקרא י', י"ז) ואני (שם כ', ג') לכם (במדבר י"ח, ו') והאנשים (י"ג, ל"א) ככל אבן (ל"ה, כ"ג) ורלח (ל"ה, כ"ז) וגם מים (דברים ב', ו') וההר (ד', י"א) וחתי (ד', י"ד) תעשה (כ"ג, ג') ודועיהם רבים אשר לקלת הנקדנים ברביע ולקלתם בערם, וראה גס ההערה 20). והנה לדעתי צלי ספק שכל אלה אשר הניח החכם נגד כללו של בן בלעם ל"ל הטרם לפני תביר: ויעל ער גזוי צאנו הווי בני שים נא כבוד. ככה תשקע בכל ולא תקום מפני הרעה, ובגרכת כ"י שהניח החכם. ועולל כזה בן בלעם מכל הקושיות, וגם טעמי הכתובים מועטים על עמדם.

והנני רואה כי כבר ארכה המגלה יותר ממה שהיה בלבי בתחלה, לכן
 אעזוב כמה ענינים אחרים שחדשתי במשפטי הטעמים, ורק אחד אביאה
 עוד לפניך, יען כבר רמזתי עליו למעלה בדבריי על עמוד י"ז מספרך, כי
 אמרתי שלא יבא זקף אם אין אחריו רק שתי תבות ושחיהן בלתי ארוכות.
 וביאור זה, כי התיבה שאחריה אתנח או סלוק יחכן שיהיה טעמה טפחא, ויחכן
 שיהיה טעמה מונח (לפני אתנח) או מרכא (לפני סלוק). והנה הכלל בזה הוא,
 שאם שתי התבות או אחת מהן ארוכה, כלומר שנגינתה על התנועה השלישית,
 או משם והלאה, או שנגינתה על תנועה השנייה, אבל בין שתי התנועות יש חטף
 או שוא ולפניו מתג²⁵), או תהיה תבה הראשונה בטפחא, ואם יש לפניו תבה
 מופסקת יותר ממנה ואין בה אתנח יבא בה זקף. לדוגמא: אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
 הָאָרֶץ, אין כאן זקף כי ואת הארץ תבות בלתי ארוכות. לא כן: אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, מפני שרי גברתי אנכי ברחתי,
 ואני והזֶעֶר נלָקַח עַד־כָּה; ואם היה כחוב אני ברחתי. נלך עַד־כָּה, לא היה
 מקום לזקף. וחד פסוק סימן, כלם יעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־אֲתָה חֲלִית כְּמֹנֵנוּ
 אֲלֵינוּ נִמְשַׁלֵּת (ישעיה י"ד, י'). ומן הטעם הזה הוא שבשמות המרגלים (נמדבר
 י"ג) בכל שמות השבטים יש זקף (למטה ראוֹכֵן שְׁטוּעַ בְּדוֹכָר), חוץ משבט אפרים
 (למטה אפרים הוֹשֵׁעַ בְּדוֹנֹן), כי בְּדוֹכָר הַגְּנִינָה בו על השלישית, ובְּדוֹנֹן על
 השנייה²⁶). אך אם אין שם רק תבה אחת קודם האתנח, או בין האתנח והסלוק,
 או בהכרח תהיה בתבה ההיא טפחא, אף אם איננה ארוכה לא היא ולא שלאחריה,
 כגון וַיַּעַשׂ גַּח (כראשית ו', כ"ג) ובין כל נפש חיה אשר אתכם לדרת עולם
 (שם ט', י"ב²⁷).

ועדיין צריך עיון במלה סמוכה לחברתה, כי מצאנו ויתן אתם אלהים ברקיע
 השמים, בלי זקף, מפני הסמיכות, אע"פ שהשמים תבה ארוכה, וכן ויהי לשבעת
 הימים. ובהפך מצאנו ויעל משם אלי־ישבֵן דָּבָר (יהושע ט"ו, ט"ו), שאע"פ
 שהתבה סמוכה יש לפניו זקף. גם צ"ע כי כל וירבר ה אל משה לאמר הוא בלי
 זקף, אבל וירבר ה אל־יהושע לאמר (יהושע כ', ח') יש בו זקף. ונראה כי לרוב

²⁵) לא נכל התנועות, חלף דוקא כשהתנועה הראשונה היא קטן או חולס או כרי
 ועזובה נמתג, חלף בתנועה אחרת לא יבא טפחא.

²⁶) והנה כל טפחא אחרי זקף חף שהיא מפקקת לענין יהו"ח ונגדכס"ת, ט"ט רהוטע
 היא בטשטעמעה חל תיבת האס"ף, ומהו נגלה טעות הר"ע ספורנו בפרושו לשעות ט"ו,
 י', על מלת חזירים (אשר נמשך אחריו הטעתיק האשכנזי ואלאמאן). עוד נראה שור
 מהחמור כאן שהפרוש האמתי של פסוק שטע ישראל הוא כרש"ס,, ה' הוא חלחיכו,
 ה' הוא חלד."

²⁷) ועוד חס תיבה השלישית קודם לחס"ף נחה בתכיר, כמו ויברך אתם אלהים לאמר.
 ההצליח ה דרכי אס"ף וזה יבא חס תיבת הטפחא מופרדת מתיבת הסלוק ונמשכת
 לתיבה שלמעלה ממנה.

רגילות פסוק וירבר ה' אל משה לאמר המעיטו הפסקותיו. עוד צ"ע בענין ו
בראש חבה, ולא אוכל להאריך. (28)

אחה עתה ברוך ה', אחה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום, יצליחך
ה' בכל דרכיך, ויברך את מעשה ידך, וינחם את אוהבך הנאנה, הכו"ח פה
פארוכה, היום י"ח חשוו.

שד"ל זערא לפ"ק.

(28) לא נראה לי לתלות הענין בתיבה המנוכה, כי כל תיבה אחרי זקף סמוכה היא
לסלוק חף כי בזה נעפחה, ואשר היא תיכנה סמוכה נכרת ע"י התניד שלפניה כאשר
כתבתי בהערה הקודמת. וכן הכרת ו' נחשבת לענין ג' התנועות כמו ולימים וזנים
(ראשית א', י"ד) לעבדה ולשפחה (כ', ע"ו) אהם ושביתם (במדבר ל"א, י"ט) ובבנה ובבקה
(דברים כ"ח, כ"ו). חננים מלאנו כטה וכמה פסוקים נגד הכלל ונח עשרת תמיכות
חרובות, כגון ויהי ערב ויהי בקר יום הששי וע"פ הכלל שלמעלה היה דינו ויהי ערב ויהי בקר
יום הששי וכן לחיות זרע על פני כל הארץ (ראשית ז', ג') והנה חרבו פני האדמה (ח',
י"ג) חשע שנים ומאתים שנה (י"ח, י"ט) ישפט ה' ביני וביניד (ט"ו, ה') כעת חיה ולשרה
קו (י"ח, י"ד) ולא הרעתי את אחי סדס (במדבר ט"ז, ע"ו) ואתה ואהרו איש סחתתי
(ס"ט, ע"ו) אל נא חטנע מהלך אלי (כ"ב, ע"ו) וילך כלעם עם שרי בלק (במדבר כ"ב,
ל"ה) מי יחיה משמן אל (כ"ד, כ"ג) סאוס ברע ובחרו בטיב (ישעיה ז', ע"ו. וע"ו) והנא
סוראקם והנא מעריצקם (ישעיה ח', י"ג) ודומיהן רבים; אשר ע"כ נראה לי שזה הכלל
עומד ולא יתהפך, רלוני שכלל מנומלס הוא, כזה, כזש ג' תיבות אשר הראשונה נוקף
והשלישית נחם"ף, או השניה לעולם נעפחה אם היא או הנחה אחריה חרובה; ואם לאו,
נחח במזרת ותיבה שלפניה העפחה. ולזה נאטת חין גם זר אחד בס"ע. אבל להפוך
הכלל ולומר שכל תיבה סמוכה לחם"ף אשר היא או הנחה אחריה חרובה לריך להיות
נעפחה, לא כוכל לשיע ככה, כי יתכן גם כן מזרת לפני חם"ף כזש תיבות חרובות
זהו מה שנראה לי. חננים הסנות הגורמות להיות מזרת לפני חם"ף חף כלא תיבות
קלות, הן שריך לחקור אחריהן.

